

REVISTA
1971

Revistă

A

UNIUNII SCRITORILOR

1971.

ORIZONT

Redactor șef. : Al. Jebeleanu

Red. șef. adj. : Anghel Dumbrăveanu

P. 178

12

ANUL XXII (212)
DECEMBRIE
TIMIȘOARA

ORIZONT

REVISTA A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. S. ROMANIA

CUPRENSUL

ANGHEL DUMBRAVEANU : <i>Responsabilitatea scriitorului</i>	3
*	
GEORGE DRUMUR : <i>Luminați de legende, Marele de tână</i>	6
L. D. SĂRBU : <i>Rudi</i>	8
AL. JEBELEANU : <i>Fără margini, Argonauții</i>	16
C. MIU-LERCA : <i>Unde concentrice</i>	18
*	
LAURENȚIU CERNET : <i>Contemporanii mei</i>	19
*	
DAMIAN URECHE : <i>Amplitudine, Al doilea frig</i> ,	23
VALENTIN TUDOR : <i>Aici</i>	24
GEORGE SURU : <i>Poem, Respiram</i>	25
OVID CALEDONIU : <i>In tine lumina</i>	26
*	
ION MAXIM : <i>Debuturi lirice semnificative</i>	27
*	
ION CĂDĂREANU : <i>Treptele sării</i>	34
VIANA ȘERBAN : <i>Scărișoara</i>	34
SOFIA ARCAN : <i>Pasărea albastră</i>	36
ION MAFTEI : <i>Anotimpurile</i>	40
N. D. PĂRVU : <i>Dansațoarei mele, O pasare albă</i>	44
IV. MARTINOVICI : <i>Jocuri istovite pe plajă</i>	45

P. 14.692

P. in 7833

AUREL COSMA : <i>Condeterii țărani din Banat</i>	46
IRENE MOKKA : ***, *** <i>În românește de Anghel Dumbrăveanu</i>	52
EUGEN BERCA : <i>Orfeu</i>	53
GH. ATANASIU : „ <i>Vacanța</i> ”	54

Din literatura universală

PAUL VALERY : <i>Cimitirul marin, În românește de Ilie Ienea, Rodiile, traducere Nicolae Țirioi</i>	57
--	----

Cronica literară

C. UNGUREANU : <i>Nicolae Manolescu : „Teme” ; Ilie Constantin : „Despre poeți” ; Martin Mincu : „Critice II”</i>	62
ALEXANDRU RUJA : <i>George Ivașcu : „Jurnal ieșean”</i>	67

Cronica traducerilor

ANDREI A. LILLIN : <i>Karinthy Fr. și Kassák L. În tălmăcirea lui A. Buteanu</i> ...	70
--	----

Istorie-documente

IOAN MUNTEANU : <i>Aspecte privind activitatea P.C.R. la sate în anii crizei economice (1929—1933)</i>	73
FLORIAN MOLDOVAN : <i>Considerații privind localitatea Ranisstorum</i>	78

CĂRȚI-REVISTE : *Perpessictus : „Excurs sentimental. Medalii, Memorial” (Jordan Datcu); Felix Aderca : „Murmurul cuvintelor” (Petru M. Haș); Teodor Vrigoici : „Dimitrie Bolintineanu și epoca sa” (Ion Ciopotei); Ieronim Șerbu : „Itinerarii critice” (Corneliu Nistor); Ion Vițner : „Semnele romanului” (Traian Liviu Birăescu); Ivo Muncian : „Mărturisiri”, Jiva Popovici : „Spirala de aur” (George Bulic).*
MINIATURI CRITICE : *Argumente pentru o sociologie românească a literaturii, Centenarul Proust (T.L.B.), Ramuri (Antifon), Reportaje (M.C.), Un poem despre Porțile de Fier (Ion Velican), ATELIER POETIC : Un cîntec tînăr (Flaviu Marcu), Autumnală (Crișovan Leca), Lui Mihai Eminescu (Vasile Puha), Steag (Rodian Vasilache), Geneză (Maria Deliman), Înrouare (Octavian Doclin), Stampă '71 (Constantin Iercescu), Oslă pămîntului (Dafina Romanescu).*

Responsabilitatea scriitorului

Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la Programul P. C. R. pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, pentru așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste, *document de importanță fundamentală pentru dezvoltarea societății noastre în etapa deschisă de Congresul al X-lea, reprezintă un vast program dedicat omului.*

„Noi considerăm și am considerat întotdeauna — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — că menirea istorică a socialismului este nu numai de a elibera omul de asuprire și exploatare, ci de a făuri o civilizație spirituală superioară, care nu se poate realiza decât prin formarea unui om nou, cu o înaltă conștiință și pregătire profesională, cu un profil moral-politic înaintat”. Făurirea omului nou, cu o conștiință socialistă dezvoltată, participant activ la viața socială, la înfăptuirea societății socialiste multilateral dezvoltate, la conducerea și desăvârșirea continuă a acestei societăți, devine astfel un fel de covârșitoare importanță și de revelatoare semnificații umane.”

Expunerea secretarului general al partidului, profundă analiză marxist-leninistă și model de gândire creatoare, reprezintă un tablou dioramic al prefacerilor structurale care au avut loc în societatea noastră, deschizând perspectivele unei ample activități, menită să ridice pe noi trepte nivelul general al cunoașterii și al educației socialiste a oamenilor muncii.

„La baza întregului proces educativ de formare a omului nou — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să așezăm munca, învățămîntul, știința, ca factori primordiali ai activității umane, ai pro-

gresului societății omenești". În acest proces vast, care implică toate forțele societății noastre socialiste, literaturii și artei le revine un rol important. Literaturii și artei le revine menirea de a sluji, prin mijloacele lor specifice, omului nou, formarea și desăvârșirea conștiinței socialiste, înnobilarea spirituală a maselor. Literatura este chemată să-și extragă seva din cunoașterea societății, din investigarea proceselor vii, deosebit de dinamice care au loc astăzi în patrie și-n conștiința făuritorilor socialismului. Ea trebuie să fie expresia responsabilă a timpului nostru de lumină, menită să contribuie la elevarea spirituală a omului, la însuflețirea lui spre noi fapte mărețe.

„Nu avem nevoie de o artă care să poleiască cu aur realitățile, dar nu avem nevoie nici de o artă care să acopere cu noroi sau cu smoală aceste realități; avem nevoie de o artă care să fie sufletul din sufletul poporului, să redea și greul și bucuria și visurile spre viitor ale oamenilor muncii, o artă izvorâtă din realitățile națiunii noastre, profund umanistă”, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Scriitorii noștri simt această chemare ca pe o chemare a propriei lor conștiințe, ca pe un deziderat profund și existențial al artei lor. Sintem implicați prin crezul nostru literar în acest program menit să îmbogățească literatura noastră cu lucrări de înalt nivel artistic și uman, cu lucrări care să fie expresia timpului generos pe care îl trăim, expresia profundelor mutații care au loc în conștiința contemporanilor noștri. Într-adevăr, literatura vremii noastre socialiste nu poate fi o literatură superficială, rămasă la stadiul unei cunoașteri incomplete și, ca urmare, deformatoare, a oamenilor și a societății în care trăim și la izbîndă căreia aducem prinosul muncii noastre. O asemenea literatură nu poate și nu trebuie să fie pasivă, festivă, edulcorată, după cum — luînd atitudine critică față de unele fenomene de inerție, de rutină, de automatism etc. — această literatură nu trebuie „să acopere cu noroi sau cu smoală” realitățile noastre sociale.

„Redați în artă mărețele transformări socialiste ale țării, munca clocotitoare a milioanei de oameni; veți găsi și contradicții și conflicte reale, nu închipuite, și fapte mărețe, emoționante demne de numele de om!”

Redați și frumosul și iubirea în înțelesul lor măreț!”

Acestui mesaj adresat de tovarășul Nicolae Ceaușescu oamenilor de literatură și artă, scriitorii noștri îi răspund printr-o angajare mai profundă în cunoașterea realităților socialiste ale patriei, prin lucrări de înaltă ținută artistică, de profund conținut uman, lucrări care să contribuie la formarea și desăvârșirea omului nou, la educația estetică a celor ce înfăptuiesc, prin munca lor eroică, prezentul și viitorul luminos al patriei noastre socialiste.

ANGHEL DUMBRĂVEANU

Luminați de legende

*Luminoși de legende și datini,
De culorile țării, străbuni
Se-nveșmintă în ploi și în frunze,
Subțîindu-se lin ca alunți.*

*E un veșnic neastîmpăr spre-amurguri,
Dinspre porți necuprinse, albastre,
Spre reflexele patriei dalbe,
Oglîndîndu-se-n faptele noastre,*

*În baladele grînelor calde,
În oțelul fierbînd ca un mire,
În lîntîni prîmenite de stele,
În livezi cînd încep să respire.*

*Legănați de-anotimpuri, de vînturi,
Cu stîndarde muiale-n răcoare,
De sub glie tot urcă strămoșii,
Supti încet de semințe și soare.*

*E-un cîntec al mersului unic
Ce pîndește în taină doar alpa,
Lîngă matrici aprinse de zboruri
Să deschidă spre vetre arpa.*

Merele de iarnă

*Cîteodată
Înima livezilor sînd toamna prelung
După merele de iarnă prea timpuriu plicate
În panete reavăne de salcie, brumate,
Să nu se mai întoarcă niciodată.*

*E un drum de poeme și taine
În căutarea pîrgului și a culorilor verii,
După care oftează, peregrinînd fără voință,
Peste anotîmpuri adormite, merii.*

*Numai simburii de nuanța amarului,
Păstrează imaginea și căldura livezii,
Mirosul țărîniî din care au supt
În leagănele ramurilor, neîntrerupt,
Soare și stele,
Visînd, neconțenit, să se întoarcă
În același pămînt al patriei mele.*

Rudi

Nimeni nu știe cum s-a lipit de el acest nume. În statele de plată ale uzinei era trecut Vasile Grama; cu toate acestea, chiar și casierul când ajungea în dreptul numelui său, parcă ulța să citească; apăsa cu creionul roșu în dreptul sumei de plată și fără să zîmbească măcar, striga, să-l audă tot poporul: „Rudi”.

Rudi era aproape. Nu auzea prea bine și mai mult din ghionturile vecinilor știa că i-a venit rîndul. Roșea tot, mustata-l blondă începea să-i joace de parcă ar fi avut febră. Se apropia cu teamă de foaia de hîrtie pe care trebuia să iscătească. În jur porneau glumele ortacilor: „Acu-i acu, Rudi, — să vedem ce știi?” El încerca să le răspundă, dar bilbitul îi încurca vorbele și-apoi, așa cum era el, nu putea face mai multe lucruri deodată. Apuca locul și atent, ca și cînd ar fi căutat cine știe ce nevăzută murdărie, examina virful penitei. Apoi o înmuia tacticos și iar o examina. După aceea, începea să-și deseneze literele numelui său adevărat: Grama Vasilie. Pe Vasilie nu apuca niciodată să-l termine: casierul era grăbit, din spate îi ghionteau nerăbdători tovarășii, el însuși parcă obosea pînă ajungea la ultimele litere. Dar era fericit să-și vadă numele scris de mîna lui. Toată lumea recunoștea că are o scriere frumoasă, ca de notăraș. Păcat că era schiop și bilbit.

În tinerețele lui, Rudi fusese flăcău mîndru și înalt; sînt încă multe femei în colonie care își aduc aminte suspinînd de vremea aceea; dar într-o zi (asta s-a întîmplat mai demult, Rudi era caldă de un an), l-a prins curentul unui dinam și l-a trînit de pămînt. Era să moară, a stat la spital aproape un an. Cînd a ieșit parcă era alt om: îmbătrînise, își trăgea un picior pe jumătate paralizat și limba i se învîrtea mai greu în gură. Fata cu care fusese în vorbă — o ungheroaică frumoasă de prin părțile Hațegului — n-a mai vrut să știe de el, s-a înhăităt cu un oltean și a plecat în lume. Iar Rudi, mai blînd ca oricînd, a rămas flăcău bătrîn. Se aciunse pe lîngă o mătușă, creștea porumbel, leperi de angora, toamna umbla după hribi și afine — încolo își vedea de atelierul lui de reparații de la stația de rambleaj. Avea acolo, sus, pe deal, lipită de casa de pompe, o hardughie de atelier, în care își ținea sculele. N-avea nevoie de nici o îndrumare: meșeria și-o cunoștea și toți maistrii de la uzină știau că sus, la stație, mașinile vor merge bine cît timp e acolo Rudi. Uneori, cite un inginer mai tînăr, curios să-l cunoască mai deaproape, încerca să-l descoasă: „Ce e, cum s-a-ntîmplat?” Rudi pleca ochii și făcea semn cu mîna: „Lasă n-are rost să mai vorbim de asta”. Era sfios și ursuz, și pe măsură ce treceau anii — avea acum aproape 35 de ani — devenea tot mai singuratic, tot mai tăcut. Foarte rareori ieșea din casă. Se așeza atunci pe banca de sub salcîm, și cu mîinile odihnite pe genunchii depărtăți, asculta cum cîntă fata lui Moldoveanu la acordeon. Îi plăcea muzica, suspina și-și smulgea de emoții virful mustăților. Nu era întunecat la minte: ochii îi scilipeau ca și odinioară cînd era tînăr și frumos; dar vorbele le încheaga cu greu și cu vremea s-a obișnuit să gîndească de unul singur. Rareori, cînd avea vreo bucurie, încerca să spună vreunui ortac mai răbdător:

— p...p...pă mine ...m-a trînit moartea ... și ... și m-am ... s ... s ... sculat numai ... pă ... pă ... pă jumătate ...

Deși avea haine de sărbătoare, rareori se îmbrăca în ele. Umbla mereu în salopetă, aproape totdeauna uns cu ulei de credeai că-i într-un „șut” continuu. Nu-i plăcea să stea locului. Acasă își înjghebase un mic atelier : repara oale, cazane. Încecea mici mașini ; pentru strecurarea automată a bulionului, pentru curățitul cartofilor. Toate gospodinele îl șiau și ori de câte ori aveau nevoie de-o reparație alergau la Rudi. Și Rudi, fără vorbă, repara orice ; păpuși stricate, oale, ceasuri vechi, trotinete, rîșnițe sau cărucioare pentru copii. Orice. Și dacă îl întrebai cit costă ridea frumos și arăta cu degetul în sus. Toată lumea știa că asta înseamnă „plată în cercuri” ; îl băteau pe umeri ca pe un copil ciudat și-l lăsau în pace. Mătușa sa îl adora, spunea că e mai cumsecade decît zece bătrîni laolaltă. Nu bea, nu fuma — salariul și-l aducea acasă și-l depunea aproape ușurat în șorțul negru al babei. „Na, zicea, b... bine... că am scăpat de-o grijă...”. Avea o slăbiciune, e-adevărat : adora animalele. Dar nu orice fel de animale. Ci cele bolnave : la el găseai oricînd doi ciîni schiopi, vreo pisică rîioasă, vreau curcan oblojit... Le aduna de pe stradă și le vindea. Pentru meteahna asta lumea îl considera oleacă ticnit : lui însă nu-l păsa. Trecea de-a lungul ulițelor cu pasul lui tîrșit, cu capul care îl ținea aplecat spre dreapta :

— Ce faci cu pisica aceea ? — îl întrebau oamenii, încercînd să-l oprească la vorbă.

— N... n... nimic — răspunde Rudi, mîngîind cu mîinile sale murdare capul speriat al animalului.

— Nu vezi măi Rudi, strigă din geam o vecină mai rea de gură, nu vezi că e rîioasă ?

Rudi se intrista. Bărbia i se sălta de cîteva ori, semn că ar fi vrut să spună ceva. Dar pînă să i se rotunjească vorba în gură, mîniă i se dizolva și zimbetul său obișnuit se refăcea repede în lumina blindă a ochilor săi curați.

— Și tu... bibliă el... Și tu ești... rî-rî-ioasă... .

Pleca îndată grăbit să n-audă risul dezlăntit al vecinilor... .

Îl chemau din cînd în cînd, la sindicat. La ședințe, stătea atent, asculta, dădea din cap. Odată, Brîndușa l-a provocat. Mai în glumă mai în serios :

— Măi Rudi, ești sau nu ești clasă muncitoare ?

Rudi s-a sculat în picioare, a tușit, și după oarecare ezitare a spus lîmpede de tot :

— Sînt.

Și a tăcut.

— Bine, dacă ești, de ce nu iei cuvîntul niciodată ?

Întrebarea era grea, Rudi se flstci. Cițiva tineri începură să chicotească, dar Brîndușa, președintele, îi fulgeră cu o privire de înghețară îndată.

— Eu... bibliă Rudi, ... am aici — și-și arătă spr frunte... și... și aici — arătă în direcția inimii, dar... asta... limba... nu poate... .

Se așeză. Acesta a fost singurul său discurs și lumea l-a aplaudat, mai ales că s-a găsit o femeie în sală să spună că, slavă domnului avem destui din ăia care n-au nimic, nici în cap, nici în inimă, da-n schimb știu să dea cu gura... .

Rudi era blond, cu părul aproape alb. Umbla vara-iarna, întodeauna, fără pălărie. Cei de la compresor rideau de el, spuneau că de cite ori se face scurt circuit îl cheamă pe Rudi ; are așa un păr că luminează pe întuneric, nici n-ai nevoie de lampă. Poate din cauza acestui păr blond l-a aprut porecla care, pe măsură ce treceau anii, îi înlocuia tot mai mult adevăratul său nume. Acolo, sus, la stația de rambleaj, el era dumnezeu. N-avea nici șef, nici subaltern. Nici n-avea nevoie. Toate reparațiile și le făcea singur în atelierul său. Cunoștea ca nimeni pompele, conductele, rareori cobora la atelier pentru o piesă mai complicată. Treaba lui era simplă. Să umple și să golească la timp cele două bazine mari pline cu apă necesară pentru presiune și să aibă grijă să nu se infunde țevile cu ml sau pietriș. După ce pornea pompele, se așeza pe marginea de beton a bazinului și privea ore întregi gîlgîtitul murdar al apei răscolite. Seara se urca în turnul de control și privea spre colonie. Se vedeau luminile toate, ulițele, clubul. În dreapta hăuleau lauferii de la haldă, departe, cocotăți pe muntii Jor de sist... . În stînga, ascunse sub arini duduiiau adînc, bătrînește, cele trei compresoare. O cărăruje gălbuie șerpuia printre țăvăria stației, în sus spre mestecănișul nesfîrșit al Măleii, iar în spate, ca un neadormit paznic de noapte, se înălța umbra vîntă a bătrînuțului Parîng. Aceasta era lumea unde lucra Rudi. De aici, de sus, se vedeau licuricii lămpilor de miner înșirîndu-se la intrarea în mină ; se auzea de aproape ca un tunet sirena de schimb ; dar fiindcă pădurea era abia la doi pași, uneori, în ciuda grohăitului șurd al pompelor pline, se auzia

Într-un mesteacăn, aproape, cite o mierlă mai îndrăzneată. Atunci, Rudi, lăsa cheia din mină și asculta. Și ochii lui albaștri, ca de copil, se umpleau de o bucurie de care numai el era în stare.

Verile sînt scurte la munte și chiar atunci cînd în timpul zilei e zăpuseală, scara coboară de sus, răcoasă și aspră. Perechile care vor să iasă din cojonie găsesc oricînd cărarea galbenă care urcă de la mină spre mesteacăn. De-a lungul anilor, tot urmărind aceeași cărare, Rudi a văzut multe. După felul în care urcau cei doi tineri, știa cum stau. Dacă sporovăiau, el fiind politicos și ea timidă, asta însemna începutul dragostei, cînd urcau tăcuți ținîndu-se de mină, încheștarea inimilor era ajunsă la culme. Iar cînd îl vedea încruntați grăbiți și neatenți la ce era în jur, însemna că s-a produs o ceartă sau că e pe cale o despărțire. Rudi știa tot, dar țindea-l cunoșteau ca un om închis și tăcut, dinenț nu se ferea de el. Din contră, uneori cite-o pereche mai fericită, venea să se așeze pe marginea bazinului ca să privească imaginea răsfrîntă în oglinda gălbuie a apei. Rudi se bucura dar nu spunea nimic; scotea din buzunarul adînc al salopetei o muzicuță de gură și cu spatele spre cei doi tineri, cînta malcom vechile melodii de dragoste. Tinerii plecau, el rămînea de multe ori cîntînd distrat în timp ce cu ochii lui pe jumătate închiși urmărea alunecarea groaie a norilor de seară.

Cine-i cunoștea viața ar fi putut jura că lui Rudi nu i se mai poate întîmpla nimic neobișnuit. Și totuși... Într-o noapte de iarnă, anul trecut, Rudi al nostru...

Curățiseră peste zece bazinul. Muncă murdară mai ales că tot timpul bătuase vîntul și căzuse lapoviță. Noroii erau pînă la genunchi. Pe la nouă plecară oamenii. Porni pompele și deși era friat de oboseală se hotărî să stea pînă se vor umple la loc. Era ud pînă la piele și simtea că îl pătrunde frigul. Se duse în atelier, ațîță jarul și încălță soba cu cărbuni. Pe urmă se dezbracă și-și uscă salopeta. Din cînd în cînd trăgea cu urechea la pompe: nu cumva se înecă vreuna. Își făcu mai tirziu un ceal apoi tacticos se apucă să-și usuce hainele, ținîndu-se aproape de soba încinsă. Sunase de zece, schimbul de noapte intrase demult în mină. Ieși de citeva ori să controleze nivelul apei: bazinul avea peste zece metri și un diametru de aproape treizeci. Dacă lucrau toate pompele, abia în trei ore putea fi umplut. Afară vremea se înmuiase: ploua mărunt, rar. Nu mai bătea vîntul și din cauza aceasta fumul de la uzină, de la haldă, nu se putea ridica în sus. Aerul era greu, îi venea mereu să tușească, să scuipă. „Iarnă păcătoasă” gîndi Rudi și se întoarse dîrdîind la soba din cămăruță.

Pe la unsprezece, apa din bazinul cel mare atinse nivelul cerului. Opri pompele și trecu spre bazinul de rezervă ca să dea drumul la surplus. În timp ce trebăluia la roata grea a cepingului, zări deodată o umbră mărunță furisîndu-se spre scara de fier. O femeie, îmbrăcată gros, cu capul înfășurat într-un șal de culoare mai deschisă. Rudi se opri din lucru și așteptă să vadă ce vrea înțta aceasta la o oră atît de tirzie. Se obișnuise, în decursul anilor, să privească pe alții fără să se amestece în viața lor. Se așeză pe bară și profilînd de întinericul compact al nopții, privi în lăcere spre umbră care încet, încet, cu pași rari ca de bolnavă, urca platforma bazinelor. O rază de lumină, rătăcită de undeva de la compresoare, îl lumină pentru o clipă fața infofolită în șal. Rudi tresări. O recunoscuse îndată și se bucură. Era tînăra învățătoare din comună, tovarășa Melania Cojocariu. Pe urmă, o presimțire rece îi cuprînsese cugetul: ce caută aici fata asta frumoasă? ... Își amînti de perechea pe care o urmărise toată vara și toată toamna tirziu pînă s-au lăsat ploile. Venea împreună cu inginerul acela din București, care lucra la sectorul V. Dragoste mare... Ea culegea flori, uneori cînta; el o privea în lăcere și fuma țigară după țigară. S-au oprit la bazin. Odată l-au rugat să le cînte din muzicuță... Era într-o seară, în septembrie, ea era îmbrăcată într-o rochie albastră ca cerul. Veneau dinspre munte, se vedea după bocancii lor că umblaseră mult în ziua aceea... Au stat îmbrățișați și au privit îndelung în apă. El le-a cîntat cele mai vechi cîntece: „Deschide, deschide fereastra”, „De ziua nunții tale”, „Paloma”... Așa cum arătau, Rudi era sigur că se vor căsătorii. Ea, de vreo 20 de ani, cu păr negru, cu ochi de ciută blindă. Abia scăpase de școală, părea încă neocaptă. El, vezi doamne, inginer, înalt, tînăr, cu bărble puternică de om hotărît. Între perechile care bătuseră cărarea lui în anul acela, ei doi păreau cei mai frumoși, cei mai potriviți...

Toate acestea Rudi și le-a amîntit într-o clipă, în timp ce privea din umbră, silueta fragilă a fetei, care, sprijinită de balustradă, urca acum încet, încet, treaptă cu treaptă, scările de fier ale bazinului... „I-o fi plecat inginerul, gîndi Rudi, și bieteii fetei i s-a făcut dor de el... Bazinul meu poate-l reamînteste zilele frumoase din vară... S-o las în pace... Cu siguranță că nu vrea să fie tulburată...”

Ploaia contenise. Bătea dinspre pădure un vânt tăios, umed. Cerul răminea întunecat, greu, abia se puteau bănui contururile uriașe ale norilor. Dacă n-ar fi avut lămpile de la compresor n-ar fi putut zări nimic. Dar așa, prin ramurile înalte ale arinilor se strecura pînă aici o dungă de lumină.

Fata ajunsese sus pe bordura bazinului. Nu-i putea vedea fața, totuși, din felul în care se ținea sprijinită de bară, cu capul plecat cu mîna cealaltă căzută lîngă corp, Rudi își dădu seama că ființa aceea mică și slabă are acum, cîne știe de ce, o mare durere ... Se gîndi s-o strige .. sau ... mai bine ... să aprindă lămpile de control de la pompe ... Nu, se răzgîndi apoi, cînd cineva suferă e bine să rămîni în întuneric și singurătate...

Deodată, umbra de sus se clatină. „Ce-i asta, se sperie Rudi, nu cumva e bolnavă...” Sări în picioare și voi să strige. În clipa aceea văzu cum fata se clatină, apoi își acoperă ochii cu palmele și...

Parcă l-ar fi lovit cineva în creștet. Urlă din toate puterile.

Într-o clipă fu sus. Apa murdară se zbătea încă. Unde-o fi căzut, gîndi Rudi, apoi i se pără că vede o umbră de haină. Fără să stea pe gînduri, sări în apă și începu să dea din mîini în toate părțile. Nu prea știa să înnoate dar asta nu se gîndise. Izbea apa cu pumnii, gura i se umpluse de mîl și de ulei. O spaimă cît o frîntură de clipă — îi trecu prin inimă. Am să mă înec și eu ... dar pe urmă simți în palme ceva o haină. Trase din răspuțeri, se scufundă, trase din nou și simți că de astădată are în mîini ceea ce căuta. Mai mult, pe sub apă, zbătîndu-se, reuși să apuce un braț al fetei. O săltă deasupra apei, împingînd-o spre margine. Zării bara de fier a scării, trase aer în piept și se scufundă din nou. „Încă doi metri, gîndi, încă doi metri”. Simțea că îi vijlie capul, că îi plesnește cosul pieptului. Vru să strige ajutor, dar apa îi umplea gura, nările, ochii. Izbi deznădăjduit cu mîna liberă sub ei, se săltă din nou. Corpul fetei plutea alături, îi zări pentru o clipă fața acoperită de șal. Se zbătu din nou, se întoarse și în clipa aceea simți peretele năclăit al bazinului. „Scara, gîndi, scara — și deși era pe sub apă, pipăi ca un orb în dreapta și-n stînga. Simțea că trupul fetei se lasă în jos și că mîna cu care o sprijină nu mai are putere. Spre norocul lui, brațul care i se zbătea, apucă pe sub apă, ruda scării. Se smuci și într-o clipă fu afară. Își sprijini picioarele și trase aproape corpul nemîșcat al fetei ... O apucă de guler și stătu așa în apă plină-n gît, pînă își reprimi respirația. Abia acum simți cît de rece e apa. Îi venea să strănute, să verse, toată gura îi era plină de nămol. Stătu însă liniștit, îi tremurau picioarele, inima i se zbătea în piept ca o pompă care se înecă.

În sfîrșit, se simți destul de tare că să se poată urca. Sprijini umărul drept sub mijlocul fetei, lînd-o sfîrșit de picioare și începu să urce. Avea vreo cinci bare — nu era mult — dar picioarele îi tremurau sub apă și corpul pe care-l căra i se părea greu ca plumbul. Fu mai greu pînă apucă marginea de sus a bazinului. Atunci sprijini fata în scări și se urcă singur. Se puse pe burtă și trăgînd din răspuțeri reuși să răstoarne capul fetei pe balustrada lată a bazinului. „Doamne multam”, îi veni să spună, dar își aduse amînte că fata de alături nu mai mișcă. „Oi fi sosit prea tîrziu”. ... Se smuci și într-o clipă fu în picioare. O ridică în brațe și aproape în fugă, fără să mai simtă vreo oboseală, o luă spre atelier. Ajuns acolo, întinse fata pe lada de scule. Abia acum o putea vedea la față. Era palidă, cu buzele vinete. Părul i se lipise de timplă; așa cum arăta acum, nici nu semăna cu fata pe care o cunoscuse în vară. E moartă, gîndi Rudi, și îi veni să plîngă. Apoi își aduse amînte că trebuie s-o asculte la inimă. Își aplecă urechea, ascultă, dar capul îi vijilia, nu putea auzi nimic. Îi mișcă brațele ca pentru respirație. Deodată fața fetei se chirci și gura i se umplu de apă. O întoarse să verse și se miră cum putu să încapă atîta apă murdară într-un corp atît de măruntel.

Continuă să-i miste brațele, s-o bată peste obraji.

„Haide, dragă tovarășe — îi venea să spună — nu mă necăji chiar acum...”

Din cînd în cînd un suspin adînc ca o nesfîrșită deznădejde cuprîndea trupul fetei. Trăiește, gîndi Rudi, de-acum e salvată ... O deșăcu din hainele ude, îi scoase șalul, paltonul soșonii. Alină focul și o acoperii cu grijă cu șuba lui imensă de paznic.

În sfîrșit, fata deschise ochii. Privi rătăcită în jur, apoi bărbia începu să-l tremure a plîns.

— De ce ...? murmură. De ce? ...

— Tră... trăiești!? — întrebă Rudi, și o scutură ușor de umeri.

Fata închise ochii și începu să plîngă. Ușor, ca o părere: nu se zguduia, nu scotea o vorbă: doar lacrimile slobozite curgeau abundent din ochii închisi...

— Nu plînge ..., o rugă Rudi, și dintr-odată se simți foarte neajutorat ... Nu plînge ... zise, eu sînt Rudi...

Fata deschise din nou ochii și-l privi printre lacrimi.

— Eu ... biblîi ... sînt Rudi ... Un om bun ...

— De ce nu m-ai lăsat? Întrebă fata, și începu să plîngă de astă dată cu hohote.

Rudi nu știa ce să facă. Își scoase vestonul șalopetei și-l stoarse de apă.

— De ce m-ai scos ... Rudi ... șopti din nou fata, și-l privi în ochi.

— Eu ... îngăimă Rudi ... nu vreau să mori ... De ce să mori?

— Rudi ... ești un om bun, șopti fata. Îmi aduc aminte de tine ... din vară.

Doamne...

Plînsul o zguduia din nou. Apoi i se făcu rău și parcă ameli. Speriat, Rudi îi frecă obraji mici, reci, ca de mort. După cîteva clipe se liniști și păru că adoarme. Dar deschise repede ochii și privi atent în jur.

— Să ... să chem un doctor? — întrebă Rudi, și el îi făcu semn că ar putea pleca îndată după ajutoare.

— Nu! ... strigă fata. Nu vreau să știe ... Auzi, Rudi! Nimeni nu vreau să știe ... Eu trebuie să mor...

— De ce? Întrebă Rudi și îi cuprinse palma rece, în palmele lui mari, încălzite de foc.

— Rudi ... am ... adică o să am un copil ... Înțelegi?

! Rudi zîmbi și-i făcu din cap că înțelege.

O să am un copil ... Rudi ... și el ... el ... nu știe ...

— Un co ... copil, bolgorosi Rudi ... Un copil ... e frumos ... E cel mai frumos lucru ... în viață...

— Rudi, Rudi ... nu-înțelegi ... El a plecat pentru totdeauna...

Deodată se cutremură ca lovită. Buzele începură să i se zbată. Se chirci de durere apoi se liniști din nou.

— Cît e ceasul? — Întrebă ea cu voce abia șoptită.

— Nu știu — mărturisî Rudi, ... a trecut de miezul nopții...

— La unu, șopti ea... La unu îi pleacă trenul ... Am vrut să fiu ... să fiu moartă ... pînă atunci...

„Ce să fac cu ea? — gîndi Rudi, frămîntîndu-și neputincios minile lui mari. Simtea cum ar trebui să acționeze, să întreprindă ceva; dar nu-l ajută capul, nu-i venca în minte nimic. Se simțea nenorocit, mila pentru fata asta mică și frumoasă îl copleșea. Să nu răcească, își aduse aminte. Ar trebui să-și scoată hainele ude ... Adună din atelier tot ce găsi uscat: o bluză veche, un ștergar, niște pantaloni, i le puse alături, apoi, timid, o strînsese de mină. Fata deschise ochii și se uită turbure la el...

— „Eu, ... gesticulă Rudi ... eu ies, Tu ... să te dezbraci ... să pui astoa pe tine ... Și să te învelești...

— Nu pot ... bîngui fata, și-și întoarse capul.

— Trebuie ... insistă Rudi, și-i puse în brate pachetul de cîrpe uscate.

Se întoarse și ieși din atelier. Frigul de-afară îl învăliu dintr-odată ca o baie rece. „Să mă mișc, altfel răcesc, gîndi — și în limp ce începu să patruleze în fața căsuței, se gîndea într-una la fata dinlăuntru. „Dacă ar fi o pisică, gîndi, aș lua-o la mînc și aș vindeca-o Dar așa ... Va avea un copil ... Doamne, un copil ... Aș da orice să am un copil ... Cu care să mă joc ... La care să mă uit cînd doarm ... Am să-i spun fetei așa: să facă copilul. Eu, Vasile Grama, am să-l cresc. Am să-i dau numele meu, și bani mei și cîntărea mea de om ... Dar ... Nu ... Așa ceva nu se poate ... Ea a vrut să se omoare din dragoste ... Înseamnă ... că are nevoie de băiatul acela ... Care pleacă azi noapte ... La unu...”

Se tovi peste frunte ... Asta e ... Cum de nu m-am gîndit ... Am să mă duc să i-l aduc pe băiatul acela ... Numai de n-aș întîrziat...”

Trase cu urechea la peretele de scîndură al barăcii. Nu se auzea nici o mișcare înăuntru. Crăpă ușa și constată fericit că fata l-a înțeles și s-a dezbrăcat. Hainele i ude îi atîrnau pe marginea lăzii cu cărbuni, lîngă sobă. Ea, înfotolită în cîrpe, în blana lui uriașă stătea rezemată de marginea laviței și privea în flăcările albastre ale sobei.

— Culcă-te — îl ordonează Rudi, și-i aranjă pătura de pe lavită.

Fata se execută. Părea lipsită de voință, moale ca o cârpă udă. Își ținea fruntea strinsă între palme și privea în gol, bolborosind din când în când cuvinte neînțelese. Rudi îl dezlipi încet mâinile crispate și i le întinse pe lângă corp. Apoi o înveli strins de tot în subă. Fata îl privea cu ochi largi, pierduți.

— Să ... să dormi! — îi șopti Rudi și zimbându-i o amenință cu degetul.

Ea îi făcu semn că îl ascultă și oftând închise ochii. Încet, încet respirația i se liniști și încordarea de pe față se topi în pacea copilărească a somnului. În vârful picioarelor, Rudi se întoarse. Aranjă soba, umplind-o bine cu cărbuni, stoarse hainele fetei și le aranjă frumos ca să se poată usca. Apoi, stinse lampa. Ascultă o clipă, pe întuneric, respirația regulată a fetei. Totul era în ordine, putea pleca. Închise ușa pe din afară și fixă lacătul. Să nu între nimeni, gândi. Nu trebuie să se aflu nimic din cele întâmplate...

Într-o fugă, urcă poteca spre poalele Măleii. Se opri aici, făcu palmele plinice și strigă sus unde se vedeau mișcându-se umbrele vagoanelor.

— Huo măi ... Reșca!!

De sus începu să se agite un lampion verde.

— Ce-i Rudi? se auzi o voce tinăra ca de copil.

— Cît ai ceasul?

O clipă nu se auzi nimic. Prin bătaia rece a vântului, se desluși doar svicnetul îndepărtat al compresoarelor ...

— Jumate la unu — se auzi apoi.

Bine, gândi Rudi, și măsură dealul din dreapta lui. „Într-o jumătate de oră trebuie să ajung în gară la Petroșeni ... Trebuie să fug, altfel îngheț ... Și-apoi acolo-i omul acela de care depinde viața fetei ... Și viața copilului...”

Strinse pumnii și porni în sus. Picioarele îi flescăiau ude în bocancii lărgiți. Nu-i păsa. Deși șchiopăta o leacă, mergea totuși repede ca vântul. Trecu pe lângă transformatoare, pe lângă stația de funicular. Unii din lucrătorii de acolo îl recunoscură prin întuneric părul său alb care parcă scelipea în noapte. Îl strigară. Rudi nu le răspunse. Se grăbea cumplit și-apoi ... Ce-i păsa lui acum de întrebările curioase ale ortacilor. În capul lui se frământau alte gânduri. — Va să zică, măi Rudi, vezi tu, asta e viața ... E dragoste și moarte ... Și moartea e atît de aproape de dragoste ... Tu, măi Rudi, își zicea, tu n-ai cunoscut dragostea ... Dar nici la moarte nu te-ai gândit vreodată ... Ce-a fost mai bun și mai frumos în tine a murit demult, din ziua în care te-a trîntit curentul ... De atunci ai rămas gingav, șchiop și singur pe lume ... Doamne, ce urît e să fii singur ... Să nu poți avea un copil ... Nu-i nimic, se îmbărbătă, bine că am scăpat fata ... Dacă îl prind pe băiatul acela în gară ... se vor căsători ... Ea va naște ... Cine știe, poate că mă vor lăsa să viu seara, cîteodată, să mă joc cu copilul lor ... Am să-i aduc de toate, am să-l iubesc ca și cînd ar fi al meu ... Că doar eu l-am scos din apa aceea murdăra ... Din moarte...

Ajunse în vârful dealului. Jos, la picioare, scelipeau luminile aliniate ale orașului. În dreapta se vedea gara, se auzeau limpede zgomotele de manevră al locomotivelor „Doamne, să n-ajungă prea tîrziu”, își zise, și-și strinse pumnii. Simtea că îi îngheată inima că hainele ude i se întepenesc pe corp. Porni ca o furtună în jos. La o cotitură se izbi piept în piept cu un om. O lampă de mină îi lumina fața.

Încotro, Rudi? — se auzi o voce necunoscută ... în hainele astea ...

Se smuci și o luă naînte .

— La gară, strigă din urmă și dispăru printre tufele pipernicite de tisă.

— A înnebunit bietul Rudi — zise omul, și-l urmări îngrijorat pînă-l pierdu din vedere. Ce să caute la gară? Și-a țesut din minti. Asta e. Săracul băiat...

Ajuns între liniile triajului, Rudi o luă la fugă. Vedea în fața ochilor luminile colorate ale gării, auzea pufăitul ritmic al locomotivei. Inima îi bătea să-i sară din piept, piciorul drept abia și-l mai simțea. De oprît însă nu s-a oprit decît sub ceasul peronului. Răsufli ușurat. Își șterse cu mîneca fruntea imbrobonită de sudoare, și se uită în jur. În gară era puțînă lume. Cîțiva țărani cu coșuri, vreo trel femel. un referist. Se opri în fața acestuia. Omul îl privea somnoros, mirat.

— Trenul la ... Buc ... București .. vă rog...

Omul era grăbit.

— Asta e, nu-l vezi? Pleacă peste un sfert de oră...

Rudi răsuflă ușurat. Va să zică a ajuns la timp. Zări alături o cișmea. Se spală pe față, pe mâini, apoi bău apă. Simțea că tremură de frig singele în el, dar nu-l păsa. Ajunsesse la timp, asta însemna că-l va găsi pe inginerul acela de la sectorul V.

Se uită împrejur. Nimic. Sala de așteptare, pustie. Unde-o fi? — se întrebă neliniștit. Nu cumva a plecat cu alt tren? Se hotărî să urce în garnitură, să ia compartimentele pe rând. În clipa în care puse piciorul pe scara vagonului, zări în geamul unui compartiment figura smeadă a inginerului. Fuma. Îi apucă de braț și-l trase.

Ce-i — întrebă speriat tînărul. Nu părea să-l recunoască în omul acesta murdar, ud, pe Rudi cel de astă-vară.

— Hai ... domnule inginer ... biblii Rudi ... hai jos ... și-l trase după el.

Ușor intrigat, inginerul îl urmă. Ajunși în dreptul felinarului de pe peron, tresări:

— Aa, acum te recunosc — zise mirat ... Dumneata ești Rudi ... De la pompe.

Așa-i?

Rudi îi făcu semn că da, îi zîmbi apoi, îl trase în umbra unui pilon.

— Să nu pleci ... domn inginer, — începu el emoționat. Să nu pleci ... Să vii cu mine...

— Unde? întrebă acesta, și trase nervos din țigarea ce părea a se fi stins.

— La ea ... La fată ... biblii Rudi. A vrut să se omoare ...

— Cine?

— Ea ... învățătoarea. S-a aruncat în apă.

— Când? — întrebă mirat inginerul și se încruntă. Mîinile îi căutau nervos după chibrituri.

— A ... azi noapte ... Eu am scos-o ... Trăiește...

— Uuf, îi scăpă inginerului, mama ei de gîscă...

Rudi nu pricepu. Așteptă ca inginerul să-și aprindă țigarea, apoi îl opri din nou de braț.

— Vii, așa-i?

— De ce să vii?

— Păi ... încercă să explice Rudi. Păi ... o să aibă un copil ...

— Cine?

— Fata ... învățătoarea...

— Ești nebun?

— Nu ... biblii Rudi, și dintr-odată parcă îi veni să plîngă. Ar fi vrut să poată vorbi, să poată vorbi repede, să poată spune tot, tot ... Nu ... nu sint nebun... Eu am scos-o ... Trăiește ... Vino la ea ... O să aveți un copil...

— Lasă-mă domnule, în pace — se înfurie inginerul. Nu te amesteca. Eu i-am explicat, ce-s de vină dacă nu pricepe? Trebuie să plec.

Se întoarse grăbit o luă spre compartiment.

Dintr-un salt Rudi îl ajunse din urmă. Îi apucă de umeri și-l întoarse.

Domnule ... strigă de astă dată — domnule ești ... ești om ... sau ești ciine...

— Lasă-mă, tipă inginerul, și apucă bara de fier a vagonului.

Rudi tot nu pricepea. Nu-i venea să creadă, i se părea că n-a fost înțeles

— Domnule ... era să moară ... are un copil...

Și-l apucă de haină pe omul care urca nepăsător scările vagonului.

— Lasă-mi haina, mîrii acesta, și izbi mina lui Rudi. Lasă-mi haina, dobitocule...

De astă dată, Rudi înțelese. Înțelese tot, absolut tot. Nu era o fire minioasă. În viața lui n-a înjurat pe nimeni, n-a bătut pe nimeni. Dar în clipa aceasta simți că cineva țipă în el, că țipă în el deznădăjduit și sfîșietor. Și fără să-și dea seama calm de tot, ca minat de un mecanism necunoscut, Rudi îl ridică în sus pe inginerul care se bălăbănea și vocifera... Apoi îl apucă, îl apucă de piept și-l lovi. Odată, de două ori... de nenumărate ori. Cu palma peste față peste ochi, unde nimerea. Avea o putere uriașă, nici nu-i păsa de ghionturile slabe ale adversarului. Lumea se strînse în jur, el continua să lovească mut, îndesat, cu ură. Încercară unii să-l oprească, să-l apuce pe la spate. Nu reușiră. Continuă să lovească pînă simți că ochii mișelului se închid, că trupul i se face zdreanță. Îl slobozi atunci și-l scuipă. Doi cetățeni, între-

care și un milițian. Încercă să-l rețină. Rudi îl dădu la o parte, și ca un om care mai are multe de făcut, o luă grăbit pe linie, în sus. Nimeni nu-l urmări. Auzi voci în urma lui, țipetele inginerului. Nu se întoarse... „E un ciine” — își zise. Apoi, cu inima grea ca o piatră, o luă grăbit spre casă. Mîna îi singera, nu-i păsa; bluză umedă îl îngheță pe spate. Nici asta n-o simțea. O singură întrebare ca o pasăre neagră i se rotea în minte: „ce-am să-i spun ei? Doamne, ce-am să-i spun bieteii fete?”

Se auzi de departe fluieratul trist al unei locomotive. „Asta o fi cel de București”, gândi Rudi, dar nu se întoarse să privească în direcția gării. Simți pe frunte un fulg de nea. Bine că a început să ningă. Își zise, copilărește, m-am săturat de noroaie. Își fixă ochii în felinarul din vârful dealului și, fără să-i pese de vînt, ninsoare, porni în jos grăbit.

Ciudată e viața aceasta și tare ascunse și încurcate sînt căile inimii omului. Uneori trec ani întregi în care nu faci nimic, nu încerci un gînd nou. Trăiești așa, ca o salcie scorojită pe marginea unei ape. Alteori, într-o singură noapte, ajungi să bați cu pumnii și în porțile urite ale iadului și în cele mîndre ale vieții și ale speranței. Nu putem ști ce gînduri s-au zbătut în capul bietului Rudi. Ne închipuim însă că drumul acela pe care l-a făcut înapoi la fata care dormea în baraca lui, a fost cel mai mare și mai greu din drumurile vieții lui de pînă atunci. Poate că și-a pus întrebări mari, poate și-o fi lămurit multe din îndoielile ce se ascundeau în negura așezată peste omenia lui. Poate... Toate aceste gînduri rămîine să ni le închipuim, să le presupunem. Ceea ce s-a întîmplat după aceea, s-a întîmplat simplu și natural, așa cum sînt cele mai multe din momentele vieții oamenilor cumsecade. Pe la orele patru spre dimineață, mătușa Saveta s-a pomenit că i se bate în geam. A sărit buimăcită să deschidă ușa. În prag apăru Rudi al ei, încruntat dar cu ochii stăluclitori și hotărîți. Ținea în brațe un trup de femeie infofolită. Era ud de tot și sufla din greu.

— Pentru dumnezeu, Rudi, se minună baba, ce mi-ai adus?

Rudi nu răspunse îndată. Trecu pe lingă ea, și intrînd în odaie întinse cu grijă fata din brațele lui în patul său. Apoi îi descoperi fața și o arătă mătușii.

— Sșst... îi șopti... Doarme... Ai grijă de ea... E bolnavă...

— Dar... se minună baba — cine e? De unde ai rules-o?

— E o fată bună — șopti Rudi... A vrut să moară... Eu... eu... n-am lăsat-o.

Asta s-a întîmplat în noaptea aceea. Pe urmă, Rudi s-a îmbolnăvit de o dublă pneumonie. Era să se curețe. A avut noroc însă cu doctorul Branga, care l-a îndopat cu penicilină și l-a scăpat. Lumea a vorbit a comentat, dar toate vorbele acestea au pălit în fața celor ce au urmat. După ce s-a ridicat din pat s-a făcut mai bine, a cerut un concediu. În timpul concediului a făcut toate formele și s-a însurat cu învățătoarea Melania Cojocaru. Acestea s-au întîmplat în anul trecut. Acum toată lumea din colonie știe că Rudi e un om fericit și că învățătoarea aceea e o femeie de aur, bună și înțeleaptă. Au un copil pe care-l adoră amindoi. Un altul e pe drum... Rudi nu mai umblă murdar pe străzi, s-a făcut om serios, gospodar și harnic. Tovarășul Brîndușa afirma că s-a schimbat complet, că nu-și mai trage piciorul ca înainte și de biblît biblîte mult mai puțin. Nimeni nu mai rîde de el și sînt tot mai mulți acela care își aduc aminte că omul acesta înalț, cu ochi albaștri, liniștit, are un nume cumsecade. Îl cheamă Vasilie Grama și înseamnă să uiți cele ce s-au întîmplat, ca unui asemenea om s-ai spui „Rudi” — un nume de batjocură, care s-a prins de el și numai și numai pentru că oamenii din jurul lui nu i-au cunoscut aurul omeniei ce zăcea ascuns în inima lui.

Fără margini

*In șesul natal și-n mireazma telor
Descoperim zestreă noastră de fericire,
Cite tărîmuri posace trecură !
Cite ierni jilăvite, cu ceață bolnavă !
Și noi așteptam zăpezile imaculate,
Zăpezile de porțelan.*

*Mireazma telor și-amintirile copilăriei
Ne aparțin. Nici o suferință
Nu e prea mare pentru ale drămuț
Secretul sau fosforescenta bogăție.*

*Dragostea pentru pămîntul natal
O purtăm în noi, precum
Sentimentul poeziei,
Răsplămădindu-i aroma și gustul
Și parcurgînd istoria.*

*Mireazma telor o cristalizează
Versul lui Eminescu,
Alintările și părul tău măsliniu.*

*Nici o lumină,
Nici un astru
Nu ne leagă mai strîns
De univers
Ca șesul natal
Și mireazma telor.*

Argonauții

*Nimeni nu prevedea la plecare
O astfel de strălucire. Spații
Temute ne cuprînd, Pe nisipuri
Soarele răsfăță fantezii rebele.*

*Și noi vislim, vislim spectacular
Pe viscole imaginare, pe nevroze.
În jurul nostru cuvintele transparente
Își priveghează noua axă.*

*Stinșii vulcani simplifică
Totul : pajști vulnerabile,
Culmile zeflor. Nu le știm despuia,
Osteniți și netezi, legendele.*

*Navigăm pe-nlinsuri, pe negații.
Desenînd cu privirile pe valuri
Trupul obsedant al amazoanelor
Părăsite în somn și-n mit.*

*Cometele ne-alungă teama
De-imbierile mării și se preling
Pe mătasea amurgului. Lina de aur
Răsdrise demult în Țara Dacilor.*

Unde concentrice

*Din prund,
un om azvîrli o băuță-n afund.
Pînzele apei porniră să filfite-n unde
concentrice, largi, tot mai largi și rotunde.*

*Băuța-și ascunde
albul ei chip în nisip.*

O știucă, în urmă-l, năluca.

Anemiată, o frunză plutește agale, se gădă.

*Flămîndă e apa. Și știuca, năluca,-i flămîndă,
Și omul cu undița-n unde, la pîndă.
Și timpul. Ce-l pasă,
neșărmurita lui plasă
e grea de clipite-molte, -mpletite în ea.*

*Idee-nsoțind, pretutindeni și întotdeauna,
mișcarea-n irenelicul ei neogoi
fără frîu,
timpul, e-n noi,
ca scurgerea apei în rîu.
Ne trece simbolicul Styx, spre neantul originii,
joacă în care-și înecă
gondolele, galerele.*

*O piatră, un pește, o frunză, clipite-n o zi,
toate, fărîme din regnuri, născute, -ngropate
-n vîrtejul vieții, rotund și etern și profund.*

Contemporanii mei

A FI SAU A NU FI SIMPATIC

Anonimul înțelept popular ne spune că „nu tot ce zboară se mănincă” adică să nu ne luăm după aparențe. Și totuși sîntem tentați să ne apreciem semenii după niște semne exterioare și cu totul întimplătoare. Ne bucurăm cînd „judecata” noastră coincide cu realitatea, iar cînd prima impresie se dovedește a fi complet greșită, uităm cu seninătate.

În general, ne place să avem de-a face cu oameni simpatici, oameni care să posede semnele aceleu miraculoase, cărți de vizită ale sufletului. Ne place să credem că o frunte înaltă are sub ea un creier bogat în materie cenușie și că un zîmbet plăcut ascunde (sau dezvăluie) o inimă bună. Numai decît, între noi și „celălalt” ia naștere un fluid care ne apropie. În clipele acelea sîntem foarte optimiști și totul ni se pare ușor.

Zilele trecute mă aflam în biroul unui prieten vechi și consătean, Valeriu Borugă (ii scriu aici numele, fiindcă sper că o dată și-odată am să vorbesc pe larg despre „drumul” lui). Nu eram în căutarea unui OM sau a unei FAPTE (veșnica treabă a reporterului), dar n-am fost în stare să refuz ocazia pe care prietenul meu mi-a oferit-o simplu, atunci: „Vrei să cunoști un om simpatic?” (Trebuie să spun de la început că n-am tras concluzii. Încerc doar să transcriu niște impresii...)

Simpatic? Nu-mi dau prea bine seama. Sînt gusturi și gusturi! ION HURJUI este un bărbat înalt și masiv, nu încruntat, dar în nici un caz surizător. Mișcări măsurate, lente. Aparență de putere, de forță bine strunită. Am înregistrat părul încărunțit (45 de ani), ușor ondulat (Oare cum arăta la vîrsta majoratului?), buze... senzuale (Aici, știința mea într-ale lizionomiei interpretări prezintă lacune. Cărei trăsături de caracter îi corespund buzele senzuale?), mîini mari, ferme (Bune?). Un om cu care nu mă vedeam discutînd, adică mă temeam că mă va lăsa pe mine să vorbesc, ei mulțumindu-se să mă privească vag plictisit.

De ce, simpatic? Am vrut să-i forțez mîna și l-am pus direct o serie de întrebări-lip, prin care trebuia să afle cîteva date esențiale, fără de care nu puteam pleca la drum. „Ce este viața?” este o întrebare ce

poate stîrni zîmbetul ironic al cititorului. Dar cîte rîspunsuri interesante n-am primit în diverse ocazii!

Ion Hurjui nu și-a pus pînă acum o asemenea întrebare. Pur și simplu, nu știe ce să rîspundă. Mărturisește fără jenă (și de ce-ar fi jenat?) că are atîta treabă, încît... „Care e cel mai important lucru în viață?” Rîspuns net, imediat: „Munca. Pentru că fără ea...” „Care e meseria cea mai frumoasă?” „Care-ți place.” „Ce apreciați la un om, în primul rînd?” „Vorbă pușină — treabă multă!” „Dacă n-ați avea meseria pe care o aveți, ce v-ar plăcea să faceți?” „Tot asta...” N-am mai întreat nimic și interlocutorul meu s-a simșit dator să argumenteze (Atunci am surprins un zîmbet ironic — ironie adresată nu știu cui).

O autobiografie ad-hoc? Nu. Cîteva crîmpele de viață. Nu îndrîznesc să fac o legătură între ele.

Ion Hurjui e moldovean, prin naștere, și bănățean prin adopțiune (din 1945). Părinții l-au dat ucenic la o frizerie. Nu i-a plăcut. A fost apoi la o „croitorie de dame”, apoi la o cofetărie. Învățase abecedarul savarinelor, dar... În armată a fost mecanic-auto. Dar... Meseria cea mai frumoasă e aceea care-ți place! Și pe care n-ai schimba-o cu nimic altceva.

Lucrează la Electromotor (de douăzeci de ani) în cadrul serviciului Mecanicului-Șef. Muncitor de înaltă calificare. Asigură întreținerea utilajelor, remediază defecțiunile... neplanificate. Specialist în multe domenii, dar mai ales în hidraulică. E pasionat de hidraulică (Surisul persistă, însă nu mai este ironic, ci cumva, mîndru. Flindcă un defect hidraulic nu e greu de reparat, dar e dificil de depistat. Hidraulica nu poate fi pipăită. Doar cu mintea, teoretic).

Ion Hurjui mă derutează. Am cunoscut oameni care dintr-un fleac făceau un lucru uriaș. Unui fleac îi dădeau o însemnătate uluitoare. Sau invers. Dintr-o modestie rău înțeleasă, căutau să mă convingă că faptele lor, mari în sine, sînt ceva obișnuit, atît de obișnuit, încît nu merită să le dai importanță... Omul „meu” îmi vorbește calm, foarte clar și egal, despre munca lui. A făcut un lucru deosebit — l-a făcut! E conștient că e un lucru deosebit. Nu se ascunde sub o modestie făcută, leșioasă și nici nu se împăunează, exagerînd.

Un caz: Uzina a primit o mașină din import. Specialiștii firmei n-au reușit s-o pună la punct. Mai precis, e vorba de o presă „în pași”. Ștanțează și înaintează. Dar pașii îi făcea greșit și nu în mod constant. Ion Hurjui a descoperit (teoretic) defecțiunea. Și a remediat-o. Era un defect în circuitul electric (Deci nu în domeniul lui!). I-a făcut o revizie și a descoperit alt defect, la circuitul de ulei. Acum mașina lucrează la întreaga capacitate.

Un caz? Zeci de cazuri. Este chemat de acasă, după orele de serviciu. Și vine. E de datoria lui și... îi place. În timpul „liber” lucrează tot pentru uzină. Invenții, inovații (Un exemplu: Variatorul de turații la pompe). Cînd să mai aibă răgaz să se gîndească la întrebarea: „Ce este viața?” Asta e viața!

Mi-ar plăcea să-i cunosc familia. Fiul este elev la Liceul Industrial, fiica — manichiuristă. Asta le place. Care e meseria cea mai frumoasă? Care-ți place! Fiindcă numai astfel poți da totul, cu pasiune și pricepere. Și cu bucurie.

E... simpatic Ion Hurju? Nu știu.

I-am strins mâna și în clipa aceea am fost sigur că voi dori să-l mai întâlnesc.

AAȘ VREA SĂ SCRUI O CARTE CU DASCĂLI...

De mult timp mă încântă ideea că ar trebui s-o încep simplu, poate cam desuet, cu „Era o calmă după-amiază de noiembrie...”. Și deși deocamdată este tot în stadiul de „vis frumos” din când în când mai depun într-un dosar câte o însemnare. Uite, de pildă, niște gânduri „copiate” de la mama — Are mama ce povesti din cei patruzeci de ani la catedră! —, o planificare a materiei, dintr-o scurtă suplینire la școala din Cărpiniș, câteva impresii de la Liceul Nr. 10 din Timișoara („Noroc de toamna asta lungă, altfel...” Dir. liceului, Dușan Sablici, îngrijorat. Se lucrează la centrala termică. Nervii. Constructorii acționează de parcă n-ar fi în meserie! Ileana Cernescu nu are nevoie de ... popularizare. Profesoară emerită, decorată, vastă experiență, rezultate admirabile. Dar noi avem nevoie, avem alți nevoie de exemple pozitive!)... Două pagini scrise mărunt. Titlul: PERSONAJ PRINCIPAL.

Cu școala, cu treburile cotidiene, cu veșnica lipsă de timp (Tovărășele noastre sînt mai ocupate decît noi, am marior un popor de femei!). Tîndră? Mai puțin tîndră? Mai bine să nu amintesc de vîrstă. După cîte mi-a spus un psiholog, chiar și tinerele intelectuale manifestă o amnezie ciudată cînd e vorba de anul nașterii, sau bravează cu speranța că nu vor fi crezute. Deci, tăcere! O să presupunem însă că are un copil. Un băiat. În clasa... (fie!) a IX-a. A reușit primul la examenul de admitere. Îl pasionează... nu literatura. Așadar, îl pasionează matematicile și fizica).

Înfățișarea? Nu mi-o pot închipui, nu știu de ce, decît blondă — irisul albastru-cenușiu „festonează” pupila dilatădă, în care parcă se află, nevăzut, un mecanism, un ceva ce declanșează un perpetuu neastîmpăr. Argint vîlt (metaforă învechită). Micuță. Altfel neastîmpărul și-ar pierde caracterul binefăcător de curiozitate, de nemulțumire creatoare, ar deveni o foială leneșă, blazată, printre... recife de coral. Îi place să discute — feminitate! —, n-are false pudori și nici o poșetă plină cu vorbe de circumstanță. O s-o aud spunînd la pagina, să zicem 143: „Cîteodată sînt mulțumită de felul cum sînt. Altă dată, nu. De nu m-aș pripi...”

„Vi se întîmplă? — întreabă bunicul elevului A.B.C.”

„Uneori.”

„Asta e bine, aprecie bunicul. E bine că vă cunoașteți defectele. Vă puteți supraveghia...”

(Eu prefer un om care spune un cuvînt nu prea bine judecat, dar sincer, cinstit, unuia ce pregătește îndelung și minușos o miclună!).

Specialitatea? Trebuie să fie profesoară de română. E ceva ce se poate moșteni. Ca-n vechile bresle. Tatăl: profesor de română. L-a avut elev, la Turda, pe... Ion Arieșanu. (Colegul meu, I.A., n-o să se supere că-l vîr într-o biografie „fictivă!”).

Îi place Călinescu, mai presus de orice și de oricine. Și, bine-înțeles (de ce bine-înțeles?), Sorescu.

Își adoră meseria. O să plîngă cînd elevii cărora le-a fost dirigită citiva ani la rînd vor termina liceul.

De ce este apreciată și iubită? 15 ani la catedră. De 14, în același loc, cu același colectiv. În 14 ani oamenii au timp să se cunoască. Au timp să vadă că pasiunea nu poate fi obținută cu bani, cu vorbe frumoase, cu stringeri de mină. Ea este sau nu este.

Talent? Trebuie să aibă talent (Din nefericire există și profesori nelamentați. De aceea, la universități, ar fi necesară o testare a viitorilor dascăli, pentru depistarea aptitudinilor obligatorii). Și pregătirea asiduă, la zi (Cînd? Noaptea... O zi: 10 noiembrie — pot eventual să schimb data, în funcție de locul pe care-l va avea în roman episodul respectiv —. Ore, pînă la 1. 1—2, probleme diverse. Revine în școală la 4. 5—7, meditație. A și trecut o zi).

Ce gînduri o frămîntă?

1. Nu se poate fără educație în școală, însă un rol principal trebuie să-l joace familia. În familie se învață bunele deprinderi. În familie primește copilul, odată cu hrana, sentimentul muncii, al cinstei, al adevărului. Truism? Ei, de cîte ori aceste lucruri arhiștiute sînt înțelese pe dos de vreun tată inconștient, care pretinde ca școala să preia și atribuțiile, și obligațiile lui de părinte!

2. Tinerilor le sînt necesare țeluri serioase, importante. Nu cumva îl subestimăm? Nu lozinci generale, „Munca este...”, „Este bine să...”, ci obiective precise; să simtă că sînt folositori, că realizează ceva, că sînt... importanți.

Rolul dirigintelui? Nu tutelă. Cale liberă inițiativelor. Curajul opiniei...

3. Atelierele. Ce facem cu atelierele? (Să nu exagerez. E profesoară de română. Ce atelier? Da, dar educația nu se face numai în orele de literatură, de dirigenție sau politică.)

4, 5, 6, 7, 8... ș.a.m.d.

Încet-încet, profilul personajului din viitoarea mea carte a început să se contureze. Mai rămîn o sută de amănunte care să-i dea viață pe de-a-ntregul. Zîmbetul limpede și puțin — puțin obosit, un rid subțire, ca un fir de pănjen, apărut cîne știe cînd (Să nu vorbim de riduri, deși ele, paradoxal, cîteodată ne întineresc!), un cuvînt spus într-un anumit context, o... ceartă („M-am infuriat și...”), o clipă de tăcere casnică, emoția elevilor cînd le vorbește despre „Moartea unui artist”... Știu eu cîte ar mai rămîne de spus?

În orice caz, să nu uit de nume. Mi-a venit în minte alît de firesc, de parcă l-aș fi cunoscut de cînd lumea: OLTEA MARIA MUȚIU.»

Amplitudine

*Munți cu ferestre, zbor în minereu
O aripă despică vara-n două
Ce noapte a creației a pus
Pe fruntea țării giuvaer de rouă ?*

*Profund erup comorile din lut,
Pe-un infinit de praguri, alte praguri.
Izvoarele cu care dăltuim
Îngîndurează florile din laguri.*

*E o lîntînă undeva în noi,
Și setea de înalt o să ne-aștepte,
Se-aude o cascadă peste timp,
E o fîntînă undeva pe trepte !*

Al doilea frig

*Frigul al doilea, doamnă, veni,
Cu mîna ascunsă pe țărături de var,
Clima refuză apusul de zi,
Inima bate în cercul polar.*

*Frigul al doilea, frigul și ploile
Dă-mi pieptul memorie să te mai strig,
Cărțile toamnei își scutură lăile,
Știam c-o să vină asemenea frig.*

*Clipe furate cu buzele gri,
Marmură pentru templul -sdrut
Frigul al doilea, doamnă, veni
Mult mai devreme decît am crezut.*

*Cearcănul ochilor tăi, rotocol,
Uită distanța ce ni s-a dat,
Măinile tale caută în gol
Noaptea date altui bărbat.*

*Cere, tu, apelor leagănul stins,
Stropii de dans să rămână sub dig,
Mincinoși pașii tăi m-au învins, m-au învins,
Tîmpla ta trece pe-al doilea frig.*

*Prin ghețari vine iarna în albe sandale,
Noaptea polară se-așterne pe zi,
Loc distins pentru triste banchetele tale,
Nu căldura ideii că încă mai vii!*

*De mi-aș sparge privirea, de mi-aș rupe un braț,
În uitarea strategică adînc să-l înfig,
Peste aburul mort ce-l sorbeam cu nesaț,
Crește și singeră al doilea frig.*

Valentin Tudor

Aici

*Timpul tău preferat era, aici,
îngă zilele mele așternute
pe o cuvertură de cînepă și lîină
țesută, cu răbdare, de mîndă,
cînd preferai să ploaie —
motiv să te cuibărești de frig
la pieptul ierburilor mele,
în care, astăzi, s-au uscat cosile
florile tale de vară, înflorite
cu parfumul așteptării reîntoarcerii tale,
aici, de unde ai plecat,
aici, unde prezența ta se păstrează,
neconținut, tulburător de trează
sub spicele de griu încovoiate
de verzi, adunate mănunchi
în vasul de lut uscat, unde
pierdut, te aștept să revii,
acum, cînd din nou plouă afară
ploile noastre, instelat de albastre, de vară.*

Poem

*Renăscînd cu trupul dinspre cărarea pierdută
Am văzut cum arborii își pierd verdele și cum
Alunecă înspre rădăcini cuiburile păsării de sfîntă cucută
Și cum încep delfinii să sărute țărnuțul cu vetre de scrum.*

*Creștea un păianjen amar ca nucile mucegădite-n poduri
Și prin ziduri treceau runele șarpelui mort de alean,
Iar tu însingeraî miezul ochilor mei, ca funia cu noduri
Trupul vislașului desprins din pămînt ienician.*

*Și mai era în creste o turburare de febre
Ca și cum toți șoimii s-ar fi ars în craterele lunii,
Și murea sămînța de vis în caprele negre
Și cercuri de subțire trecere pe umeri zămisleau alunii.*

*Mai rămînea către stele o mîină din adînc ridicată
Pe care o cîrțiță făcea rugăciunea împotriva focului,
Și mai vedeam cum nisipul clepsidrei obosește-n piatră
Și cum îmi crește umbra între catargele cu alge ale portului.*

Respiram

*Respiram pe pămînt fluid,
Albastru ca neantul,
Și tu erai o proră care-mi trecea
Prin glezne și mă chema
Înspre adîncuri.
Știam ultimul meu drum
Pe acest pămînt de sare
Și te ciopleam în mine cu
Daltele nestinse ale aripilor de pescăruși,*

*Ca să liu mai greu atunci cînd
Voi pendula către stelele de mare.
Și te mai iubeam ca pe un pămînt
În care încă pe nimeni
Nu am îngropat.*

Ovid Caledoni

În tine lumina

*Atît s-a strîns în tine lumina
atît de mult apoi m-ai strigat
că s-a făcut în cer spărtură
și întunerecul afară din casă m-a dat.*

*Atît am stat între cumpene
să mă-ntoarcă vîntul și soarele,
atît au fumegat pomii aseară
că-n mine au început să zboare cocoarele.*

*Atît ai fost părere și acum
umbră te desprinzi din lume, crești,
atîta numele ți l-am rostit
că numai furtună în trupul meu ești.*

Debuturi lirice semnificative

Fără exagerare anul literar care a trecut poate fi socotit unul al debuturilor poetice de excepție cu toate că nu sîntem îndreptățiți a susține prin aceasta, solemn și festiv, că a fost anul poeziei umbrind celelalte genuri. Au apărut în 1971 foarte multe volume de versuri aparținînd poezilor de toate vîrstele. Poeți cu bogată activitate și-au publicat sau li s-a publicat retrospectiv lirice. În prim plan Zaharia Stancu și Demostene Botez cite două volume masive fiecare la Editura „Minerva”. Nu este credem cazul să mai subliniem importanța și valoarea lor. Lui Tudor Vianu, în primul volum din seria Opere, pe lângă paginile așa zisului jurnal și alte însemnări, editorii i-au inclus întreaga activitate lirică risipită în reviste sau adunată în volumul de versuri apărut, tîrziu, în timpul vieții poetului. Apoi *Poemele* lui Mihai Steriade, inclusiv cele de limbă franceză, *Metafore* ale lui Aurel Chirescu, reamintesc o veche și valeroasă poezie. În sfîrșit, *Murmurul cuvintelor* arată limpede locul pe care Felix Aderca îl ocupă în evoluția liricii noastre. Tot în această categorie aș include *Primele poeme* ale lui Tristan Tzara cuprinzînd pe lângă textul volumului vechi și poeme nepublicate încă în volum ce apar sub îngrijirea lui Sașa Pană. Aș încheia cu volumul postum *Ultimile* al lui Miron Radu Paraschivescu și acela al lui Gherghinescu Vania; *Adole, sus, steaua*.

Volume antologice au apărut puține: *Poeme de dragoste* de Anghel Dumbrăveanu, *Viață de excepții* a lui Adrian Păunescu, și *Cerc de Veronica Porumbacu*. Au fost anunțate și altele (Dan Deșliu, Ion Caraloi) dar fie n-au apărut, fie n-au ajuns pînă la noi.

Alți poeți, care n-au atins încă vîrsta retrospectivelor, își continuă activitatea adăugînd aproape an de an dacă nu cite o treaptă evoluției lor lirice, măcar cite un volum: Matei Gavril, *Pur*; notează fraze ilizibile și impure. Mira Preda în *ascunsa vulnerare* exersează corect și formal sonete. Rodica Iulian își continuă saltul în gol, în *Facerea cortului*. Foarte puțin adaugă Nicolae Stoian în *Întoarcerea la lucrurile naturii*, Paul Tutunțiu în *Ordinea peșterii*, Angela Croitoru în *Înnoarea stelei*, Violeta Zamfirescu, Florența Albu, Emilia Căldăraru sau Nicolae Dragoș. Adesea intențiile și ambițiile sînt din păcate, invers proporționale cu realizările.

Alții egali cu ei însiși și în volumele din acest an: Dimitrie Stelaru — *Păsări incandescente*, Nina Cassian — *Marea conjugate*, Radu Cîrneci — *Cîntînd dintr-un arbore*, Gheorghe Grigurcu — *Riu incinerat*, George Dan — *Majeri noștri*, Vasile Nicolescu — *Cîiopotul plies*, Bujor Voinea — *Hidrarul*, Constanța Buzea — *Sala nervilor*, Gheorghe Pituț — *Fum*, Gelu Naum — *Copacul-animat*, Vlaicu Birnu

— *Cetatea de fum*. Subliniem în mod special două volume: *Turn cu ceas* de Aurel Rău și *Fața străină a nopții* de Anghel Dumbrăveanu.

Nu insistăm asupra acestor volume nu pentru că unele din ele nu reprezintă un moment editorial sau din pricină că despre majoritatea lor s-a scris (sau se va scrie) în revista noastră, ci fiindcă socotim că abundența volumelor de debut cere să insistăm în primul rând asupra acestora. Mai cu seamă că există câteva volume leșite din comun.

1.) Un debut tardiv și postum e acela al lui Vladimir Streinu: *Ritm immanent* (Editura Eminescu), volumul alcătuit sub supravegherea fiicei poetului conform unei liste selective întocmită de autor. Cele patruzeci de poeme au fost scrise între 1921—1959, doar patru din ele nefiind datate. Dovedesc ele o certă vocație lirică? Versuri sfeluite, egale, ușor monotone, unele ermetice, altele cu ecouri populare (*Introduceri, Texte*). Un sincretism liric într-o prozodie clasică rar întâlnită azi și care probabil, prin contrast, a atras atenția criticilor care i-a acordat numeroase cronici elogioase. E și un moment festiv din păcate umbrit de moartea criticului. Toate acestea nu trebuie să ne înșele însă. Activitatea poetică a criticului e întâmplătoare și modestă. Dacă ar fi să cităm *Temutul vânător* (pag. 33), altfel una din cele mai reușite poeme ale volumului și s-o comparăm cu *Pseudokinegetikos* a lui Doinaș (temă asemănătoare) ne-am putea da seama imediat de disponibilitățile poetice ale lui Vladimir Streinu. Eleganța versului (*Inscrispte*), metaforele cele mai multe cristalizate la rece (*Balada astrală, Moment cinegetic*) ca și stăruința lucrăturii de bijutier s-au strămutat în activitatea critică lăsând mai puțin poeziei, atât cât să deschidă o problemă, eventual o polemică pe marginea poeziei criticilor și a incertitudinii vocației lor lirice.

2.) Debuteuri neșemantice: multă retorică, puțină poezie în *Baladele* lui Domenic Stanca (Eminescu) Placheta *Gêneze* a lui Valeriu Anania (Cartea românească) adună o activitate politică de peste trei decenii, dovedind doar un exercițiu întâmplător al unui dramaturg cu puține resurse lirice. Din păcate într-o situație asemănătoare este Ion Olteanu, *Migrații* (Eminescu), altfel un bun și îndrăzneț regizor.

Plăpând suflu poetic și mijloace modeste în *Versuri* de Lidia Stăniloae (C.R.), *Laguna* de George Almosino (C.R.), *Nefcелata ninsoare* de Andrei Roman (C.R.), *Starea de noapte* de George Maria Prina (C.R.), *Ochi înopți* de Vasile Andronache (E.), *Arena cu idoli* de Aurelian Chivu (C.R.). Oriunde am deschide aceste volume și oricâte poeme am citit, fiorul liric lipsește, chiar dacă prin hălișul altor cuvinte versificate vom găsi pierdută cîte o imagine. Iată la întâmplare cîteva exemple: „Molatec, custura incertă a mării terestruiește *orizontul lademenind spre exod plîze și brațe* (Lidia Stăniloae pag. 53); *Nunta poemă* „exemplară” citată pe coperta volumului *Ochi înopți*: „*Dacă genunchii îi las în țărîna / Albi ca un astru / Noaptea cade — ntr-o parte, și oastea aerului tupe / Arbori de frig, monologînd pe dealuri / Cu glasuri de cristal, pînă-n cetate / Și-o liniștă blîndă se arată / În trupul meu, și somnul / E mai adînc sub pleoape / Noaptea arătîndu-vă / Cum crînul poartă veșmînt / De marmoră și cer*”.

„*Rostogolit din veghe-n vis / Himeretele a-nflăptuit amarul / Cînd lacrimi de prieteni m-au închis / Lăcașul sorbit cu izvoarele*” (Andrei Roman, *Divanție comună*, pag. 63). În adevăr multe divagații și comune. „*Cu adevărat merge ei la nuntă / Stîni surorii / nu l-a mai*

zarit de mult / arși copacii cu miros de lămli și înconjoară / lângă
lund / a mai apărut un cap strălucitor (Almonsino, Cu adevărat pag. 71).
Poemul continuă, cu adevărat, încă șaptesprezece versuri fără punctua-
ție într-o înșiruire incoerentă de fraze. Probabil „poetul” a auzit de
asintaxismul poeziei moderne și s-a gândit să încerce și el maniera
numai că mijloacele moderne cer înainte de orice, talent. Iar acestea
în cazul dat nu se dovedesc.

„Mă doare capul, am dormit prost, / Las în cutia de gunoi bața-
jul și pălăria / Și mă-ntorc în oraș / Să lumez o țigară ca lumea”
(Prina, Starea de noapte, pag. 29). Ce n-am da să citim și noi în
acest volum o poezie ca lumea!

„Orbire și-n libelul / Vedere fără trup; / Cam sacrilegiu ochi-
ul / Pasăre în toiaș înverzind / Cătră amiază — / Pina când apro-
piere va cădea piatra / Și tu verigheta” (Aurelian Chivu, Vedere
fără trup, pag. 65). Orice comentariu e de prisos.

3). Debuturi îndrăznețe și ambițioase ascunzând lipsa talentului
într-o frazeologie pretențioasă, în versuri libere, lipsite de
sens, „adinci”, și „chinuitoare” (și pentru cel ce le-au scris, dar mai
ales pentru cei ce le citesc). Recordul în această categorie îl deține
Dana Chorghiu cu volumul *Alcazare fără stăpîn* (Ed. Albatros). Am
ales o poezie scurtă ca s-o pot cita în întregime. Se intitulează
Scafandril și e prima din cele cinci: „Soarta jucătorilor umbra deve-
nita punct / fără număr case fulgerate de lumină / muzica tăcută a
miezului de vin, / moment adesea somnolent cărâți / prea rar un
nor coalat pe voia lui / din toamne lungi și ierni absente / răsund
norul în odale” (pag. 25). Trebuie în adevăr să fim scafandru ca să
poți înțelege această bolboroscală, cu pretenții de poezie, acest rebus
lipsit de orice umbră de lirism.

Urmează în ordine, Ovidiu Alexandru, *Ahile* (C.R.) Iată *Bocei*
La moartea Sintaxei: „Lui MBW, Ochi de lapte doi/ din sullei nu-l
cresc /Lui MBW, foame de lup/ umbra n-o să- iărășească în trup
Lui MBW ferment cumplit /idăciția n-o să- i găsească / Orbul
trece prin sine ca prin tunel / sind mai mult mai abundent și /
vinul îl sparce cu înădăcopul / bea neîntrerupt, etc.” (pag. 31). Ce
să spunem? Dacă poetul a intenționat să ne ia glasul a reușit.

Încheiem cu Sebastian Reichmann nu pentru că nu l-am fi putut
pune în fruntea lor dar din pricină că peste toată inventivitatea lui
rebusistică se strecoară și o umbră de lirism. Puține poeme poartă
titluri, și acestea ciudate *Soare metec*, *Pregătirile care nu duc la
nimic*, *Balanța* (Animal ciudat). *Violența zahărului așezat pe limba
unui diabetic* etc. E neapărat nevoie să cităm o poezie în întregime
chiar dacă cititorul va fi pus la grea încercare: „*textele privighetorii
azi eclipsate / cu reînțoarcerea în sînge / cu o înfrimătate într-un
trecut plesuv / mișcate zările perpendicularitatea morții / cu calea
într-o plasă de ore / o mișcare deosebit de violentă în fiecare d-
minuță / o apariție un colet nou și alb / prin absurd micșorându-se /
explicit ce moare unic / născîndu-se clară electricitatea unui om / pro-
iect necalculat al capturării prăzii / o nemernică rață o vulpe tactică /
dacă totul se precizează / viețile emigrează în modele șterse / atent
de mare / steaua Cartaginei cade da / și e ridicată, cu duinșie” (pat. 4
Să fie lirismul poemelor de la pag. 20, 30, 34 întâmplător? Bizareriile
acestor poeme ne fac să înțelegem declarația poetului: „Se înțelege
oare de la sine / că poetul / nu e decît un urs încoronat / cu pielea
fină amintind meduza?” (pag. 54). Nu-mi amintesc cine anume a
spus că versul alb este refugiul cel mai comod al imposturii, depic-
tarea fiind mai dificilă. Nimeni nu este împotriva mijloacelor moderne
și a unei diversificări stilistice, dar mijloacele fără substanță lirică
rămîn ca niște coji fără conținut. Avem mari poeți contemporani
utilizînd cele mai variate forme de exprimare dar fiecare rămîne el,
nu se poate confunda cu alul pentru că expresia e potrivită eului*

poetic, e pe măsura lui. Nichita Stănescu nu se poate confunda cu Marin Sorescu, Adrian Păunescu cu Ion Gheorghe sau Ionichie Olteanu cu Doinaş. Fiecare are individualitate și dacă diversificarea stilistică e întinsă la maximum nu se face în gol ca și în versurile volumelor citate. Din fiecare din aceste volume s-ar putea lua cele mai „reuşite” și s-ar întocmi un nou volum, lipsit de individualitate, lipsit de valoare poetică, care ar putea fi semnat cu un nume oarecare ce nu spune nimic pentru că nu e nimic de spus. Păcat de condițiile grafice excepționale în care majoritatea acestor volume au apărut.

4). Există câteva debuturi promițătoare: Dan Rotaru, *Plinsul oglinzilor* (E.) cu o prefață de Gheorghe Tomozei și pe coperta ultimei un text de Nichita Stănescu; N. Tutureanu, *Punctul de sprijin* (Junimea), Sergiu Adam *Țara de lut* (E.) și Viorel Varga *Tăcere* (E.).

Cei doi gîrași au încercare în vocația poetică a lui Dan Rotaru. Timpul va dovedi dacă au dreptate. Deocamdată tot ce se poate spune este că influențele străine sînt prea puternice iar poetul n-a desprins încă meșteșugul versificației absolut necesare. Există și versuri ce merită a fi citate: „Mă rătăcesc în mine ca-ntr-o casă/ Descoperită, cu pereți de lum...” (pag. 12) dar imediat alte două versuri frumoase ne spun sursa lor: „Mă risipesc în vorbe și nu știu/ De poartă-n ele aer sau nemoarte” (pag. 12). Întreaga poemă *Foamea Retinelor* ca și altele, *A nu fi*, etc. au pare-se aceeași sursă. Tot reușite versurile „Unde-i cuvîntul/ plecat de ieri seara/după înjelesuri” sau „Trecînd dincoace spre undeva”, „Încolțește zborul în păsări./ Zăpada topește auzul cu căderea ei” Poetul trebuie să se scuture de aceste influente care-l pot fi fatale. Alteori ideile sau imaginile nu-și găsesc expresia potrivită: „Cît timp se cere unei clipe ca să-îi descarcă veșnicia-n trecut”. Alte poeme sînt ostentativ declarative (*Alter ego*, pag. 59, *Trebuie să fi fost* pag. 57) și-l deservesc. Totuși cu o mai îndelungă strădanie, fără grabă și mai ales în afara umbrei lui Nichita Stănescu, Dan Rotaru ar putea, în viitor, să-și găsească o cale proprie.

Înegal volumul lui Nicolae Turtureanu *Puncte de sprijin*. Prea multe tentații pentru un debutant: și versuri contorsionate (pag.59), grave probleme existențiale (pag. 38), versuri patriotice și declarații păteticе ca în poema *Ave*: „Iar eu acesta sînt:/ Îmbătat cu praful stejar./ orb de lumina crinului/ și gata lardși să sar/ Înaintea destinului” (pag. 93). Deocamdată nu se poate și cine este poetul, dacă sare înaintea destinului sau destinul poeziei l-a rezervat un loc distinct. Deocamdată poemele lui sînt simple puncte de sprijin pentru o activitate viitoare care-și are baza și tendința aici. Dacă poetul va stărui în încercarea lui de a sintetiza poezia clasică cu cea modernă (căci ar putea să-î reușească în viitor), atunci probabilitățile confuziile, retorismul sau ostentația din acest volum vor dispărea. Versurile deschid o cale ce se întrezărește lungă și anevoioasă.

Viorel Varga are o gingășie și o prospețime ce-l dau volumului *Trecere un anume farmec*. Iată poemul *Cînd vom fi singuri și triști*: „Verde va fi primăvara speranțelor cînd/ Într-o mare de liniști se înecă apusul seara/ cînd voi fi singur și trist seara cînd/ mă voi întoarce sărac dintr-o lungă peregrinare — un/ cîntec de dragoste rostii deasupra pietrelor/ apele tulburi care ne scaldă trupurile de tineri/ neîncercați în virtuțile urlii, apele care/ aduc umbra femeii pe umărul sting al soldatului lungă campanie numită viață” (pag. 29). Am putea cita încă câteva, cu un suflu redus dar punctate cu imagini ce reușesc să coaguleze ecurile lirice. Cîteva imagini: „Cîntecul spală-mi-l în lacrimi de privighetori”, „Anotimpuri îndrăgostite”, „streășină roasă de gânduri”, „toamna scuturată de elegii”, „etc. o poezie discretă, ușor elegiacă, pe care cu timpul poetul va ști s-o ferească de repetiții: „cîmpia udă de promisiuni” (pag. 26 și

31), de poticnelile voite probabil (pag. 28—30), dar care nu se potrivească întotdeauna sau de lipsa insuficienței șlefuirii a versului clasic. Versul clasic cere o disciplină formală ce contribuie și la disciplinarea ideilor. Aș aminti în încheiere poema *Acești umeri* una din cele mai reușite ale volumului pe care regretăm că n-o putem cita în întregime și care ne îndepățește să așteptăm de la poet, în viitor, lucruri valoroase.

Deconcertant prin lipsa de unitate și de fermă orientare lirică este volumul lui Sergiu Adam *Țara de lut* pe care-l menționăm totuși pentru unele reușite: *Sub steaua Canopus, Țara de lut, Drum lung, Elegie* pe care o și cităm: „*Domnișă blondă, soare-al meu captiv./ tu, îndră planetă-ndrăgosită,/ Insingurării mele scut și leac./ tu, care mă aștepti plină departe și-adormi întru în patul meu sărac,/ când sufletul e-o oază de neliniștit/ ce stătuie sub stele nemiscate/ și moare-ncet înfringându-se-n sine/ de-atita spațiu și singurătate./ olungă indolala să se ducă/ în cercuri rotitoare peste casă/ și-n somn plătind, ca nulerii pe ape./ revin-o-n ziua nouă mai frumoasă/* (pag. 32). E cel mai modest din această serie și cu cele mai multe stângăcii („Bărbății mureau simplu fără gesturi inutile,/ cum cade, spre exemplu, iarba sub coasă.” Dar pentru aerul lui proaspăt, fără contrafaceri, merită să fie citat ca o promisiune ce trebuie de aici înainte onorată.

Poate sînt mai mulți poeți care ar fi putut fi incluși în această categorie. Din volumele citite — sigur fără a fi putut cuprinde în întregime activitatea lirică a anului — acestea mi s-au părut demne de subliniat. Cine, știe, atunci cînd vom urmări evoluția întregii poezii lirice din ultima perioadă să fim mai norocoși, numărul lor fiind mai mare.

5.) Debuturi de excepție sînt după părerea noastră, și după volumele parcurse, trei: Mircea Dinescu — *Invocație nimănui*, Horia Bădescu — *Marile Eleusi* și Dinu Flămînd — *Apelron*.

Le considerăm debuturi semnificative nu numai pentru spontaneitatea și proșpețimea lor, pentru responsabilitatea față de cuvîntul scris pe care o dovedesc, pentru prezența la frământările esențiale actuale și răspunsurile la multiplele întrebări puse de sufletul contemporan, cît mai ales pentru sinteza încercată, de intensități diferite, la toți trei, între rigoarea clasică și mijloacele poetice moderne.

De cum deschizi cartea lui Mircea Dinescu te întîmpină proșpețimea izvorită dintr-o substanță lirică proprie: „*Sînt tîndr, Doamnă, virul mă știe pe de rost/ și ochiul sclav îmi card lecioarele prin sînge./ cum aș putea întoarce copilul care-am lost/ cînd carnea-mi înfloarește și doar uitarea plînge*” (pag. 7) Invocația chiar dacă nu e adresată cuiva e făcută la vîrsta cînd fără să te fixezi anume undeva simți totuși fiorul, îndemnul, direcția. Poetul o spune cu emfază că e tîndr și din această tinerețe pornește totul, și cererea adresată impersonal dar totuși adresată. Așteptarea din el, din însăși ființa lui tulburată de îndemnuri este admirabil circumscrisă: „*Sînt nevoia să ascult un sînge./ amfora subțire a femell./ cînd 'o parte-a trupului meu plînge / iar în alta odihnesc toți zeli/ Mă vinează somnul lingă pleoape / irisul cu pădri să mi-l uce./ ca o piatră coborîtă-n apel și lu măsura lunecării — dulce./ (Dar se surpă ora și nisipul/ îmi dezleagă spaima de tăcere./ o să strig pînă se-aprinde chipul sîngelui meu treaz care te cere*”. (pag. 14) Sîngele e treaz și asemeni acestei slări de veghe și conștiința unui drum neparcurs încă și parcă interzis sau în tot cazul nepregătît pentru el: „*Mi-e miilă, mamă, parcă aș vrea o aminare/ căci nu simt împlinirea bărbatului deajuns./ Din cînd în cînd îmi umblă prin trup un dor mai mare/ și mi-aș lăsa cu mîntea copilărie uns*”. Cu toate această răzvrătire pe care o simțim cum se dezvoltă ajunge la finalul așteptat: „*Dar cine-mi pune mamă sîmînța rea în oase*” sau *ghîmpi de îndrăzneală pe sîngele meu lin/ aici să-*

bătăcia uitării mă miroase/ și cu temei prin scorburi beau dulcele venin". Există în poemele lui Mircea Dinescu un sentimentalism caracteristic adolescenței, filtrat însă suav și gingaș ca o licoare limpede. Stările se cristalizează, deși nu-l încă timpul lor. E un precipitat înainte de vreme. „O, sintem încă tineri și singura greșală/ din noi mărturisită e timpul nevinal” (pag. 74).

Ceea ce pare că poetul n-a înțeles pe deplin est că drojdia de la fierberea vinului trebuie abandonată. Stările tulburi și efervescența sînt necesare acestui proces dar poezia e numai în ceea ce se împlinește. Altfel se ajunge la inegalitățile din *Bal transparent*. Teamă cu ospă/ Cal de dar, *Mireasma orei*, *Metamorfoza XX* în care intervin unele impurități ce dăunează unității volumului. Procesul de limpezire nu e încheiat dar timpul să sperăm că-i va fi un sfenic bun. Mai este nevoia de puțină meditație și adîncire. Credem însă că e numai o problemă de timp.

Ceea ce m-a impresionat la Horia Bădescu este conștiința responsabilității poetului față de uneltele sale, față de cuvîntul scris, responsabilitatea care din păcate lipsește la foarte mulți poeți tineri. Pentru el poezia nu e o joacă de cuvinte. E o demnitate, o oficiere solemnă. Astfel se explică prozodia împlinită și suprapunerea exactă a expresiilor peste idel și imagini. Lirismul se desprinde pe de o parte din rosturile existențiale (relația om — cosmos), pe de altă parte din zonele umbrite ale conștiinței, de-acolo unde eul poetic propriu plămădește gîndurile și visurile. Cu toate că se pot depista cîteva ecouri bliagene (*Doar minile*) și barbiene (*Epital*), pe care poetul le va depăși cu siguranță, există în cele trei cicluri: *Zăpezile*, *De taină*, *Marile cleusii* versuri ce ne dovedesc că ne aflăm în fața unui ales al muzelor. Poetul e la neprihănirea dinții a copilăriei: „Dar sufletul mi-e pur că de-ar cădea/ Un prunc de stea între hotarul meu/ M-aș înflin/ la căpătîiul lui/ Cu rugăciunea unui Curcubeu” (pag. 24). E o armonie a unui Orfeu ce-și aude cîntecul propriu ce se înalță „cînd noții lăcrimează cuvinte albe, cînd așezările cuprind: „O, numai genele pe lir de vînt/ cît se întorc de farmec nu se știe/ și unde; numai clipoc străvezi prin scoica din copilărie./ aproape o șoaptă, doar, așa./ și cît o liliaciere; mai tîrziu./ va ști vreodată cineva/ să-mi spună tîndr cum era să lu ?”. Se deschid lumini, se înalță întrebări și după tăcutele folberbi din el răspunsul: „Pe grea împlinirea aceasta le rezemi/ Și-n fol doar porumbul se cîntină, ca să urmeze o nouă întrebare: „Cu ce-am mai rămas din întreg bărganul/ lubrîrilor noastre de platină ?” (pag. 43). Stăpîn pe meșteșugul poetic, Horia Bădescu ne oferă în ultimul ciclu zece poeme în care-și arată măsura. Ele închid și semnificații noi, și imagini proaspete și fluiditatea unui vers pe care-l urmărești ca pe-o umbră ce duce în ritmuri egale frumuseți și nepretuite prețuri: „Ating o piatră și se face floare/ și rîdă, trînză, vînt, așa precum/ dacă-ar loși un astru. În izvoare s-ar închea lumina ca un lum./ Dar chipuri sînt în toate să m-aseamăn și umbră de-i mai multă e decît/ m-aș oglîndi în tra tele meu qeamăni/ la cumpeni de sublim și de urît./ O floare dar; silabă mai ades/ de nemurire, poate, uneori/ închisă pe-nstelatul înțeles/ din mersul meu. Căci pas de întîrzie e doar cerescu-mi zîmbet; soare, noții de-ncerc mai sun. Sînt eu sau cine știe ?” (pag. 50) Versuri autentice fără artificial, livresc, contralăcut. Ele țînesc din preaplinurile conștiinței ce nu se lasă pradă revărsării știind să disciplineze idelle în rigorile prozodice și să folosească metaforele după nevoie. Luciditatea nu ucide lirismul după cum ritmurile interioare își află măsura în echilibrul expreței.

Dinu Flămînd este pe de o parte poate cel mai personal dintre cei trei, dar pe de altă parte cel mai puțin disciplinat prozodic. Lucrul nu trebuie să ne mire. Titlul acoperă substanța poetică a

volumului încă neterminat dar conținând în el toate determinările posibile de la altitudine față de existență la dragoste, de la ritmurile cosmice la ritmicitatea interioară, de la cețurile dinafară la umbrele dinlăuntru, de la lumină la întuneric, de la copilărie la adolescența cu pretenții de maturitate. O mișcare continuă, o trecere din unele în altele, ca într-o magmă nediferențiată dar care oferă multiple posibilități de diferențiere: „*Privește lumii care urcă-n noi/ ca un destin, iar tu te chemi Naina./ de partea ta tot neamul de fecioară./ de partea mea e numai vina./ Și tremură ca ledera pe ziduri/ algele tale brune sub ureche./ eu le adulesc alb, într-o suflare./ alunecând prin tundre boreale/ cu renii răpciugoși și nepereche./ Iar pielea ta e coajă de mesteacăn/ lertenișată-n barba mea lepoasă/ icind peste algele de sub ureche rostogolesc un fum de voce jaasă*” (pag. 28).

La Dinu Flămînd tentația poeziei moderne e mai puternică deși echilibrul de care vorbeam nu e frînt după cum am putut vedea în versurile citate. Sînt cîteva poeme în care disciplina clasică ar fi fost un cîștig (*Prințesa, Înstrăinare familială* etc.) Poate în această direcție ar trebui poetul să stăruiască. Apeironul e și unitatea contrariilor și către ea, chiar dacă e relativă, trebuie să tindă.

Există în acest volum cîteva poeme antologice: *Geana de meteor, Fum, Text obscur, Organisme, Poetul în grădina*. De unde să cităm?: „*Orga albastră, pasăre de goluri*” începutul poemei sau finalul ei: „*La vama clapei un organist ne-adună/ Prinț al poemului!*” O pendulare între „uitare și altă uitare” în el: „*Rotire tot mai mare — nu aud/ o larvă veșnică aici ne ține, cobor în visul tău și te adun/ tu — inviere ce șoptește-n mine*”.

Pe-alocuri unele artificialități sau finaluri abrupte care nu se potrivesc poemelor („*Gillie ceața-n cerul gurii și se lăsdă caldă*” (pag. 6), „*Amanetîndu-și singele uranic/ în tăcere!*” (pag. 64), etc.) Sînt unele scăpări asupra cărora poetul poate se va gîndi în viitor dar cea ce e important este că Dinu Flămînd are conștiința poetică lucidă:*

*Prin ani o cruce de cuvînt
își stîlșie pînă la suflet brațul*.*

ceea ce este semnul că ne aflăm în fața unui poet autentic.

Toate aceste debuturi trebuiesc salutate cu bucurie, cu bucuria că torța lirică este încredințată unor mâini sigure, unor suflete treze și unor inimi pline. Firește, pînă la împlinire mai sînt de străbătut multe trepte dar pe prima au căleat viguros, cu siguranță și mai ales cu acea conștiință a propriei responsabilități față de rosturile și mesajul cuvîntului scris.

Treptele țării

I. CUNUNI ȘI OFRANDE

Aburul nopții în preajma cailor elastici, nedumeriți. Calm și vorbă cumpătată. Corabia învăluită în ceață de toamnă, lăsând malul cu nostalgia întoarcerii. În lanuri, cristale de răcoare crudă pocnesc sub călcîiul îndelung străbătător, dimensiunile Țării se dezvăluie imense, un triumf de pace își înalță curcubeul sonor spre înălțimile albe... E liniște de țară și grânele ne așteaptă în limpezime și curățenie. Sînt proaspete ca ochii copilului dimineața... Sînt lucrurile noastre vii. Și izbînda...

2. DEMNITATEA METALULUI

Cuprins în cuptorul imens ca o inimă, metalul incandescent bolborosește, cuvintele sînt semne și ochii vorbesc. Așteptare de patimă, însemne de însuflețire, telefonistul de interior, monosilabic, creează certitudini. La cetatea de Foc a țării a început dimineața. Puternică, dinamică, un ritual neobosit în toamna de țară, această dimineață ne poartă numele și rostul. Demnitatea metalului e demnitatea omului. Trăinicia lui e trăinicia noastră, dorința noastră de a dăinui.

Scărișoara

*Înlăina amestecul aceluia absolut prefăcut în tăcere.
Margini de țărături izolate lângă intrare
Deslipeau ochii de lumină creșcuții din spațiu,
De abia ghicită curge și se lasă în voie, ca o întâmplare
Cu multe gesturi și cu nesăturate sensuri
Fără cuvinte, doar cu ochiade furate întunericului intim
Pătrunzător și ascuns.
Când și când se întrevede plînsul pietrei și i se simte inima.
Nisipul este întors în abisul clepsidrei, sfîrșit ca închipuirea
Când toțiși din timp cresc tulpini furișîndu-se-n bolți
Și-n flori glaciale, cioplite din strigătul stîncilor, coborîte apoi
În simfonia crudă imaginată de natură.
Un năzdrăvan al nevăzutului
A ridicat în grote stalactite de irig cimentat
Și interioare necugetate amorțite-ntr-o fascinantă așteptare.
Patima verzuie, umedă și-a spus povestea.
Sunt secole bătrîne ancorate-n gheață. Cu spiritul lălmîind
Și peste peșteri accesibile și-au aruncat veșmintele palide
Și-n somnul milenar ard cîteodată pîlpîind
Opaie.
Pe sub cupole, sunetele sunt de vrajă.
Încremenirea topește cîte o
Lacrimă.
Umbră se înalță cu ritmurii de siliciu
Și cu versuri de stalagmite. Silaba apelor tresare
Și își reprimă fața călre cer. Tolu-i stalornicit
În disciplină din afunduri.
E cronica pietrei, vibrînd în ochiul circular al izvoarelor,
E o himeră a Styxului?*

Pasărea albastră

Bătu cuiele în capacele subțiri ale lăzilor cu putere, ritmându-și mișcările după melodia care o fluiera tot mai sincopeat și ultimul cui avu parte de câteva lovituri scurte ca un hohot nestăpinit de ris curmat brusc. Gata! Aruncă ciocanul, se trânti în fotoliu, își aprinse o țigară și trase primul fum cu voluptate privind cu înclintare rafturile goale ale bibliotecii, inspirând cu nesăț mirosul de scindură proaspătă de brad, erau aici exact așa cum le visase, le dorise, linișite după prezența lor, după acest moment în care, niște banale lăzi de brad încărcate de cărți se transformă brusc într-o nouă valoare înfinit mai prețioasă, deveniseră cheazășia plecării iminente. Abia acum, văzându-le credea cu adevărat că pleacă, urma despărțirea care se simtea și în odala unde, odată cu împachetarea cărților, singura notă de înfinitate dispăruse. De la bun început se hotărîse pentru un interior auster — cum îi plăcea să mistifice termenul *slas* pentru care avea o necontrolată aversiune. Alesese mobilierul fără ezitări privindu-l doar sub aspectul strictei funcționalități. Un chef de moment îl determinase — într-o altă vizită la oraș — să adauge mobilierul obișnuit oricărei camere de hotel, cele două fotolii și mășuta dintre ele. Îi atrase spontan linia lor neobișnuită numai că odată plasate între restul mobilei, obiectele refuzară să se integreze sau să schimbe atmosfera și rămaseră, în colțul camerei mari, ca un musafir care regretă că a venit și stă, gata de plecare. La un moment dat se gândise să le ia cu el dar renunțase la idee chiar a doua zi. Nu, în afara cărților, a tabloului și a valizelor nu va lua *nimic*. Privea viitorul ca pe un cec în alb pe care nu vroia să scrie *aici* nici o cifră, se visa în acel viitor cum foarte apropiat asemeni păsări din replica unui erou dintr-o piesă pe care o vizionase cu câțiva ani în urmă: „Există o pasăre, o pasăre albastră care zboară și nu doarme niciodată. Zboară ... „pînă moare”. Chiar a doua zi după vizionarea piesei încercase să-și deseneze o asemenea pasăre dar ea părea un avion supersonic, fixa limitele unui obiect nu transfigură o metaforă și atunci apelase la un prieten pictor care dispăru pentru o vreme și când reveni avea tabloul sub braț și-l așezase, tăcut, pe patul lui din cămin. Tabloul părea, la prima vedere, monocrom: albastru, numai că jocul luminilor și umbrelor create din cele mai neasteptate nuanțe de albastru realiza o expresie spațială deplină în care pasărea, abea sugerată prin linii subtile de albastru-cobalt, se înscria în ritmul zborului întocmit așa cum și-o imaginase el. De atunci nu se mai despărțise de tabloul, nu-l interesa valoarea lui artistică, vroia să-l poată privi. Aiii. Bucuria sonoră încetase odată cu ultima lovitură de ciocan, se retrăsese în trupul lui cald și în dialogul lui mut cu tabloul pe care-l privea zimbînd: „zburăm, pasăre albastră,

zburăm ..." și-i păru că aude filifitul aripilor în tăcerea incremenită a odăii și abia într-un târziu își dădu seama că-i clipocitul apei care se revarsă peste burlan și răpăitul ploii de pe acoperiș dar el preferă să creadă că aude filifitul aripilor umplind spațiul rece și neultru al odăii cu pereții goi, rafturile goale și brune arătând ca niște răni aliniate perfect, pentru totdeauna, răni din care el a extirpat viața volumelor policrome lăsând doar golurile brune, acum inutile.

Fusese o zi grea, ropotul monoton al ploii îi aduse într-o stare de semiveghe, ar fi vrut să se culce, în cameră se făcuse rece, uitase să pună lemne pe foc, lumina becului pilpăia anemic, scăzuse tensiunea ca de obicei în primele ore ale serii. Se ridică și merse în bucătărie să-și facă o cafea mare și amară. Mai trebuia să pună la punct scriptele, mâine dimineață urma să vină înlocuitorul și vroia să înceapă imediat predarea, să nu mai piardă nici o zi în plus aici. Puse de cafea și aștepta, somnoros, să fiarbă apa când percepu un sunet ciudat ce abia răzbătea prin zgomotul constant al ploii ce continua să cadă în averse dușmănoase. Aprinse lampa, deschise ușa, apa se ridicase pînă la treapta a doua a scării și vîntul o lovea în clipocit scurt și regulat. Drace, asta nu mai e ploaie de primăvară, este o calamitate care o să-i inunde pivnița iar mâine toată comuna o să ajungă o baltă noroioasă tocmai bună să-l pună pe fugă pe Luca! Și el care se bucurase nu mai departe de azi dimineață că va putea să-i arate locurile într-o zi de stălucitoare lumină încărcată de izul neliniștit al grădinilor și țarinei, și în care pămîntul eliberat brusc de greutatea omătului își adună respirația profundă pentru chiotul fecundității care urma să trîmpă peste noapte. Se bucurase pentru colegul puțin speriat, mult dezamăgit de drumul greu spre satele circumscriptiei, împrăștiate pe dealuri, se bucurase că natura îl ajută în încercarea de a-i ușura lui Luca începutul activității. Și acum ploaia asta ce se prăvălea cu sălbăticie, în nestire, peste casele răzlețite pe ulițele serpuind printre desuri! Trînti ușa. Cafeaua dăduse în foc. Atunci încludat restul, lierse alta, se bucurase în cameră, se opri o vreme la fereastra care devenise o pavăză fragilă pentru cascada sclipitoare ce se involbura tot mai supusă, mai precipitată, un spațiu fluid care începuse să-l despartă de anii petrecuți încă înainte de-a pleca, o graniță fluidă între ieri și mâine, întocmai cum își dorise întotdeauna: să nu uite că va pleca, să facă din plecare o bucurie nu o nostalgie, știa că timpul va estompa pînă la indescifrabil figurile oamenilor alături de care trăise aici, amintirea va selecționa, treptat, doar cîteva întâmplări-șoc, însăși hotărîrea lui de a nu lua nimic decît cărțile și hainele porneau din aceeași dorință de-a elimina orice ambiguitate din bucuria despărțirii de aceste locuri. Și ploua ploua înverșunat. . . Cu ce l-ar putea ajuta pe Luca? Poate că e mai bine, nu va putea avea o surpriză meteorologică mai nenorocită nici dacă ar vrea. Este rîndul lui Luca să se obișnuiască cu nostalgia, singurătatea, plictisul, munca, oboseala, peste ani va fi altul la rînd. Oamenii avansează, uneori în posturi, altcînd în moarte și vor exista niște locuri care vor fi ocupate și iar cedate cu sau fără voie și totul este să știi ce loc vrei, să te pregătești din vreme, temeinic ca să-l primești. Deși cetățin din naștere nu se zbatuse să scape de stagiul de la țară știindu-l o etapă necesară pentru cele viitoare. Alesese postul în această comună izolată unde totul trebuia luat de la început anume ca să-și verifice forțele. În primul lui drum spre primărie privise cu viu interes ulițele, oamenii pe care-i întâlnea pentru prima oară și pe care în curînd îi va cunoaște, va descifra — în lungul vremii niște destine care îi vor îmbăgăți cunoașterea numai că, în acele prime luni află că și reversul medaliei nu-i mai puțin exact. Și țărani căutau să cunoască pe noul venit care a strîcat peste noapte orînduiala de mult stabilită în care fiecare știa sau credea că știe despre celălalt. Suspiciune. Rezervă. Expectativă. O centură invizibilă dar simțită și în mijlocul ei, ca în jetul lu-

minii un reflector, el și sentimentul stinjenitor că lumina îl urmărește pînă și în odaia sărăcăcioasă cu iz dospit de vechituri din casa bătrinei de la marginea comunei care-l acceptase cu greu chirias.

Observase bucuria reală a lui Luca cînd îi arătase dispensarul — o clădire traicică, nouă ca și casa medicului din curte, dar cu adevărat impresionat fusese numai după ce-i arătase dotarea tehnică a dispensarului. Fusese mulțumit că Luca nu insistase să afle „cum ați reușit”, întrebare pe care începuse s-o deteste pentru că venea cu exactitatea și monotonia unui ticălit de metronom la fiecare ziarist ce-l căuta /și fuseseră cîțiva pînă atunci atrași de „rezultatele neobișnuite ale tînarului medic” .../ Interviuul începea — aproape invariabil — cu această întrebare în vreme ce interlocutorul aștepta, cu tocul în mînă, să umple fila caietului cu niște răspunsuri „revelatoare” pe care el urma să le comprime și ajusteze în exact atîtea fraze cîte încăpeau în spațiul tipografic redus din colțul paginii zărilor unde el reporterul, trebuia — săptămînal — să atragă atenția cititorilor cu niște realizări „revelatorii pentru ...”. Își aminti de emoția pe care o avusese la primul lui interviu, un sentiment ambiguu de jenă și mîndrie că ceea ce făcuse el atrăsese atenția mult dincolo de arlu strimă în care trăia. Cînd i se puse întrebarea *cum*, erau în aceeași cameră, stăteau pe fotolii din această cameră și el începuse să povestească dar, pe măsură ce căuta să reinvie certurile și împăcările, greutatea de a cucerii loc de loc din terenul ce se dovedea a fi mai inert sau dușmănos decît și-ar fi putut el imagina în cele mai pesimiste clipe, începu să intuiască greutatea de a stabili o graniță exactă între o activitate cu adevărat deosebită și una deprimant de banală în stricta ei necesitate încît nu justifica drumul tare lung și greu al reporterului pînă la el. Brusc, toate întîmplările se transformară din insolit în obișnuit și în alte comune izolate în care datele problemei erau aproape identice, concluzie la care ajunsese încă din primul an cînd asistase la ședințele de la județeană unde alți colegi ridicau mereu, nu din lipsă de imaginație ci cu exasperarea neputinței, aceleași probleme la care ei nu găsiseră încă toate soluțiile. Și totuși, ce anume îl deosebea de acești tineri de vreme ce el reușise acolo unde alții capotau? Greu de spus ... În fond, datele problemei țineau mai mult de organizare, în ce privește asistența medicală propriu zisă, nu se vede mult deosebit de colegii lui, e vorba de clădire, de dotarea dispensarului, în fine, de o serie de acțiuni care sînt legate și de alții, de fonduri, de aprobări și — în final — evident, de oameni și aici ... inerția poate crea niște spații, țară a nimănui în care ești obligat să-ți asiguri fiecare pas, să nu-l cedezi tocmai pentru că știi că-l faci pentru cei care stau de partea cealaltă și nu înțeleg că tu înaintezi pentru ei ... și pentru tine căci făcînd un efort spre luciditate și reporterul își poate da seama că există și o urmă de ipocrizie aici, de ce-l privește contrariat? Poate termenul nu-i cel mai exact dar oricum conturează limitele în care se înscrie conștiința, că tocmai aceste cuceriri făcute pentru alții se vor răsfrînge în final și asupra-l. Nu se juca de-a eroul numai că nu era dispus să aștepte destinul cu brațele încrucișate, îl provoca, îl obliga să-l ofere ceea ce vroia el și întîmplător el nu era modest.

Zimbi, amintindu-și de privirea contrariată a reporterului deși atunci îl enervase pledoaria acestuia care ocolea tocmai efortul lui spre luciditate și regreta că nu-i acum, aici să poată respira și el mirosul proaspăt de brad, să-l vadă plecînd nu spre oraș ci spre POST. Postul pentru care muncise, și-l cîștigase întocmai așa cum prevăzuse. Bău cafeaua și începu să controleze scriptele cînd lumina porni să se micșoreze, se grăbi să-și controleze lampa cu petrol, își puse la îndemină trusa, cizmele, perelina, oare v-a scăpa în această ultimă noaptea de obișnuitul ciocănit în geam? Ar fi un noroc pe care preferă să nu mizeze. Se apropie de fereastră și încercă să vadă prin perdeaua

apoașă și întunecată plîpîrea luminii de peste drum, de la școală. Oare ce-o fi făcînd Maria? Rămăsese de-o săptămînă singura învățătoare, cealaltă colegă plecase. Ploaia asta are în ea ceva neobișnuit, amenințător și sigur că-i înfricoșată. O clipă simți imboldul să se ducă la ea dar renunță imediat. Ar fi fost un gest intimitate pe care nu avea rost să-l adîncească acum după ce, știind că pleacă, căutase dinadîns să păstreze între ei o zonă de amicitie neutră. De undeva din noapte veni pînă la el o bolboroseală bizară și-n ea, vuite cu intensitate crescîndă care se percutau în timpane, lumina se stinse. Cîteva secunde rămase stîna, ascultînd cu toată ființa lui, căutînd să înțeleagă ce se petrece și atunci distinse și strigăte omenești. Aprinse lampa cu mina tremurîndă. Se îmbracă în fracțiuni de secundă, se stăpîni să fugă așa cum era, afară, lesii înveli trusa într-o pungă de nailon, o legă de umăr și alergă spre ușă. Nu mai erau decît două trepte libere din cele zece, le coborî și simți că apa-i trece la genunchi și pătrunsese, mocirloasă și rece în cizme. Ezită. Se gîndi că ar trebui mai întîi să urce lăzile în pod, era evident că apa va inunda odaia înainte de a se întoarce el. Auzi urlete. Distincte. Înaintă și luptă să deschidă ușa. Ulița devenise rîu prin care umblau oameni cu lămpașe în mîini, cu copii în cîrcă și femeile urlînd în urma lor. Încotro? strigă. Spre deal. Nu, strigă «! Urcăți-vă în podul dispensarului și al locuinței. Nu pe deal, oameni nu auziți, ați înnebunit, urlă cu furie, cu disperare, trăgînd de oameni, nu mai ajungeți pe deal, haideți! Stătu în dreptul porții pînă ce văzu că oamenii încep să intre în curtea lui apoi porni prin șuvoiul plin de tot felul de obstacole și trecu spre școală. Clădirea avea apa ridicată pînă sub fereastră. Maria! Maria! Deschise ușa și, odată cu valul mocirlos intră în cameră. Plimbă fascicoul luminii peste lucrurile din încăpere. Strigă. Auzi ca un sclncet de copil, vocea Mariei venînd de undeva de sus. Unde ești? strigă cu putere. Aici, în pod, auzi și porni imediat spre bucătăria din care urca o scară ș-bredă în pod. Maria sta, înghemuită, cu ochii măriti, cu privirea fixă și păru că nu-l recunoaște. Hai, spuse și dădu s-o ridice. Nu, nu! strigă ea frenetic. Hă! porunci dar Maria se prinse cu disperare de un corn și nu reuși să-l desprindă brațele din jurul lemnului. O lovî scurt de cîteva ori și simți cum rigiditatea fetei dispare. Unde? întrebă cu un calm neașteptat. Dincolo, în podul dispensarului. Casa-i de beton, va rezista. E și locul mai înalt. Maria coborî fără ajutor dar, în fața apei în care începuse să plutească obiectele din bucătărie se oprî. Nu, spuse, nu pot, mă duc sus. Vii, porunci și-i prinse strîns bratul. În uliță, apa le trecu de mijloc. Alte umbre se îndreptau spre dispensar. Ici pe cei care sînt mai puternici și urcați tot ce puteti de prin încăperi, auzi? Întîi medicamentele din dulap. Cheia este sus, pe el. Du-mi microscopul, auzi? Auzi? strigă. Aud, spuse Maria. Acum aud. O lăsă și se îndreptă iar spre fluviu. Cîneva îl orbi cu lumina unei lămpi. Doctore, du-te înapoi! O să fie nevoie de tine acolo, întîi nu recunosc vocea, nici nu avea importanță a cui e. Lasă lumina, strigă, și hai. Nu, mergem fără tine, nu fi prost, nu putem risca să te pierdem tocmai acum. Știu să înot, se trezi spunînd proteste, prima propoziție care-i veni în minte. Aducem aici moașa și sora. Hă! strigă el, la casele din vale. O mină încercă să-l împingă spre treptele dispensarului. Se feri. Lasă-l cu noi, se auzi altă voce, nu-l cunoști?

Porniră strîns în spațiul fluid în care obiectele își pierduseră formele și nimic nu mai are familiar și nici un zgomot nu mai era distinct că toate se contopiseră în vîlvetul apei care, pe măsură ce înaintau pe ulița în pantă, se prăvălea în tîlazuri ridicate de cele mai eteroclite lucruri ce se încluceau, suprapuneau, desfăceau, opreau, porneau și iar se opreau la colțul unei case, a unui copac și peste toate, rafalele ploii ...

Ion Maftei

Anotimpurile

Băiatul ăla subțirel, îmbrăcat întotdeauna curat, cu cămașă albă (chiar de-ar fi intrat pină la fundul pământului, cămașa tot albă i-ar fi rămas) cu basca dată nițel pe spate, cu ochi negri, mari, mă scotea din sărite. Când ți-era lumea mia dragă și voia să-ți întinzi oacele sub așternut începea el, cu pick-up-ului.

— Mai închide dracului, că o să ne bolunzești pe toți, se răstise unul din noi. Nu știu ce căuta băiețaușul ăsta printre noi. Prea era plăpînd pentru treaba pe care o făceam aici, pe șantier. Prea fin. Pe noi ne prindea soarele, la el nimic.

Mă uitam chiorș la degetele lui lungi, albe, ca de mamoș și-mi venea să scuipe cînd îmi mutam privirile pe cioatele mele.

Uneori, duminica, se îmbrăca pe nevăzute cu ce avea el mai bun și-o lua către pădurea de brazi. o pădure imensă ce se lăța pe muntele pe care-l sfredeleam noi. Ai fi jurat că se duce la vre-o întîlnire. Se afunda în pădurea mirosind a cetină și a rășină și căsca ochii, fascinat, la minunile azvîrlite din belșug de natură.

Se întorcea la baracă seara, tirziu, după ce începea concertul nostru de sforălituri. Cred că venea el mai devreme, dar nu-i plăcea gâlăgia noastră și atunci prefera să stea afară, pe vreun bolovan ascultînd țîritul greierilor.

Într-o zi am stat de vorbă cu el și-am aflat că a dat examen la conservator dar n-a reușit și-atunci a hotărît să muncească undeva. Așa a ajuns la noi.

— Ce melodie e aia pe care o ascuți atît de des? — l-am întrebat.

— Nu e o melodie, de fapt. Dar dacă vrei tu, poți să-i spui și așa. Se numește „Anotimpurile” și e compusă de Vivaldi.

— Și o-nțeleg?

— Dacă o înțeleg? Mi se pare că o trăiesc, că face parte din ființa mea. Și în viața unui om sînt patru anotimpuri...

— Prostii! Pentru mine singura muzică adevărată se cheamă Margareta Pîslaru și Tom Jones.

Băiatul zimbi apoi începu să-mi facă un fel de teorie a muzicii care pentru mine era mai mult o teorie a chibritului, mai ales că în timp ce îmi vorbea o zgîtie de veve-riță făcea acrobații prin brazi.

Ce-am mai rîs de el cînd l-am văzut prima oară cu lopata în mină! Era cam stingaci.

— Vezi, mă — glumise unul — că aia nu-i linguriță să bei cafeaua cu lapte.

Am observat atunci lacrimi în ochi lui. În ziua aceea însă n-a stat a clipă locului, și asta mi-a plăcut. Tăcea; își infundase privirile în pămîntul bolovănos care începuse să se supună, tăcut și el, mișcărilor nesigure ale lopoței.

De-atunci nu s-au mai legat băieții de el decît din pricina muzicii, din pricina lui Vivaldi.

— Mă, Viorel — l-am întrebat într-o zi — de ce nu ți-ai cautat o altă slujbă? Îți strici degetele aici, la lopată și tu ai nevoie de degete, mă. Nu ca mine; eu am nevoie de palme, de pumni.

M-a privit lung.

— Pentru mine munca nu e o rușine. Am muncit mult și pînă acum, nu cu lopata, dar am muncit. Am picat la examen nu din cauză că n-aș fi muncit. Se întîmplă uneori ca atunci cînd vrei să faci o treabă bună să pui atîta suflet încît uiți de ceea ce ai făcut. Ți-e gîndul în altă parte. Așa am pătît și eu la admit re, la interpretare : m-am emoționat atît de tare încît degetele nu m-au mai ascultat.

Asfințea soarele peste creste și era atît de plăcut să-l ascuți pe băiatul ăsta, cu vocea lui calmă, sinceră ! Înj venea să-l rog să-mj povestească toată noaptea despre muzica lui.

— O să stau tot anul aici. O să muncesc, o să mă pregătesc. M-au impresionat atît de mult evenimentele de astă-primăvară cu inundațiile, încît am înțeles că omul nu poate supraviețui decît muncînd. Atunci mi-am dat seama că e nevoie și de munca mea, chiar și la lopată.

Apoi adăugă :

— Nu pot, nu vreau să stau un an întreg cu miinile în sin ! Venise aici, în creierul munților, ca să lucreze cu noi la tunel.

Încet- încet m-am împrietenit atît de mult cu el încît cu greu mi-și fi putut închipui o zi petrecută fără el. Habar n-avea el că vorbisem cu Ilona, bucătăreasa, să-i pună mai mult în blid decît nouă.

Am uitat să vă spun de vioara lui. Cred că nu există pentru el un lucru mai de preț. Doamne, cum o mai îngrijea și-o ștergea și-o strunea !

N-a vrut să-mi cînte niciodată. Spunea că asta e o pedeapsă pentru el, căci a cînta bine pentru oameni — zicea el — e suprema fericire a unui artist și el n-avea acum acest drept.

Degeaba l-am rugat, i-am promis că o să fiu atent de-acum înainte cînd o să-mi vorbească despre muzică ! Cînta de unul singur. Își lua „viorica“ la braț — așa o botezaserăm noi — citeva caiete și-o punea spre pădure.

Cred că un om ca el, cu sensibilitatea lui, trebuie să fi cîntat frumos.

Într-o după-amiază, cînd intru în dormitor, îl văd pe Ghiță cap-de-fi r (ăsta era cam tolmac, dar făcea treabă ca un bivol) că umblă la plăcile lui Viorel.

— Mă, Ghiță, lasă-le în pace, că nu-s pentru tine !

— Ia, nu mai faceți pă dășteptii ...

— Mă, ia seama cum vorbești !

— Vorbește cum îmi place ! Viorel ăsta toată ziua îmi umblă în cadență pe nervi cu scîrjiturile lui. Crezi că pricepe ceva ? Aș ! Face pe nebulu.

Nu te poți pune cu Ghiță. Auzesem de la cineva că, pe un alt șantier, prin Mara-mureș, îl cjomăgise pe unul pentru că îndrăznise să-l înfrunte. L-am lăsat baltă, gîndindu-mă că la prima adunare o să-i tragem o săpuneală ...

... Trecuse vara fără ca pe șantierul nostru să se întîmple ceva deosebit. Era un tunel mic, nimeni nu-l prea băga în seamă, așa că rar se întîmpla să ne calce vreun musafir.

Era totuși să uit : născuse nevasta lui Nae, buldozeristul și el se duse să-și vadă odrasla. A venit înapoi beat de fericire : avea băiat și-i semăna.

— Auzi, Nae — zisese unul — dacă mai stai mult pe-aici, al doilea n-o să mai semene cu tine.

Nae rînji, îi arătă pumnul, apoi se cufundă în visare.

Toamna începuse să ruginească frunzele copacilor și un strat arămiu se așternuse peste potecile din pădure.

Viorel se deprinsese bine cu munca. Se vîra unde era mai greu, cu toate că îl atenționam mercu să n-o pătească rău de tot cu îndrăzneala asta. Eu is trecut prin multe subterane și știu ce-nseamnă afurisitul asta de pămînt stîncos.

Era o duminică frumoasă de octombrie, arama toameni se împlintase pînă și în chipurile noastre dure, cînd a venit secretarul de partid al trustului. Ce m-a mai sucit ! Ce activități am făcut, ce excursii — nu făcusem niciuna — ce acțiuni culturale am întreprins — nu prea avcam ce să-i răspund. Am scîldat-o că băieții is obosiți după muncă și nu le mai arde de distracții.

M-a întrebat dacă n-am oameni talentați pe care să-i folosesc la activități culturale și gîndul mi-a fugit la Viorel.

A doua zi am și proiectat cu Viorel să ne dea un concert. N-a fost prea ușor să-l conving dar, fiindcă era vorba de onoarea mea, a acceptat. Ce curioși erau băieții să vadă cum niște degete care sfredelesc muntele pot face minuni, pe o bucată de lemn pe care sînt întinse niște corzi !

Ghiță începuse să cam semene neîncredere printre băieți.

— Bă — spunea el — filfizonul ăla de Viorel iar o să ne scoată din draci, cu scîrțîiala lui. Ce, vă așteptați la altceva?

Ce i-aș mai fi tras eu o chelșăncală lui Ghiță asta!

...Începuse să plouă. Muntele deveni dintr-o dată foarte neprietenos. Nori grei măturau piscurile, pe cizmele noastre noroiul galben se lipise obraznic. Chiar și-n baraca noastră noroiul se lățea pe sub mese, pe coridoare.

Tunelul înainta încet, stîncă era parcă din ce în ce mai tare, făcîndu-ne în ciudă.

Viorel se specializase ca artificier. Era o treabă migăloasă care lui îi făcea mare plăcere. Sfredeleau stîncă, el introducea niște pachețele mici de trotil, întindea fitilul și-o lua la fugă. În urma lui o detonătură, înfundată, un nor de praf și fum și stîncă, încăpătînată, se dădea înlături. Muntele se despica încet-încet și în primăvară, după calculele inginerilor, trebuia să ieșim la lumină, în partea cealaltă.

Mai era o săptămînă pînă la proiectatul concert, pe care trebuia să-l dea Viorel în fața noastră.

M-am întors seara, tîrziu, mulțumit în sinea mea că nu s-au legat de mine pentru inactivitate și zimbeam prietenos picăturilor de ploaie ce șfichiuiau cele două raze de lumină de la faruri.

Mi-era drag muntele ăsta, cu surprizele și periepțiile lui.

Cînd intru în baracă, mă izbește un iz de alcool. Deschid ușa dormitorului și rămîn ca trăznit. Ghiță beat, criță, alături de alți cițiva, ce făcuseră cerc în jurul lui Viorel.

— Hai, bă, scripcarule, zi-ne una de inimă albastră. Un țigan avea o iapăăă...

Viorel se covrigise, cu vioara în mină, neștiind ce să facă.

— Hai, mă, că asta-i muzică adevărată, nu scîrțîiala aia care-i bună la speriat ciorile. Zi-i, mă, una, și-o să fie mai dihai ca un concert. Na-na-na și na-na-na!

Glasul îi era dogit și limba îi se împleticea în gură. Am văzut albastru înaintea ochilor.

M-am repezit odată în grămadă, l-am apucat pe Ghiță de guler și-am strigat de s-au cutremurat geamurile:

Ce, mă ați înnebunit?

Ghiță se dădu înapoi, apoi, sughîțînd, încercă o scuză:

— Ușor, tovarășe Ilie, că... hic... n-am vrut să-i facem nimic. Ia, avem și noi dreptul la puțină viață. Că de cînd stăm în muntii ăștia...

— Dacă ți-ai băut mințile, du-te afară și dă-te cu capul de vreun brad, să-ți treacă, dar nu insulta un om.

Noroc că sosisem la timp.

...S-a dus și toamna. Încă un anotimp și-a luat zborul și parcă-n în sufletele noastre, odată cu timpul mohorit, s-a cuibărit neagra pasăre a tristeții. Țin minte ziua în care noi am ieșit din tunel — înaintase de-acum serios — negri, murdari pînă-n creștetul capului și-am rămas pirotiți locului de albul imaculat al primei zăpezi așternută pe pămîntul frămîntat de noi cu cizmele, cu mașinile, cu buldozerele.

Concertul lui Viorel m-a bucurat. Îi mergeau degetele pe strune încît abia puteam să le urmăresc. Băieții priveau înmărmuriți de avalanșa de sunete cînd săltărește ca niște călăreți, cînd melancolice ca un plîns de fecioară. N-ar fi crezut în ruptul capului că printre ei se află un asemenea om.

Am fost cu toții mișcați, de altfel pe cine nu emoționează „Balada“ lui Ciprian Porumbescu?

Am aplaudat de m-au durut palmele și l-am felicitat. Mă simțeam mindru că eu eram poate primul om care îi apreciam talentul — așa cum m-am priceput și eu — în fața publicului. Mi-a mărturisit că acum se simțea mult mai stăpîn pe degete: căpătase forță în ele și asta era foarte bine.

Trecură citeva zile. Stăteam în pat, privind pe geam fulgii mari, ascultînd troznetul lemnelor de brad din soba de tuci. Mă gîndeam la ai mei, de-acasă, și m-apuca un dor nebun de ducă. Era liniște, și numai uruiul vreunui bascule sau bubuiturile exploziilor tulburau curgerca liniștită a timpului.

O nouă explozie, în subteran. Iar o să se repeadă băieții cu lopeți și tîrnăcoape, cu vagoneti și-or să scoată afară, bucată cu bucată, inima muntelui. Trecu însă cam multșor și nu se mai auzi nimic. Probabil explozia dizlocase un volum mai mare de stîncă și aștepta să-l încarce în vagoneti.

Deodată ușa se izbi de perete și-n pragul ei apăru Ghiță.

— Hai, mă repede, că s-o surpat peste artificierii !

Desculț, cum eram, am luat-o la goană spre gura neagră, căscată, a tunelului.

Nici nu-mi păsa că din zăpadă mi se începuseră să mă furnice. Am apucat la întâmplare un lămpăș și-am năvăliț printre oamenii care se îmbulzeau înainte, în întuneric. Mirosca a explozie, praf, glasurile speriate se amestecau de-a valma cu ecourile metalice ale propriilor noastre voci. Am ajuns la adăpostul artificierilor. Armăturile metalice erau indoite ca niște foițe de staniol și atirnau zdrențuite. Sub ele o grămadă de pământ, bolovani.

Chițiva dădeau pământul la o parte cu lopețile.

— Aruncați dracului lopețile, l-am auzit strigând pe Ghiță — ce, aici scormoniți după cartofi ?

Am început să înlăturăm bolovănișul cu mâinile. Scurmam cu degetele, repede, tot mai repede.

— Luminează aici !

— Scoateți mai repede pământul. Careva să aducă o targă. Unde-o fi sanitarul ăla ?

După citva timp, Ghiță dădu de o mină.

— Incet mă, incet — strigase unul.

Îmi șiroia sudoarea pe față. Degetele începură să-mi sîngereze.

— Aduceți mă, careva, niște birne, să nu se surpe din nou !

Ajunsesem la umăr. Încă puțin. Iată și fața. Sanitarul sosise și el între timp cu un tub de oxigen. Se apucă să-i deschidă gura, să-i scoată pământul din nări. Fața îi era întreagă, casca de protecție își făcuse datoria.

O clipă Viorel zimbi, după care cred că s-a leșinat. Deși trăia ! Asta ne încuraja mai mult. Degetele ne mergeau ca niște labe de cirtită. Din tubul de oxigen sisia plin de speranță gazul ăla dătător de viață.

L-am deblocat dintre pietroaie ; muntele vroise să-l înghită, ca un fel de răzbunare, dar noi l-am smuls, cu unghiile am sfișiat carnea muntelui. Totuși Viorel avea un picior rupt.

Hans, bătrînul și șugubățul de Hans, ăl mai bun „șpețialist“ în pușcături din lume, era dedesubt. Mai mult speriat decît lovit, își venise în fire.

— Zum teufel ! bolborosi el în nemțeasca lui — eu spus la Viorel să nu baje atîta trotil !

L-am scos la lumină, sanitarul îi făcea respirație artificială. Un „Bucegi“ trăsesse la gura tunelului. Am aruncat cîteva saltele și pături, l-am urcat cu grijă și glonț la spital.

Abia seara, tirziu cînd m-am înapoiat de la spital, mi-am dat seama de ce se tot uita în jos o asistentă drăguță, îmbăcată tot numai în alb, un alb curat și ispititor cum nu mai văzusem de mult : eram desculț.

Am deschis ușa dormitorului, cu cotul, degetele mi erau bandajate. Băieții erau adunați în jurul patului lui Viorel. S-au întors spre mine și eu le-am zimbit : totul era în ordine.

Au plecat capul în pământ și-atunci am înțeles că timișoreanul ăla subțirel, cu cămașa veșnic albă, le devenise simpatic.

Ghiță era cu placa aceea care-i plăcea lui Viorel în mină. O ascultau a doua oară. O așează cu grijă pe platoul pick-up-ului.

Dintr-odată dormitorul nostru, din baraca aceea azvirlită din cer în mijlocul munților, se umplu de o muzică ciudată. O mai auzisem, dar, straniu, acum mi se părea că o aud pentru prima dată. Acordurile grave ale „Anotimpurilor“ lui Vivaldi și — ciudat — neasemuit de frumoase, ne mișcau profund.

Era o clipă emoționantă, din glasul viorilor răzbătea pînă la sufletele noastre parcă o poveste a unui bătrîn despre o viață tumultoasă, despre o nemaipomenită încredere a omului în destinul lui. Eram emoționați de întîlnirea asta cu muzica, pe care o descoperisem cu toți abia acum.

„Ascultați, proștilor, imi venea să le spun — n-am știut să prețuim gîndurile curate ale unui om, de o sută de ori mai om decît noi toți laolaltă“.

Avea dreptate Viorel cînd spunea că în viața unui om, ca și la Vivaldi, sînt patru anotimpuri. Dar el a uitat să spună că omul poate să și le schimbe așa cum vrea el.

Dansatoarei mele

*Vînt, clopote, galop de cai
Spre un castel cu geamuri sparte,
Printre stejari cîntă din nai
Un pîrîiaș din frunze moarte.*

*Un gînd se-nalță din tuiș
Cu clipele ce urcă scara
Și taie undele cruciș
Spre ceața de la Zorobara.*

*Din pinza ei țîșnește-un stol
De fete albe ca pruncia,
Ce dau trecutului ocol,
În vals deschis ca veșnicia.*

*Se-nalță în vârtejuri luși,
În care sîșiie de veacuri
Prohodul plopilor pierduți,
În serenada de pe lacuri.*

*Cîntarea și cu jocul mor,
Își spulberă mirajul-n gai,
Dar răbufnesc în locul lor
Vînt, clopote, galop de cai.*

*Se șterg și ele-apoi și lin,
Din ceața ce-și înalță sfoara,
Apare-n cîmpul de pelin
Castelul prăbușit și scara.*

*Pe turnurile despletite
Începi un dans de zile mari
Și în vârtejuri infinite
Danzezi, danzezi pînă dispari!*

O pasăre albă

*Caută un lac o pasăre albă
Să moară pe lac,
Valurile-n tremur lac o salbă
De lacrimi la gîtu-i sărac.*

*Pale de vînt poartă lin evlavii
Ce pier sîlfăind,
Peste pieptul paserii, prin salvii
Vecia vestind.*

*Zac albele aripi din mal pînă-n mal
Și tremură-ntr-una,
În leagănul molcom lacu-i un opal
Mai trist decît luna.*

Iv. Martinovici

Jocuri istovite pe plajă

*Visc: aștepta plină de licheni, sticloasă,
atîrnînd în inelul de fier pe luciul
mării — copilărie cu lumină înmugurită,
subsoara aromește a trandafir —
înalt privilegiu de pline caldă
mușcată cu gura plină și dinți înfigîndu-se
în fructul zemos — pămîntul dorea să fie
surd la glasuri venite din adîncuri,
unde marl falii de ceață umpleau
orbite.*

*Pinze albe întinse pe zare
primeau roua largului sărat prelinsă
pe trupuri goale —
jocuri istovite
pe plajă pînă seara tîrziu, cînd umbrele
se întind pe nisip pînă la capătul
lumii. Picioare lungi chemau adolescența
din cuiburi ascunse unde strigau papagali.
Etajele amurgului erau goale,
iai chemarea nu putrezea în oase.
vîrstele se hrănesc din noi la hotare
unde brațe somnoroase așteaptă.*

Condeierii țărani din Banat

Banatul a fost cea dintâi provincie care a dat o literatură și o publicistică scrisă de țărani. Scrisul lor își are fecunde surse de inspirație și de creație în adâncimile sufletești ale poporului. Bogăția și varietatea folclorului bănățean, a dărilor și credințelor populare, ne prezintă suficiente dovezi în privința aceasta. Am avut numeroși cercetători harnici, recrutați chiar din rîndul țăranilor cărturari de la sate, care au adunat din gura poporului nenumărate povești și legende, balade, versuri și cîntece.

Alături de această prețioasă contribuție, mai avem și creațiile literare propriu zise ale condeierilor plugari. Aceștia au avut întotdeauna o superioritate spirituală specifică provinciei noastre. Mulți dintre ei au ajuns la nivelul de gândire al unor cărturari de seamă, cu un potențial dinamic de creație, iar temperamentul lor viguros a îmbrăcat tot mai frumoase forme de exteriorizare, datorită condeiului, care alături de plug, a devenit al doilea instrument util de muncă pentru acei ce simțeau în sufletul lor o vocație și un imbold.

Îmi aduc aminte cu cită însuflețire și admirație vorbea în primii ani după Unire scriitorul Camil Petrescu despre acești țărani bănățeni înzestrați cu cele mai alese însușiri spirituale și forțe de creație, în scris și în toate ramurile culturale, cînd i-a cunoscut mai de aproape, la ei acasă, în satele lor, de-a lungul anilor 1919—1921, pe care i-a trăit în Banat. Iar în ziarul său „Țara” ce-l scotea la Timișoara, și-a mărturisit în cuvinte elogioase această impresie, articolul scris și publicat de el la 7 ianuarie 1921 constituind azi un document de înaltă prețuire la adresa cărturarilor plugari de la sate. Iată cîteva fragmente din gîndirile lui Camil Petrescu: „Este un lucru neîndoios că dintre toți țărani români de pretutindeni, bănățenii sînt cei mai citiți și mai cunoscuți de carte. Aici, în Banat, se desfășeau cu sutele și miile revistele românești și broșurile diferitelor biblioteci. Dar nu numai atît. Țărănimea bănățeană dă dovadă de un extraordinar simț artistic. Nu vorbim numai de arta casnică, ci mai ales ne gîndim la talentul cu care cei mai mulți din ei joacă pîse de teatru, de ai crede de multe ori că ai în fața ta actori adevărați. Nu vorbim de asemenea, de coruri. — căci nu este sat să nu aibă un cor sau două, — dirijate de multe ori chiar de țărani înșiși. Ba, cele mai multe sate au și fanfară proprie, de te fac să te mîndrești că ești român. Ceea ce vrem să știe cititorii noștri este marelui număr de scriitori țărani, pe care îl dau satele bănățene. Am auzit de multe ori poezi de aceștia de țară declamînd la diferite ocazii poezii întregi compuse de dînșii. Banatul care tot el e „fruncea”, are nu numai compozitori țărani, dar și țărani ziaristi, țărani scriitori.”

Încă din perioada premergătoare Unirii, numeroși plugari bănățeni publicau în presa de atunci, alături de intelectuali, nu numai articole care dovedeau o vigoare de gîndire și de scris, judecată matură și o înțelepciune naturală, dar și o seamă de creații literare propriu zise, în special povești și schițe, inspirațe din viața satelor. De aceea, romancierul și dramaturgul de mai tîrziu, Camil Petrescu, în anii începuturilor sale de activitate ziaristică și literară la Timișoara, a fost adînc impresionat și surprins de acest fenomen, pe atunci unic, pe care l-a remarcat în manifestările culturale și de condei ale cărturarilor țărani de aici.

În perioada dinaintea primului război mondial s-a format pleiada precursorilor acestor condeieri plugari. Voi evoca aici pe cei mai activi, care au publicat nu numai în gazetele românești apărute în vremea aceea în Banat, dar și în presa noastră din imperiul habsburgic, îndeosebi de la Budapesta și din Ardeal, fiind cunoscut faptul că numărul cel mai mare de abonați și de cititori al acestor publicații îl dădeau cărturarii din satele bănățene.

Ioan Murgu-Cucu (1889—1968) din comuna Berliște, a publicat versuri în „Foala ilustrată”, precum și în revista de satiră „Cucu” din Budapesta, redactată de Dimitrie Birăuțiu și scoasă ca supliment la „Foala Poporului Român”, alături de răspîndită printre bănățeni.

Aurel Novac (născut la 27 august 1885 în Vasiova) a publicat în revista „Cucu” din anul 1910 câteva sute de versuri prin care a combătut unele moravuri ce dăinuiau pe atunci în mediul rural. Fiind reclamat pentru coloniile de preotul Coriolan Zuiaș, a fost condamnat la patru luni închisoare, pedeapsa pe care a executat-o în anii 1911—1912 în temnițele politice din Budapesta și din Komárom. Din notele autobiografice ale lui Aurel Novac, scrise în 1963, se poate vedea ce activitate fecundă a desfășurat condeiel său. A publicat numeroase versuri, printre care voi scoate în evidență: — „1 Decembrie 1918”, poezie apărută în „Solia Satelor” de la Orăștie, preluată și reprodusă de alte gazete, — apoi „Jelui-m-aș și n-am cui” poezie apărută în „Valea Bîrzavei” din Reșița (1933), — și o lungă poezie în dialect bănățean „Ruga dăta Vasiova” apărută în „Almanahul Banatului” pe anul 1929. A colaborat apoi cu versuri, proză și articole la „Cuvîntul Satelor” din Lugoj și de la Timișoara. Aurel Novac a fost și un vestit solist, cîntînd de la vîrsta de 16 ani în corul „Doina” din Vasiova, apoi la vioară și la acordeon. Din copilărie își pierduse ochiul stîng și durerose-i stăre sufletească își găsisese în literatură și muzică. Mai trăiește.

Petru Crina Damaschin, un foarte talentat condei de țaran, născut la 25 martie 1887 în comuna Cîlnic de lângă Reșița din părinți plugari, a avut o soartă tragică, fiind lovit de trîzneta la 15 mai 1907. Deci, a murit la vîrsta de 20 de ani, cînd pornise cu alina entuziasm pe drumul literaturii. În 1905 i-a apărut primul volum de „Balade populare” în editura Kraft de la Sibiu, dar volumul II de balade în manuscris a dispărut după al doilea război mondial. E regretabil că n-a fost lipărit în perioada interbelică.

Dumitru Brînzei, prozator, născut la 1884 în comuna Ciclova-Română și decedat tot acolo la 18 octombrie 1970 în vîrstă de 86 de ani. Despre el a scris condeierul Petru Petrică din Cîrnecea: „Noi, plugărima bănățeană ne mindrim cu acest Dumitru Brînzei, care este al doilea Badea Cîrțan al țărănimii române” (revista „Suflet Nou” Comloș 1937). Ca publicist a fost foarte cunoscut încă din tinerețe. A colaborat la numeroase publicații periodice, începînd din anul 1903, în special la „Poporul român” și „Cucu” din Budapesta, la „Progresul”, „Foala Oraviței”, „Junimea”, „Vatra Banatului”, „Zorile Banatului” din Oravița etc. Sînt de remarcat articolele sale de evocări, ca de pildă: „Cîteva șire în amintirea lui Casian R. Munteanu” în ziarul „Progresul” din Oravița februarie 1923 și „Din răsmerița de la 48” în „Viața Banatului”, din Oravița aprilie 1932.

Dimitrie Gusti, pe vremea cînd era ministrul Instrucțiunii publice, în vara anului 1933 l-a vizitat pe condeierul Dumitru Brînzei la el acasă în Ciclova-Română. A rămas de la acest scriitor plugar un volum de povestiri din viața țărănimii de pe valea Carașului, în manuscris, pe care l-a intitulat „Icoane de la sate”.

Ilie Crăciunel, născut la 18 iulie 1883 în comuna Răcășdia și a decedat la 28 octombrie 1940 în comuna Vrani, și-a desfășurat munca de condei alături în perioada premergătoare Unirii, cît și în cea interbelică. Despre viața și activitatea sa am publicat o amplă evocare în gazeta „Voința Banatului” din Timișoara la finele anului 1940. Aici voi aminti pe scurt cîteva date biografice care ni-l înfățișează ca scriitor și ziarist. A fost un om energic, cu multe posibilități de creație. Temperament viu, merou agitat, cu numeroase resurse intelectuale și sufletești, Ilie Crăciunel a fost unul din acei țărani frunțași ai Banatului, care au izbutit prin trudă și elan să dea contribuții prețioase scrisului din acest colț de țară.

A publicat versuri în dialect bănățean (1909—1919), printre care: „Cătră sapă” în ziarul socialist „Înainte” de la Timișoara (18 mai 1919) și „Pămînt și toacle-n libertate” publicat în primul număr din ziarul „Țăranul” apărut la Oravița la 19

octombrie 1919, redactat de el și fondat împreună cu condeierul plugar Nicolae Vucusecșeanu. La această gazetă, care a apărut numai în 5 numere pînă la finele anului 1919, a mai colaborat cu versuri și articole plugarul Teodor Moga, născut la 1881 în comuna Secășeni. Printre aceste versuri sînt de semnalat: „Vălea Carașului”, „Glasul vremii” și „Opinca”. A mai scris poezii în gazeta „Țăranul” și maestrul cojocar Ioan Bașu din Iertof (1886—1958), plugar și el, care, după sistarea acestei gazete, a continuat să publice versuri în 1923 la „Progresul” din Oravița și la „Poporul Românesc” din Șoșdea.

Ilie Crăciuneșu mai semna versurile sale cu pseudonimele „Tîrnăcop” și „Sapănescu”. „Țăranul” a fost suprimat de oficialitățile de atunci pentru agitație în rîndul muncitorilor agricoli și ordinul din decembrie 1919 „a interzis vînzarea și rîspîndirea pe stradă a gazetei și a exclus-o de la transportul cu poșta sau trenul”.

În perioada interbelică au mai apărut și alte ziare editate și redactate de plugari. Voi aminti cîteva din ele, pe cele mai importante, în cadrul evocării acelor care le-au scris.

Numărul condeierilor plugari din perioada interbelică era mare. I-am cunoscut aproape pe toți și cu mulți din ei am colaborat în presă și în literatură. Ar fi greu să-i amintesc aici pe toți. Îi voi evoca numai pe aceia care au reușit să imprime asupra multimei influența ideilor progresiste.

Am văzut că primul ziar editat la noi în țară și scris de condeieri plugari a fost „Țăranul” din care au apărut numai cinci numere în 1919 la Oravița. Ziarul a fost fondat de Nicolae Vucusecșeanu în colaborare cu Ilie Crăciuneșu.

Nicolae Vucusecșeanu, decedat la 29 ianuarie 1953 și înmormîntat la Oravița, a început să publice la vîrsta de 18 ani în ziarul „Poporul Român” din Budapesta și în „Progresul” de la Oravița. În tinerețe a simțit vocație și pentru pictură, dovedind în realizarea tablourilor sale un talent remarcabil. Nicolae Vucusecșeanu a scris monoloage și piese de teatru, care au fost jucate pe scenele de amatori. A reușit un succes frumos cu „Pomana”, publicat în aprilie 1927 în ziarul „Cuvîntul Satelor” de la Lugoj. În anul următor revista „Thalia” din Lugoj, scoasă de Asociația de teatru românesc, a premiat și a editat comedia scrisă de el în două acte cu titlul „Nuntă fără voie”.

Octavian Marga, născut în anul 1912 la Ramna și decedat în 1941, a fost un alt țăran care a scris piese de teatru pentru popor și tipărite în editura Alexandru Anca din Cluj, ca de pildă: în 1931 „Vama păcatului”, dramă în trei acte și în 1933 „Iupia pentru pline” în două acte și un tablou. Octavian Marga a fost și dirijorul corului din satul său natal. Comuna Ramna a mai dat un alt condeier plugar, pe Trifon Adam, născut în 1886 și decedat în 1951.

Ilie Juca s-a afirmat cu volumul său „Sfaturi și povești”, apărut imediat după Unire. Unicul număr din revista literară „Zorile” de la 1 ianuarie 1921 scoasă și redactată de Nicolae Roman la Lugoj, l-a făcut următoarea prezentare: „E un ciclu de poezii moralizatoare în care — înțeleptul țăran Ilie Juca — bicifulăste cu amărăciune, alocurea înleapă și satirizează, vicile și palmile care se canalizează în viața de la sate. Versurile nu sînt fără greșeli, șchiopătează mult, dar pentru poporul nostru sînt bune și folositoare”.

Ioan Ciucureșu din comuna Șoșdea a izbutit să polarizeze în jurul gazetelor sale talentele mai de seamă ale țărînimii cărturare. În calitate de ziarist profesionist a fost membru al Sindicatului presei române din Ardeal și Banat. A înființat și a condus două gazete: „Poporul Românesc” (1923—1924) și „Cuvîntul sa elor” (1926—1946), aceasta din urmă avînd o apariție săptămînală neîntreruptă timp de două decenii. Activitatea sa publicistică a fost foarte bogată. A scris mult, atît sub numele sau adevărat, cît și sub pseudonimele „Ion Ulveș” și „Ics” (adică Ion Ciucureșu Șoșdea). S-a născut la 15 ianuarie 1897 în comuna Șoșdea din județul Timiș și a decedat tot acolo la 22 octombrie 1955. Nu avea alte studii decît cele învățate la școala primară din sat. Se ocupa cu agricultura, iar în orele libere citea cărți literare. Debutul ziaristic l-a făcut în 1912 la gazeta „Poporul Român” din Arad, care apărea sub direcția lui Vasile Goldiș. După aceea a colaborat la „Foaia Poporului Român” (Budapesta), „Calea Vieții” (Comloșul Mare), „Făclia” [Caransebeș], „Drapelul” (Lugoj), „Aurora, București”, „Gazeta Țăranului” (Timișoara), „Drum nou” (Bocșa-Monahană), „Țara” (Lugoj), „Lumina Satelor” (Sibiu), etc. În anul 1923 s-a hotărît să scoată o gazetă săptămînală

pe cont propriu, scrisă pentru popor în colaborare cu tânărul poet Petru Bohariu din sat. Redacția și administrația acestei foi cu titlul „Poporul Românesc” le avea la Soșdea. Apariția ei a fost sistată după aproape un an de existență din lipsă de fonduri, fiindcă abonamentele plătite ale celor 1.500 de cititori nu erau suficiente pentru acoperirea tuturor cheltuielilor de editare. La 26 octombrie 1927 a fondat la Soșdea împreună cu „ortacii” săi condeieri o nouă gazetă săptăminală „Cuvîntul Satelor” care a apărut la început în Lugoj, apoi după cîteva ani și-a mutat sediul redacțional și administrativ la Timișoara. Ion Ciucurel a mai scris un roman cu titlul „Transformarea” tipărit în 1931 la Timișoara în 242 de pagini, precum și un alt volum de povești „Comoara de sub nuc” editat după mai bine de zece ani de gazeta „Poporul Român” din Timișoara. A mai publicat în numere răslețe ale gazetei sale și cîteva schițe.

Sub nucul din curtea casei sale de la Soșdea, Ioan Ciucurel se întâlnea cu confrății săi de condei, ținînd cu ei niște ședințe de ceneclu literar.

Dintre colaboratorii grupați în jurul gazetei „Cuvîntul Satelor” cei mai activi erau :

Pavel Blidariu, născut la 1896 în Chevereșul-Mare, fostul administrator al gazetei, care a publicat articole cu pseudonimul „Pulbere”, îndeosebi la rubrica „Notiul meu”, unde a bicluit și satirizat anumite moravuri ale unora din viața publică, a murit în 1953 în comuna Tomești, lângă Iași unde s-a dus în ultimii ani ai vieții să lucreze în viticultură.

Nicolae Humă-Bogdan, născut la 1886 în Boeșa-Română și decedat tot acolo la 13 ianuarie 1954, a publicat articole semnate cu pseudonimul de „Semiton” și „NHB” (inițialele numelui său). În 1928 a fost trimis de ministerul agriculturii împreună cu alți 50 de țărani în Elveția spre a cunoaște felul în care își munceau pămîntul agricultorii elvețieni. După șase luni petrecute în Elveția s-a întors cu noi experiențe pe care le-a sintetizat într-o lucrare apărută la București în anul 1930 cu titlul „Țăranul elvețian și agricultura în Elveția”

Miton Ghita a fost un alt colaborator al gazetei „Cuvîntul Satelor” în care și-a publicat în anul 1937 poeziile și o parte din creațiile sale de proză. S-a născut la 26 aprilie 1906 în Giurgiova lângă Oravița. El a mai colaborat cu poezii și articole la „Opinia Noastră” din Oravița și la revista „Zorile Bapatului”, tipărită la Oravița de poetul țaran Paul Tărbățlu, precum și la gazeta „Poporul Român” din Timișoara. A murit la 17 februarie 1965.

În paginile gazetei „Cuvîntul Satelor” și ale altor publicații descoperim o serie de nume de țărani care semnează versuri.

Iacob Isăilă din Jadani, azi satul Cornești, a publicat în anul 1929 în „Cuvîntul Satelor” din Lugoj o serie de poezii din care cele mai reușite erau: „Sat regăsit”, „Moartea plugarului” și „Plugarii”. În anii de război, în 1942 și 1943, a publicat în „Voința Banatului” poezii de factură mai tristă, ca de pildă „Moartea” și „Uitare”.

Nicolae Țucu din Zorlenior de lângă Reșița a publicat în perioada anilor 1930—1948 o suită de cîntece bănățene, apărute în „Cuvîntul Satelor” de la Lugoj și apoi în „Calendarul Românului” din Caransebeș.

Pavel Vucaș din Căpăt de lângă Buziaș a publicat între anii 1930—1938 o serie de cîntece și versuri, precum și proză. Printre aceste cîntece se remarcă îndeosebi: „Plinge apa din izvor” și „Nană Bănățeană”. Majoritatea lor au apărut în „Cuvîntul Satelor” în primul an, cînd gazeta se tipărea la Lugoj.

Traian Roșu din Berini a publicat în 1949 în paginile gazetei „Poporul Român” din Timișoara versuri de „Închinare celor de la plug”, iar în anul 1944 în „Voința Banatului” poezii de același gen ca de exemplu „Piine” și „Banatule”. În calendarul acestei gazete pe anul 1945 i-au apărut versurile: „Răvașe de pe front” dedicate prietenului său Traian Vișcu.

Mitru Brinda din Cornea lângă Caransebeș a început să publice în 1922 versuri în „Foaia ilustrată” din Orăștie, iar mai tîrziu i-am aflat semnătura în calendarul „Dacia” pe anul 1944 sub poezia „Cîntea”.

Cel mai viguros talent poetic care s-a afirmat cu vădită superioritate față de mulțimea celorlalți versificatori țărani, a fost Paul Tărbățlu din Comoriste, care, de-a lungul anilor de colaborare literară cu el, mi-a lăsat o profundă impresie. Am deslușit în sufletul său, mereu agitat de revoltă împotriva celor ce exploatau pătura țăranilor muncitori o fire dinamizată de spiritul ideilor progresiste.

Pavel Tărbățiu, născut în anul 1902 în Comoriște, n-a făcut nici el mai multă învățătură decît cea din școala primară a satului său natal. Pe lângă agricultură și plăcea să citească și să scrie. Începînd din 1923 a colaborat la următoarele gazete:

„Poporul Românesc” (Șoșdea), „Junimea” (Oravița), „Tărănimea” (Oravița), „Curicul Banatului” (Oravița), „Opinia Noastră” (Oravița), „Vestul” (Timișoara), „Îndreptarea Poporului” (București), „Gazeta noastră” (București), „Tribuna Democratică” (Cluj), precum și la revistele „Semenicul” (Lugoj), „Societatea de miine” (Cluj), și „Lucașfărul” (Timișoara). Fiînd unul din fondatorii gazetei „Cuvîntul Satelor” a început din 1927 să colaboreze în mod regulat la această publicație. Despre activitatea literară a lui Paul Tărbățiu am publicat un studiu pe baza datelor comunicate de poet în revista „Lucașfărul” de la Timișoara din aprilie 1935. Aici voi însemna cele mai importante creații ale sale. În 1927 a tipărit la Oravița un volum de poezii „Cîntece și flori”, originale și culegeri, iar în anul următor a publicat al doilea volum de poezii „Vîntului” într-o frumoasă prezentare tehnică realizată de tipografia „Scrișul Românesc” din Craiova condusă de scriitorul bănățean Virgil Molin, fiul învățătorului din Cîrncea, vecin cu satul lui Tărbățiu. Volumul acesta cuprindea ilustrații decorative care încadrau versurile. Dragostea și însuflețirea lui Paul Tărbățiu pentru literatură l-a îndemnat să-și risipească puținele sale resurse materiale cu publicarea versurilor și prozei sale. El a scos prima revistă literară scrisă de condeieri plugară reușind să formeze în jurul ei un cenaclu de orientare și creație. Această revistă lunară „Zorile Banatului”

apărută în anii 1928—1929 își avea redacția și administrația la el acasă în Comoriște nr. 70, și era scrisă și condusă de el, cu sprijinul multor colaboratori țărani. Printre ei s-au remarcat prozatorul Petru Petrică din Cîrncea și plugarul Adam Boicu, precum și Ion Stoian din Forotic, care îl ajută pe Tărbățiu și în treburile de administrație ale revistei. Primul număr a apărut la 1 noiembrie 1928 și ultimul în iunie 1929, cînd din cauza crizei economice mondiale care se declanșase și mai ales a lipsei de fonduri personal¹, Tărbățiu a fost nevoit să o sisteze. A fost totuși o încercare îndrăznească care a lăsat urme în mișcarea literară a țărănilor bănățeni. Firea neastîmpărată a lui Paul Tărbățiu i-a dat noi îmbolduri condeiului său. În anul 1931 a redactat „Calendarul Țărănilor”, apărut în Oravița. Versurile sale de revoltă le-a publicat în 1938 la Oravița cu prefață scrisă de mine. În acest volum intitulat „Sclavii pămîntului” înfățișa țărăni muncitori pe care îi consideră ca niște robi ai pămîntului. De pildă în poezia „Escrocii” exclamă cu dureroasă revoltă: „O datorie ai: să produci pline/Pentru spurcații trîntori de-azi, de ieri ... / Cari din sudoare-ai și-au făcut averi, / Scurpînd ades pe viața ta de cîine. // Apoi într-o altă poezie a definit destinul țărănilor în următoarele versuri: „Muncînd cu sapa, plugul ori cu carul, / Așa ți-e scris: alături cu boii, / Robit fiind durerii și nevoii, / Răbdînd, să-ți duci osînda și amarul”. / — strofă din sonetul „Plugarului”. În poezia sa lirică este remarcabil spiritul de observație și puterea de intuire a țărănilor Paul Tărbățiu.

Din 1957, cînd s-a stabilit la Timișoara, a devenit unul din cei mai activi participanți la ședințele cenaclului literar organizat de Filiala Scriitorilor, și a colaborat la revista „Orizont”. I-a mai rămas un volum de versuri în manuscris.

În septembrie 1957, a publicat în cotidianul „Drapelul Roșu” de aici un articol de frumoasă și substațială evocare a confrăților săi cu titlul: „Aduceri aminte despre țărăni condeieri”... A murit subit la 24 mai 1965 și a fost înmormîntat în Timișoara.

Urmărind activitatea publicistică și literară a celor care au apucat vremurile orînduirii socialiste, se observă la ei o vădită pornire pe calea ideilor noi. În loc de revoltă condelui acestor scriitori țărani a profesat o credință nouă în biruința dreptății sociale. Sînt puțini cei care mai sînt în viață din generația interbelică. În toamnă anului 1971 televiziunea română a transmis pe micul ecran un film de scurt metraj realizat de regizorul Iosif Blîță prin care ne-a prezentat trei condeieri plugară vorbind despre activitatea lor literară și publicistică.

Veteranul lor este prozatorul Petru Petrică din Cîrncea, a cărui schițe și nuvele i le-am publicat în revista „Lucașfărul” din anul 1936.

Petru Petrică, născut la 4 octombrie 1902 în satul Cîrncea, a desfășurat o vastă activitate prin colaborările sale la diverse reviste și ziare din perioada interbelică. Pe lângă articole de presă cu o diversitate tematică, el a mai scris piese de teatru pentru scenele de amatori din sate, precum și o mulțime de nuvele și schițe. În 1941 și-a tipărit la Oravița piesa de teatru în trei acte cu titlul „Păcate” care a fost jucată

și a reputat mult succes. Petru Petrică lasă o prețioasă moștenire literară generațiilor de mâine, iar manuscrisele sale au o valoare documentară. Printre lucrările lui se pot aminti: „Chipuri din Banat” și „Povestiri bănățene”, două volume de schițe și nuvele, apoi un volum de „teatru sătesc” cuprinzând cinci piese, „Oameni și fapte din Banat” o serie bogată de evocări, și „Zbuciumări” care conține multe cicluri de articole apărute în perioada anilor 1927—1944. Dar cea mai importantă lucrare a lui Petru Petrică este „Antologia scriitorilor, compozitorilor și oratorilor plugari din Banat”, un volum de peste 600 de pagini, care poate fi considerat ca o reală și valoroasă contribuție la întocmirea unei istorii a literaturii bănățene.

Ion Frumosu din comuna Ciuchici este al doilea scriitor televizat, care își împarte munca între îndatoririle ce le are la cooperativa agricolă de producție din sat și între creațiile literare. Stilul său cursiv, clar și plăcut la lectură, l-a situat în rîndul celor mai buni condeie de prozatori țărani. Ion Frumosu, născut la 16 ianuarie 1920 în comuna Ciuchici din Caras, a debutat în 1939 cu poezii publicate în revista „Fruncea” din Timișoara, care l-a lansat pe drumul literaturii. I-au apărut de-a lungul anilor numeroase versuri și lucrări în proză. A colaborat după eliberare la „Orizont”, „Drapelul Roșu” și la studiourile de radio din București și din Timișoara. La un concurs, una din poeziile sale a fost premiată. Ion Frumosu are o seamă de lucrări, pe care le delimitivează acum pentru tipar, ca de pildă: „Evocări din copilărie” cuprind o serie de amintiri cu lumină și cu umbră din anii de bucurii nevinovate, apoi „Arcași și slugi” o carte despre sărăcimea satului cărășan de pe vremuri pe care autorul nu poate s-o înțeleagă de ce a fost totuși veselă cînd în realitate avusese altfce de suferit, în sfîrșit „Prin salul vremii mele” în care Ion Frumosu face o prezentare a țaranului cooperator care s-a integrat cu tot potențialul său material și spiritual în ritmul socialist al vremii de azi. Mai are și un volum de versuri intitulat: „Pămint, oameni și flori”.

Ghiță Bătan-Șerban, născut la 9 septembrie 1907 în comuna Comloșu-Mare, este al treilea condeier plugar care ne-a fost prezentat pe micul ecran de televiziunea română. Ele face parte din generația progresistă a publiciștilor care au militat în perioada interbelică în presa de atunci în spiritul ideilor avansate și pentru cucerirea drepturilor sociale pe seama muncitorilor agricoli. A fost membru al comitetului de redacție la revista „Suflet Nou” din Comloș (1934—1939) în paginile căreia a publicat o suită de studii sociologice, remarcate de oamenii de știință specialiști din capitală. Scrisul său a abordat un întins cîmp de preocupări, tratînd cele mai variate probleme sociale, culturale și literare. Avînd cunoștințe de ordin enciclopedic, condeierul său a putut să atingă un nivel de înaltă concepție și de frumoasă expunere. În presa și literatura contemporană își găsește posibilități de remarcabilă afirmare. Activitatea lui e prea cunoscută și în prezent, încît o analiză a muncii sale de condeier a fost făcută în repetate rînduri. După eliberare a colaborat la revista „Orizont”.

Maria Dogaru, născută la 10 aprilie 1906 în comuna Comloșu-Mare, a fost prima țărăncă scriitoare și publicistă din țara noastră. Cele mai multe articole ale ei au apărut în revista „Suflet nou”. Moare în noiembrie 1942 într-un sanatoriu din Timișoara și este înmormîntat în Comloș.

Tot aici este locul să-i amintim și pe publiciștii țărani din Banat care au colaborat la diverse publicații periodice de altădată și din perioada interbelică. Numărul lor a fost foarte mare. Printre aceștia pot fi amintiți mai ales aceia a căror nume apare mai des în presă, și anume: Theodor Roșu din Slatina-Nera de lângă Oravița, decedat în 1908, Ioan Franțu din Țerova de lângă Reșița, decedat în 1943, Vasile Grecu din Jabăr, decedat în 1962, Gică Almajanu din Milcoveni (născ. 1900), Gheorghe Luca din Greoni (născ. 1916) Ștefan Mișca din Igrisi, Ioan Floare din Sistarovet, apoi Gheorghe Ciurcea, născut la 24 august 1916 în Greoni a publicat în 1943 în editura „Voința Banatului” de la Timișoara: „Obiceiurile noastre la nuntă pe valea Carașului”, și Gheorghe Armega din Lipova a publicat tot în 1943 în același ziar: „Contribuții la mișcarea culturală a plugarilor din Banat”.

Activitatea țăranilor condeieri din Banat despre care am prezentat aci cîteva date merită să fie studiată și cunoscută în adîncime. Vom mai reveni asupra ei, ocupîndu-ne cu scrisul celor mai de seamă reprezentanți ai acestei interesante mișcări publicistice cu un pronunțat caracter social.

Soare uzuriu,
răsărit în priviri,
în vreme
de iubire.

Nimeni nu cunoaște vreo plantă
ce-ar vrea să phlească
în lumina ei proptie,
nimeni — sălbăticiuni
să se domesticească
sub proprii impulsuri.

Și-atunci
atunci nimeni și nimic
nu se mai simte legat
de canapeaua verde,
de floare, de arbor.

Soare uzuriu,
răsăritul
și ochii.

Căminul meu
e
pe-o pantă

acest pericoli abrupt
este
exuberanța mea

*și tot aici
e
mîna mea alungînd
bondarul, incrustînd
semnele milei*

*casa mea
cu inscripția
pericol
pantof.*

În românește de ANGHEL DUMBRĂVEANU

Eugen Berca

Orfeu

*În seara desfătăată de stihii
Lîngă băltirea fluviilor calmă
Te-aștept de mohorîte dinastii
Cu trandalirii sîngelui în palmă.*

*Regină bolșii mele de granit
Același cîntec ploaia să înceapă
Plimbîndu-ne-n rădvanu-i liniștit
Așa cum sîntem, apă lîngă apă.*

Vacanța

Prozatorul Gh. Atanasiu, a cărui activitate literară între cele două războaie a fost una dintre cele mai proficace în viața culturală și publicistică a orașului Timișoara, este autor al romanelor Adalina (Librăria Cartea Românească, Timișoara, 1934), Dezmoșteniții (Librăria Cartea Românească, Timișoara, 1935) și Moara Roșie (Editura Cugelarea, București, 1939). Dacă primul roman este o replică idilică a Adelei lui G. Ibrăileanu, evocată în ambianța stațiunii balneare a Stănicului, iar Moara Roșie vrea să dea o imagine, cu tinctură monografică, a tulburărilor sociale din 1918 într-un sat bândășean, Dezmoșteniții abordează pentru prima dată în literatura română problemele de viață și de destin ale surdo-mușilor în societatea burgheză superstițioasă. Ca profesor de specialitate la Institutul de surdomuși și cu lucrări științifice în domeniul învățămîntului defectologic, cunoașterea competentă l-a ajutat pe autor să-și găsească o sursă de inspirație profund umană care dezlănțuie țasure de nebănuită rezistență psihică față de obstacolul înfrînit în calea afirmării dreptului la viață.

Fragmentul de mai jos este luat din romanul în manuscris Sînt în anul dol, unde prozatorul reia aspecte dramatice ale existenței acestor infirmi, care rămîn credincioși bucuriei de a trăi, și le plasează în condițiile noi de educație și de relaxare a vieții și a personalității lor zdruncinate. Încrederea plină de solicitare care se degajă cu temperatură înțelegere în raporturile dintre profesori și elevi, în activitatea lor stenică de reabilitare a valorii umane, colorează cu un plus de vibrație scrisul unui sensibil căldător al frumuseților vieții.

Acum în școală e liniște. Profesorul Ștefan Butan simte că-l încolțoară această liniște. Acela liniște asemănătoare tăcerii ce-i stăpînește pe elevi. Liniște! Cine n-a simțit vreodată acel fior al liniștii, al tăcerii. Liniștea codrilor, liniștea întinsului de pe ogoare, liniștea mărilor... Surprinzi murmurul izvoarelor, foșnetul frunzelor, zîrpițul păsărelelor, ecoul chemării lor... Profesorul Butan pășeste încet pe coridoarele școlii. Pe pereți stau în nemișcare tablourile, schemele. Au intrat și ele în odihnă. Clasele sînt și ele tăcute. Unele tablouri au luat drumul cabinetelor metodice. A rămas în urmă o pată mai albă decît peretele. În curînd cîrpele și ustensilele gospodărești vor intra în funcțiune... E o liniște care-ți aduce aminte.

A sunat. Pauză. Zburdălnicie tinerească. Uși că al în fața ta elevi surzi. Doar mișcările mimico-gesticulare mai amintesc de așa ceva. Și abia atunci îți dai seama de adevărata lor tăcere. Mișcarea și culoarea iau loc vorbirii. Foșnetul frunzelor se îmbină cu mișcarea și culoarea lor. Murmurul mării se îmbină cu întinsul nesfîrșit al albastrului și rostogolirea valurilor. Prin jocul umbrelor

Fragment din romanul „Sînt în anul dol”.

de pe fețele oamenilor, mișcarea buzelor și orice altă mișcare se înțeleg cuvintele, gândurile. Totul se înțelege prin ochi. Sînt ființe care s-au născut așa. N-au auzit niciodată un sunet. Tăcerea adîncă li întovărășește în viață de la naștere. S-au născut într-o lume a tăcerii. Auzul, lipsindu-le, nu s-a mai putut forma vorbirea. Organele vorbirii sînt în repaus. Vibrațiile lor sonore redau numai un murmur trist: hî! hî! Prin vedere ei descoperă mișcarea și culoarea. Prin vedere ei fac legătura cu lumea, cu natura. Freamătul copacilor se îmbină cu mișcarea și culoarea lor. Mirosul florilor se îmbină cu frumusețea altor culori. Murmurul apelor se îmbină cu întinsul lor albastru. Mișcarea buzelor, umbrele de pe față și orice mișcare, gest sau semn al omului le dă înțelegerea gândurilor. Vederea lor sesizează tot ce se petrece în jur. La început răspund și ei prin murmurul caracteristic? hî! hî! și prin mimică.

Mai sînt elevi care nu s-au născut surzi, le-a pierit auzul în urma vreunei boli neprevăzute. O tăcere deplină pune stăpînire pe dînsii. Speriați privesc în jur și caută o ieșire. Se refugiază în sinca lor. E ca o mîngiere. Nu este așa de ușor să te împaci, să te resemnezi. Ai auzit întrebări și ai răspuns. Ai auzit povestiri și ai povestit. Ai trăit în freamătul naturii, te-a vrăjit murmurul de viață și deodată nu mai auzi nimic. Nu mai auzi nici apele, nici izvoarele... Nu mai auzi oamenii... Totul a amuțit. Te întreabă semenii și tu te străduiești să răspunzi. Răspunzi însă altceva pentru că nu le înțelegi întrebarea. Ochiul caută să te ajute. Urmăresc mișcarea buzelor, umbrele și cutele de pe față, mișcările întregului corp, dar e greu să înțelegi gândurile semenului care-ți vorbește. Îndurerat te întreagi în tine. Nu mai întrebi, nu mai răspunzi. Speriate vorbele, știute cîndva se refugiază undeva în sinca ta. Nu mai îndrăznesc să îți vorbească, nestîngherite de nimic. Ascunse undeva, în mîntea ta, se uită încet, încet... dacă nu intervine școala specială de aici.

Deosebiri... Ilcana... Oana... și toți ceilalți părtași ai acestei tăceri au vorbele, propozițiile fragmentate, atît cît le-au învățat și se încheagă cum le este graba și gîndul. Cu Radu și alții ca dînsul e altceva. Ei au o vorbire cit de cit, numai trebuiesc încurajați să aibă încredere în dînsii. Parcă-i aude... mîine e vacanță... pleacă acasă... gata bașajul... foaia de lîchidar (dovadă că au predat totul la magazin) vine mama... vine tata... mă duc la mare... mă duc la munte... Elevii orfani păstrează o tăcere voită. Te bucuri că vine sora să te ia în vacanță? ... întreabă un orfan. „Da! ... Are răspunsul șovăielnic. Pricepe. Ar fi vrut să aibă și el o mamă ca și ceilalți. Îl ia de mînă dăruindu-i întreaga lui ființă. Pauza s-a terminat. Gălăgia elevilor a intrat în clasă. Pe coridoare e iarăși liniște. Liniștea obișnuită. Se aud întrebările profesorilor, răspunsurile elevilor.

Profesorul își aude pașii pe coridoare. Răsună trist în liniștea lor. În acel moment făcînt al mașinilor din birou. Fără să vrea intră în clasa strungarilor. Proaspeți absolvenți. Cîtă bucurie a fost aici acum cîteva zile! Își aranjau cărțile, caietele din anii trecuți. Nu se gîndeau nici la surprize. Au diploma de absolvire, au repartizarea la fabrici. Își oferă unu altuia amintiri: fotografiile făcute în clasă, în atelier, în curte. Pe dosul lor scriu cîteva rînduri. Așa cum se pricep...

Ușa de la clasa de demutizare e deschisă. Pe pereți sînt urme, contururi de tablouri, mici și mari. Pe bănci e oarecare vraiește, dezordine de hîrtii și caiete întrebuintate. Sînt scrise acolo cuvinte, propoziții și texte. Iată și o bască în cuier, a uitat-o cineva. Și acel „cineva” în curînd va veni cu sufletul la gură.

Deodată i se pare că aude un zumzăit în clasă. Băncile așezate în semicerc nu mai sînt goale. Sînt ocupate de elevii lui. Iată pe Ilieana și Radu urmărindu-i atenți mișcarea buzelor. Sînt numai ochi. În dreapta și în stînga lor ceilalți elevi. Bondocul de Stoian și-a scos virful limbii și urmărește scrisul de pe tablă. Copiază. Lunganul de Dobrescu și-a închis un ochi o clipă și apoi a privit pe furis la vecin dacă a copiat bine sau nu propozițiile scrise pe tablă. Neastîmpăratul de Manole a terminat copiatul de pe tablă și a rămas cu creionul în mînă agîtîndu-l în aer...

...Își aduce aminte că la începutul anului școlar a oscilat cînd i s-a adus la cunoștință de direcție că va preda la o clasă de demutizare, cu elevi care n-au nici o clasă elementară. A solicitat cu jumătate de glas să-l repartizeze la o clasă cu elevi demutizați, fie la o categorie de-a înfiia cu elevi care au o școală elementară, fie la o clasă de categoria doua care au cel puțin patru clase elementare. Și, totuși, a rămas. Pentru tinerețea lui a fost aceasta o piatră de încercare.

Profesorul Butan tresare. Un telefon. Îl cheamă internatul. În curînd vor începe pregătirile elevilor pentru plecarea în vacanță. Trebuie să fie în mijlocul elevilor din clasa unde este diriginte. Elevii lui îl așteaptă.

din literatura universală

„Cimitirul marin” în românește

În revista Europe închinată centenarului lui Paul Valéry (nr. 507 — iulie 1971), două articole arată cum s-a reflectat opera poetului francez în România. Pomenind faptul că poemul Cimitirul marin a cunoscut mai multe versiuni românești, printre care și aceea tradusă de Ilie Ieneș (cu o prefață de Louis Combi „Colecția Scriitorilor români din Banat”, Timișoara, tipărită într-un tiraj redus) Marin Bucur afirmă, pe bună dreptate, în articolul Valéry, promotor de-a valoare romaines că „În Cimitirul marin Păităș vede un miracol poetic, căci acest poem, construit pe pure concepte rașionale, se ocupă cu o logică nu didactică sau retorică, ci cu desăvârșire poetică și că „Frumusețea și misterul acestui poem niciodată n-a fost analizată cu mai mare feruocare pătrunzătoare”.

Se știe că această meditare asupra vieții și morții — culme a creației poetului de la nașterea căruia s-au împlinit o sută de ani — rezumată într-un epigramă grec scos din Pindar, exprimă îndemnul de a nu aspira la o viață nemuritoare, ci de a epuiza timpul posibilului.

Primit ca un templu strălucitor al Timpului, în care tușetul poetului pătrunde cucernic pentru a transforma visul în știință, cimitirul, sub reflexele Mediteranei, face ca marea — proiectată într-un spațiu clar al gândirii — să fie văzută ca un acoperiș al morților, în lumina tare și curată a razelor solare. Marea este un simbol al vieții, al posibilului, iar soarele e simbolul rașionii care își prefigurează disoluția existenței carnale, de altfel singura existență sigură. Sub arșia mediteraneană, gândirea se echilibrează și măsoară dimensiunile cele mai vaste ale destinului individual pieritor, inexorabil condamnat. Copleșit, poetul trăiește pentru un moment disperarea „golului” viitor, o adâncește cu conștiința insuficient consolatoare că cei absenți trăiesc uneori într-o scînteiere a minții, deși totul e metamorfoză nesimțitoare iar filozofia cea mai înaltă nu-i dăcit o inutilă mărturisire a eforturilor de a supra-vieșii în vis, dar suprema regășire o dă omului tentația de a trăi. Poemul se sfîrșește cu exaltarea vieții, văzută ca o energie inepuizabilă, mereu reînnoită și reluată pe planul existenței umane, în succesiunea ritmică a creșelor istorice.

În afară de versiunea românească apărută în 1947 în Timișoara, printre celelalte zece interesante traduceri ale acestui poem, au mai publicat Marin Hoiban (Viața Românească, 1939), N. Argintescu (Revista Fundațiilor, 1939), Ștefan Augustin Doinaș, George Mărgărit și Dan Deșliu (Secolul XX). În ultima vreme, au mai apărut în revistele noastre traduceri ale lui Nicolae Argintescu-Amiza (Luceafărul, nr. 32 din 8 august 1970) și a lui Petre Solomon (România literară, nr. 44 din 28 oct. 1971). Probabil că mai există și alte versiuni. În spiritul cel mai fidel al concepției lui Paul Valéry despre poezie, care nu e niciodată isprăvită, o versiune cu totul nouă e posibilă chiar la același traducător. Este cazul lui Ilie Ieneș, care după aproape un sfert de veac revine asupra tălmăcirii lui inițiale, supunându-și eforturile unei și mai mari rigori formale. Ni se pare util să publicăm această variantă, mai fidelă cel puțin din punct de vedere prozodic, în paginile revistei noastre.

(n. l.)

Paul Valéry

Cimitirul marin

Acest acoperiș tăcut, pe unde
Merg porumbei, spre pini și morți pătrunde;
Amiaza dreaptă plouă cu scînteii,
Aici, pe marea tot reîncepută!
E recompensă, după o dispută,
Privirea lungă spre un calm de zei!

Ce lucru pur de fulgere măl saltă
Din diamant și spumă laolaltă
Și câtă pace parcă-ți vine-n dar !
Cînd pe genune soarele s-așterne,
Ca fapte ale cauzelor eterne,
Sclipește Timpul, Visu-î știință chiar.

Stabil tezaur, templu dat Minervii,
Morman de calm și iață a rezervii,
Severă apă, ochi în el păzind
Atîta somn sub văl de strălucire,
Tăcerea mea!... În suflet o clădire
Pe care-olane de-aur se întind !

Al Vremii Templu, cu-n suspin ce-l ține,
La punctu-î pur a mea făptură vine,
De văz marîm cuprinsă ea total ;
Și ca la zei orîndă cuvenită
Îndreaptă scinteierea liniștită
Spre înălțime un dispreț regal.

Cum fructul în plăcere se dizolvă
Și cum apoi deliciul îl involvă
În gura unde-ntreg s-a destrămat,
Aici, sorb negura mea viitoare,
Iar cerul și a țărîmului rumoare
Îl cîntă sufletului consumat.

Bun cer, la mine ce mă schimb îmi călă !
Lăsîndu-mi o trufie revărsată
Și-un trîndăvit lung, dar de forță plin,
Las lucîtorul spațiu să mă ducă,
Pe cripte merge umbra mea, nălucă,
Și din simbolul ei mă întrețin.

Cu sufletul în arșița cumplită,
Mă te susțin, justiție mărită
A razelor cu arcuî nemilos !
Tu, albă,-n locul tău de frunte, vină :
Privește-te ! ... Cînd însă faci lumină
Și umbra mohorîlă ți s-a scos.

O pentru mine, singur, și în mine,
La căile pe cari poemul vine,
Pus între faptele pur și nici un zbor,
Aștept ecou din gloria-mi internă,
Amară, sumbră și sonor cisternă
Ce sună-n suflet golul viitor !

Pricepi, captivă falsă printre frunză
Și golf ce știu-n grilaj ca să pătrunză,
Pe-nchișii-mi ochi, secrete cari orbesc,
Ce corp mă duce-n regiuni lenoase,
Ce frunte-l poartă-ntr-un tărîm de oase ?
În o scinteie-absenții mei trăiesc.

Inchis, e-un foc astral și sacre linii,
O parte de pămînt menit luminii,
Îmi place locul, încadrat cu torți,
Cu aur, piatră și frunzișuri sumbre,
Mult unde marmora vibrează-n umbre ;
Fideiă, marea-mi doarme-aici pe morții !

Căpea splendidă, du-mi idolatria !
Cînd cu surisul de păstor, pe-acia,
Îmi pasc lung timp, misterioase oi,
Tăcuta și-alba turmă de mormînte,
Du-mi visul van, hulubul cel cuminte,
Pe îngerii bizari de lingă noi !

Aici venit, cum viitorul tace.
Insecta o să ricie în pace ;
Stricat e totul, ars, primit ca-n jar
Și-n fel de nu știu ce aspră esență ...
Viața-i vastă, beată de absență,
Și-amărăciunea-i dulce, gîndul clar.

Ascunșii morți stau bine în țărîndă ;
Ea îi usucă, taina lor o mină.
Amiaza-sus, Amiaza fără vînt
În sine meditează și se lasă ...
Perfectă diademă, mințe-aleasă
Schimbarea cea secretă-n tine sînt.

Pe altul n-ai ca spaima să îți-o știe !
A mea căință, ceață, silnicie
Fac pata marelui tău diamant ...
Dar, în a marmorelor noapte plină,
Un vag popor ce stă sub rădăcină
De partea ta s-aldătură constant.

Topita lor făptură parcă-l arsă,
Ațigila roză-n albul neam se varsă,
Viața darul și-l trecu în flori !
Pe unde-s morții vorbelor plăcute,
De artă, sufletele ne-ntrecute ?
O larvă-i unde se formau plînsori.

Și lipățul de fete gădilate
Cu ochii, dinții, pleoapele muiate,
Fermecătorul sîn jucînd cu foc,
Lucindul sînge de pe calda gură,
Și degetele cari de scut le fură,
Merg toate în pămînt, reintră-n joc !

Tu, suflete, visai o lume bună,
Lipsită de poleiul de minciună
Pe care unda și-aurul îl fac ?
Vej mai cînta, pe lumea vaporosă ?
Te du ! Fug toate ! Ființa mi-e poroasă,
Iar sfintele neliniștit moarte zac.

Uscată nemurire și cu aur,
Consolatoare de sub groaznic laur,
Tu ce din moarte faci un sîn matern,
Minciuna bună și perfida buză !
O cine nu cunoaște și refuză
Acest goi craniu, risul său etern !

Părinților cu frunți nelocuite,
Cari stînd sub greul de lopeți cumplite
Sunteți pămînt și-uitatu-ne-ați demult,
O viermele ce nu se mai împacă
Nu-i pentru voi cei adormiți subț placă !
Cum roade din viață îl ascult !

Amor de mine însumi, poate ură ?
Așa de-aproape mi-e secreta-i gură
Că orice nume-i corespunzător !
Ce-i pasă ! Vede, prinde, vrea, visează !
Îi place carnea mea și pînă-i trează
Depind eu de acest viețuitor !

Zenon ! Cel crud ! Celebrul din Eleea !
Tu m-ai străpuns cu săgeata-ți aceea
Ce cîntă, pleacă, dar n-o la din loc !
Prin sunet cresc, săgeata mă ucide !
Ah ! soarele ... Și ce cuvînte vide :
Ahile stă, cînd fuge ca de foc !

Nu, nu ! ... Tu sări ! În era următoare !
Strivește, mînd, forma gînditoare !
Bea, pieptul meu, din vîntul început !
Răcoarea exalată de pe mare
Îmi dă putere ... O parfum de sare !
În unde s-alergăm ca la-ntrecut !

*Da! Vastă mare de delir avidă,
O piele de panteră și hlamidă
Cu mli, nespuse mli de solzi solari,
Tu hidră, ce de carnea ta neroadă,
Îți fugărești scînteietoarea coadă
Cu-așa urgie că tăcere pari,*

*E vînt în larg!... Viața să-și la partea!
Imensul aer îmi închide cartea,
Din roci, sfărmatul val viu a lîșnit
Zburaji, voi filelor amețitoare!
Talazuri, frîngeți cu-apă curgătoare
Întinsul calm cu bărci la pescuit!*

În românește de ILIE IENEA

Rodiile

*O, aspre rodii roș întredeschise,
Cedînd sub al grăunțelor prisos,
Fu cred că văd pleznind domnescul os
Al Irunților ce născociră vise!*

*De v-ați mîndrit sub soarele divin
Ce-i suportarăți, rodii despicate,
Trudite să pocnească sfîrlimate
Subjiriile membrane de rubin,*

*Și dacă aurul din coaja seacă
Se sparge și-i chemat să treacă
În nestematele-i roșii de suc,*

*Privînd la strălucitoarea ruptură,
Visări spre-un suflet ce-l avui îmi duc
Spre tînuța lui arhitectură.*

Traducerea de NICOLAE ȚIRIOI

Critica literară între virtuozitate și adevăr Nicolae Manolescu: „Teme“

1. *Socotit călinescian, Nicolae Manolescu manifestă o stimă deosebită față de Lovinescu, din opera căruia își extrage motto-uri pentru cărțile sale. Ca și Lovinescu, cronicarul literar al Contemporanului se cantonează în critică cu conștiința datoriei profesionale, căutând, aci, posibilitatea realizării maxime. Debutul editorial al lui Nicolae Manolescu se așeza, deci, sub această frază fundamentală: „Nu car nici pietre, nici nisip, nici var, nici apă-operății de altfel foarte utile. Sint critic și nimic mai mult, dar nici mai puțin decât altii“. Iată o frază foarte necălinesciană, care ar fi trebuit să dea de gândit tuturor acelor ce plasau criticul într-o descendență ce aducea a epigonism. Prin Nicolae Manolescu, limbajul călinescian, limbajul de adîncă jovialitate, se instituționalizează. Nicolae Manolescu plasează temele criticii călinesciene în circuitul unui limbaj profesional: treapta definitorie a criticului literar e totuși cronica literară (sînt excepții!). Ori, pentru literatura noastră de azi, o enumerare a cronicarilor literari trebuie să înceapă cu Nicolae Manolescu; criticul grează, de vreo zece ani, cronica literară a unei reviste de prestigiu, și faptul în sine e de consemnat. Condiții administrative prielnice (faptul nu e de loc neglijabil) i-au permis exercitarea unei vocații. Să observăm că, în acest răstimp, alte publicații au schimbat un număr rezonabil de cronicări sau au făcut din rubrică un teren de ofiții reciproce de intrajutorare.*

Vicii de conducere în unele cazuri, dezertări în altele au făcut ca numele cronicarilor să se schimbe mereu, sortind cronica literară unor debuturi ori unor redebituri, mai mult ori mai puțin spectaculoase captate în mod regulat de la alte orizonturi, de alte preocupări, de alte renumerații. Poate o singură cronică literară a avut o stabilitate similară: aceea ținută în Familia de G. Grigurcu, spirit inteligent, mobil insuficient luat în serios, excelent cronicar literar în orice caz (cu un regret: Bakonsky).

În zece ani, N. Manolescu a reușit să facă din cronica literară unul din punctele forte ale revistei să descopere scriitorii, și să „dea tonul“ în multe evaluări, să stîrnească controverse și adversități. Zece ani de cronică literară înseamnă

un apostolat și, chiar dacă n-ar mai fi scris altceva, N. Manolescu ar fi rămas în literatura actuală prin asta. Ce datorează marii scriitori ori scriitorii remarcabili de azi lui N. Manolescu pentru intrarea lor în conștiința publicului e un fapt, la care târși ar trebui să se mediteze. De numeroase ori, criticul a dat dovadă de curaj și intrasigență (calități esențiale, cronicarului) exemplare prin consecvență, la care ar mai trebui adăugat farmecul stilului (de nuanță călinesciană), entuziasmul cu care privește un debut autentic ori o carte adevărată.

E drept, nu au lipsit nici momentele de relaxare, cronicile dopate cu citate ori perioadele de oboseală, marcate de concesie și mai rar — opacitate. Comentariul Prințelui ar fi una dintre ele. Al cărților lui Adrian Marino, altul. Dar, față de ce a făcut N. Manolescu pentru alții alții, procentajul de eroare e minim. Și atunci când spunem „cronică literară” înțelegând prin ea eficacitate și promptitudine, curaj și angajare, dar și înțelegând, că, în acest ritm de muncă, omenească este posibilitatea greșelii trebuie să dăm cuvenita prețuire mai-marilor ei.

Teme, cartea ultimă a lui N. Manolescu reprezintă creația cronicarului, subtilă piedică pentru „genul scurt” al criticii literare. Un foileton este consacrat chiar cronicii literare, în care ne-am permis să recunoaștem o profesiune de credință.

„Cronicarul e singurul critic care admite să fie judecat după eficiența analizelor sale. Cronica are o latură morală, care în critică se observă mai greu, dar pe care ea o scoate în evidență. În strâșit, cronica nu îngăduie nici o mistificare; criticul fără talent se poate refugia în istoria literară, dar cronicarul seamănă cu un actor, silit să opară pe scenă, cu toate reflectoarele și privirile ațintite asupra-și și, deci, în imposibilitatea de a se arăta mai talentat sau mai inteligent decât este în realitate”.

„Pentru revistele literare cronicarul este răul necesar. În puține cazuri, i se recunoaște ce e al lui. De obicei, la reviste nu un cronicar alege cărțile, ci cărțile își aleg „cronicarii” după preferințe, după împrejurări, după capricii. Există reviste cu bune echipe de critici; rareori ele îndrăznesc să formeze un cronicar. Se uită prea ușor, că înaintea criticilor, autoritatea revistei o dă cronicarul, singurul care poate fi găsit la postul său în fiecare număr, singurul pe care-l putem trage, în timp, la răspundere. Criticii vin și se duc, cronicarul rămâne.

Idealul pentru cronicar este, în cele din urmă anonimatul. Nu vreau să spun că ei nu trebuie să aibă personalitate. Dimpotrivă, fără personalitate puternică, un cronicar ajunge să fie dominat de cărți, când ei e chemat tocmai ca să le domine. Vreau să spun că prin constanță și tact, cronicarul devine cu timpul o obișnuință pentru cititori, iar verdictele lui se fac așteptate. Se fac așteptate, pur și simplu; cu ce sentimente, n-are importanță. Un bun cronicar trebuie să nu mai fie o persoană, ci o nelipsită prezență, un magistrat anonim. Când o revistă literară se identifică astfel cu cronicarul ei, înseamnă că putem avea încredere într-o judecată dreaptă și neinfluențată de factori exteriori”.

2 Lecturi infidele, debutul editorial era o încercare de „a gândi asupra lui Călinescu” prin intermediul istoriei literare. Detașarea e subtilă, călinescianismul amăgitor. „Două cuvinte despre Cartea Nuntii e un efort de ieșire din umbra statuii. „Să aibă Cartea Nuntii, scrie N. Manolescu, vreo valoare autobiografică? Ca un adevărat clasic, Călinescu n-are „biografie”. Ce știm despre copilăria și adolescența lui? Totuși, romanele ne lasă să ghicim câte ceva. Cartea nuntii, lădă să ne furnizeze date concrete, conține elemente pentru un posibil portret interior al autorului în această epocă (...) Călinescu nu e Jim, dar a avut vârsta lui Jim și a putut gândi și acționa ca el. Pornind de la aceasta, eu aș scrie o carte despre Tinerețea lui Călinescu, cu condiția ca să nu-mi iure cineva între timp ideea”... A scrie despre tinerețea lui Călinescu înseamnă a scrie despre o vîrstă a Imperfecțiunilor, în care posibilitatea comparațiilor există, după cum există și posibilitatea filtrării prin autobiografie a exegezei Călinesciene. Opera ar fi deslușită în numele vieții, izvor de probleme și nu de răspunsuri. Nu un exemplu pentru întâmpluirea operei caută N. Manolescu, ci un exemplu pentru o practică a criticii: cronicarul literar actualizează mereu, sub această semnificație se ascunde mirajului interpretării unei cărți prin biografia autorului ei.

Lucrările se clasifică, o dată cu „Contradicția lui Maiorăscu”. Dacă n-a scris o „Tinerețe a lui Călinescu” (biografie posibilă chiar cu atîta documente lipsă, însă prea puțin semnificativă pentru fenomenul Călinescu, și chiar pentru portretul criti-

cului (!!) ca om înrât), N. Manolescu a scris o biografie a lui Măiorescu. Sau, mai exact o biografie a unor idei măioresculene. Cercetarea lui Măiorescu (a actualității sale) se așează tot sub o permanentă lovinesciană. „Soarta lui Măiorescu a fost, scrie Lovinescu în 1940 (și citează Manolescu, drept motto, în 1970) a fost să rămână actual și azi, adică după trei sferturi de veac, și din nefericire, pentru multa vreme (...) Optimismul nostru trebuie să fie însă la fel cu cel al lui Măiorescu: birui-va gândul, cum spunea înțelepciunea cronicarului, și inscripția criticului deasupra ulei bibliotecii. Astfel, la ce am mai trăi?” Contradicția lui Măiorescu izolează înșiși: „din nefericire” și pe urmă „Altfel, la ce am mai trăi”, și înainte de a fi cercetare propriuzisă, e o carte a orgoliului critic, a unei naturi plină de conștiința de sine. Posibila Tinerețe a lui Călinescu, carte în care criticul (Manolescu) ar fi mascat neînștiți, autobiografice e răzbutată aici din plin. Sau — presupunerile nimeresc un teren alunecos — talonată aci. Cu fața către istoria literară, Contradicția lui MAIORESCU are, ca fanus încă una, îndreptată către prezentul acțiunii critice vorbind despre Măiorescu să observăm că N. Manolescu vorbește la persoana I-a plural:

„Sintem obligați să trăim mereu în prezent, abstragerea din noi se cheamă lașitate. Fiecare descoperire este, în fond, o redescoperire și ne luptăm cu patimă nouă pentru rinduri care alții te-au câștigat sau le-am pierdut. Avem conștiința că începem mereu (chiar dacă, pe o treaptă superioară a spiralei) și scepticism față de toate începuturile. Trăim în culturalul provizoriu și al relativului. Sub orice construcție pe care o începem bănuim

un zid părăsit
și neisprăvit.”

Rindurile marșiale de confesiune, aparțin unui militant, unui spirit care trăiește drama muncii în perisabil; mereu pe baricadă, ochiul obosește și mina tremură. Orice luptă necesită un popas, o odihnă pentru a simți pulsul universului.

„Contradicția lui Măiorescu” era prima pauză a lupdătorului care, cu arma în mână, încerca să descifreze intimitatea înților bădălii; ochiul nu zărește doar lumini și se pleacă înfricoșat, înainte de a fi un instrument al sintezei, Nicolae Manolescu e unul de rezonanță, sumă de ecouri prelungi ale faptelor.

Teme este o carte a ecourilor, un mozaic; între savantlic, sinteză rapidă, notație, digresiune, scriitorul oferă motive de discuție asupra literaturii.

4. Prima secțiune a cărții se cheamă Efemeride și cuprinde comentariul unor înțușii bineînțelese subtile. Nicolae Manolescu actualizează, mereu descoperind la Wollin în mod de a citi structuralist pictura, în Shakespeare (căduza: Jan Kott) un realism modern, etc. Criticul așezat confortabil în fotoliu dialoghează despre Călinescu sau despre cutare cuvânt al lui Barbu, fără a-și face probleme dintr-o bibliografie neconsultată. Criticul rezolvă foarte repede o idee a lui G. Călinescu (cam întortocheată): Îndoielile lui G. Călinescu provin din prea multă reflecție. Reflectind asupra faptului de a scrie literatură (un doar jurnal) sfîrșim prin a pierde sentimentul literaturii. Scriem jurnal sau literatură fiindcă nu putem să nu scriem. „Schizofrenia” a-cestea „popularizează” date generale despre literatură sau sugestii pentru eventuale studii se lărușează prin anumite locuri arhicomentale fără să le dezvolte. De „prea multă reflecție” care dizolvă obiectul s-au ocupat mulți alții. În literatură Valéry și, comentându-l, Vianu. Reflectind asupra faptului de a scrie literatură nu pierdem însă sentimentul literaturii, ci doar pe acela al efemerului; cunoașterea nu se realizează prin perplexitate, ci prin înțelegerea fundamentală careia, printre alte constante, i se asociază posibilă, și aceea a zădărniceii. În actualitate, criticul are orgoliul său de a fi efemer, de a trăi ca spectacol.

Dacă critica literară are dreptul de a exista și sub forma „genului scurt” acesta ar fi pasiunea pentru generalitatea rostit rapid, înghețată într-o exemplificare Temele (Efemeridele: căci partea a II-a, Eseurile continuă Lecturi infidele și țin de existența acestui volum) sînt gazetărie superioară, dialog, vervă, dar nu mai mult. Ele continuă activitatea cronicarului, descoperindu-i nu tainele laboratorului, ci justificind munca sa de laborator, prelungind un gând, un sentiment, nu o idee, pînă la capătul de cronică un subol interesant, inedit, o călătorie în țările exotice, pentru cititorul de ziar) al literaturii comparate, universale, dar mai ales ale teoriei muncii literare.

Ilie Constantin: „Despre poeți“

Puțin ar fi bănuți trecerea hotărâtă a lui Ilie Constantin în agitata (mereu) tabără a criticilor, peregrinarea poetului prin diverse rubrici de recenzii fiind socotită ca simplă excursie de agrement, temporară înregimentare într-o publicistică în care scriitorul, după cum firesc, își spune cuvântul asupra contraților săi. Iată însă că recenziile s-au adunat și în argumentul volumului (la care vom reveni) Ilie Constantin își propune ca obiectiv (circumstanțierea necesară: cîndva poate, cu dețășarea maturității...) un tablou complet al poeziei românești. Un adevărat vis de critic și istoric literar. Nu numai criticii sînt niște literați posibili, ci și — să spunem așa — invers... Declarația lui Ilie Constantin nu vizează totuși o orientare profesională, ci oarecum, îndeplinirea unor datorii de poet, condiție primordială chiar în actul critic: „Sînt gîndurile unui poet care a încercat și încearcă pe cît e posibil omenește, și, mai ales, în măsura îngăduită de propria condiție, să se obiectiveze... Prima constatare: autorul volumului își ia foarte multe măsuri de precauție; e învoalat, dincolo de persoana autorului, prudența necesară în acordarea verdictului: „Se știe că judecarea unei opere literare nu e totuna cu contemplarea ei. Adesea comentatorul, dornic să înțeleagă textul, umblă cu mîinile prin foc. În rugurile neaprinse sau jilave e ușor de pătruns. Dar viivătățile mari judecătoare devin suferința fericită și lacrima”. Frazele sînt ale unui poet și ale unui drept iubitor de literatură. Recenziile sînt însă mai puțin îngăduitoare și mai proptite pe metaforă. Comentariile sînt ale unui spirit senin, ceremonios altfel se cere și franc (altfel e trumos). În marea majoritate a cazurilor, Ilie Constantin scrie exact și citează sugestiv, fără a încerca să descopere nume noi și să afirme lucruri deosebite despre poeți asupra cărora critica nu se pronunțase dinainte. Din interiorul literaturii, Ilie Constantin practică o critică familiară, investind cu girul propoziției scrise, elegant adusă din condei, adevărul de circulație largă prin lumea literară. Despre poezia lui Eugen Frunză lucrurile se clarificaseră în ultimul deceniu. Ilie Constantin insistă, alăturînd textul mediocru cu un condei necrușător, în fraze impecabile: „Prilejul unei judecări pe cît cu puțință” obiective ni-l oferă o masivă culegere antologică, realizată chiar de autor. Partea mea de lume. După ce am traversat cele 300 pagini (deși chiar o a zecea parte erau suficiente) am ajuns la concluzia că Eugen Frunză este îndeună eroare literară. un velleitar fără doar și poate” — Și articolul continuă pe acest ton, pînă la totala descalificare a volumului în cauză, antologic și reprezentativ. Eventualele parafraze ale cronicarului profesional, conciliant de voie de nevoie, cuprins de rutină alădată, sînt înlocuite de afirmații și negații la fel de răspicute. Născut dintr-un public literar (de cea mai înaltă tinută) Ilie Constantin reprezintă vocea lui, autorizată să-și spună cuvîntul, gata să admire fără rezerve un poet sau să răzbune glorie nemeritate. Extragem dintr-un articol: „Hotărît acest (poet n.n) este una dintre cele mai fascinante și mai puternice personalități ale poeziei românești actuale”. „Această deschidere grandioasă a viziunii (ce amintește cuvintele lui Immanuel Kant: „Cerul înstelat deasupra mea și legea morală în mine”) conferă generozitate poemelor”. „Este și gîndul din extraordinar de frumoasă poemă ... ș.a.m.d. Nu este vorba nici de Arghezi, nici de Blaga și nici de Ion Barbu, ci de : un poet în jurul vîrstei de 30 ani, pe care n-are rost să-l numim: ne mulțumim doar să constatăm că Ilie Constantin nu e represiv cu propriul său entuziasm, și nici zgîrcit în vorbe mari în fața unei colegialități promițătoare.

Lectura volumului e reconfortantă. Excepție făcînd cronica la Adrian Mușiu, inexactă, după părerea noastră, tabloul oferit de Ilie Constantin momentului liric 1970 e cel real; omisiunile sînt nu neimportante, ci puține. Cu susceptibilitate e privită literatura din provincie, despre care Ilie Constantin scrie pe un ton ușor condescendent, timorat de teama de a nu fi prea generos. Un cutare e „poet din Bacău”, altul e „din Tîrgu Mureș (să se știe!) un altul e de pe malurile Begăi sau de nu mai știu unde. Ca și cum talentul s-ar repartiza după criteriul geografic și Blaga și-ar fi scris poeziile la Athenee Palace. Cu unele excepții critica lui Ilie Constantin e, în premise, de pură orăritate, și cei mai des citați (în lungul protocol al citatelor) sînt cronicarii lite-

rari ai Luceafărului, din motive ușor de înțeles. Despre poezi e o carte inteligentă, ușor subiectivă, cu fine implicații de partizanat, dar în ultima instanță o carte utilă și suficient de exactă.

Marin Mincu: „Critice II”

Marin Mincu se numără printre cei mai interesați dintre criticii născuți în vremea lui Ceaușescu, spiritul scormonitor și tranșat nu numai în verdictele ei și în premisele cercetărilor sale, premise care pot desigur amuza pe cercetătorul obișnuit cu rafturile de fișe, circumspect atunci când scrie: „cum s-a interpretat eronat până acum” „nesemnificativă îndeajuns de nici unul din ilustrații noastre critice” ș.a.m.d. Ori, cercetările sale (Marin Mincu se ocupă în *Critice II* de Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu, V. Voiculescu, Hortensia Papadat Bengescu), autorul nu citează, deși, putem fi crezuți, pe cuvânt, existau, în fiecare din „cazurile” supuse comentariului destule rînduri ce merlau un subsol „Nimeni pînă acum nu s-a ocupat foarte serios de capodopera lui Sadoveanu — Creanga de aur sau Un poet nelămurit deplin a rămas V. Voiculescu, sint afirmății care se cereau a fi detaliate, pentru a nu da de rușine, istoricii literari care au chinat pe textele cu pricina. Evident, pentru oricare cercetător pus pe treabă, opera supusă investigației e „nelămurită” din unghiul său. O poartă la cercetării ar face, prin urmare, ca lectorul să fie lăsat să observe, după ce parcurge studiul ori eseu, cit de nelămurită era și cum se înfățișează ea după noua intervenție.

Dar pentru cel ce caută esențe, această lipsă de protocol a lui Marin Mincu are mai puțin importanță. Criticul, departe de a fi sistematic, de a încerca „să lămu-rească pe alții” practică o istorie literară a atitudinii polemice. Efortul Domniei sale, e de a descoperi, în zona de umbră, iluzii și învecinări, de a extrage generalități din câteva date pe care, în trecere, le prezintă. Una din obsesiile cercetării ar fi aceea a nebuloaselor originare. Din acest punct de vedere, „istoria literară” practică de Marin Mincu e mai degrabă un soi de sondaj în căutarea straturilor primordiale ale literaturii. Frazele sînt apodictic, în genul Heliadistii propun o viziune categorial-estetică asupra existenței, în fond ambiția lui Marin Mincu (*Critice II* este și cartea unor ambiții și a unor contestări) este aceea a sintezei. Creanga de aur e analizată spre a enunța idei despre caracteristicile spiritualității românești. Ion Barbu are, în subtext, prezente multe observații (fine) de poetică. Inceputul studiului despre Hortensia Papadat Bengescu e consacrat literaturii feminine despre care condeii sigur ai criticului notează: „Arta feminină vede doar ce este nereușind să conceapă ceea ce ar putea fi (sublinierile autorului) și deci nerealizînd, în general, o cuprindere sistematică a universului. În fond, nici nu visează o asemenea finalitate. Femeia în artă este preocupată în primul rînd de finalitatea și monstruozițările iluzorii și în mică măsură de valorile ideatve”.

Nici o îndoielă față de faptul că Marin Mincu reușește să fie primul în atacarea unor chestiuni de istorie literară, a unor reevaluări. Nimeni nu s-a ocupat după 23 August de eminescologul Caracostea. Studiile despre Eminescu ale lui Dimitrie Popovici (deși ele au fost descoperite în exegeza marxistă a lui Eminescu din motive extraliterare). O face, cu deosebită competență și onestitate Marin Mincu. Ekogile ce s-au cernut ani de-a rîndul peste „Viața lui Eminescu” de G. Călinescu amenințau să arunce praful peste o carte vie, ce se cerea a fi folosită în cercetare. Sub semnul acestei stime față de G. Călinescu, Marin Mincu, inteligent și în obiect, citește: „Dăm un citat mai lung (noi nu-i mai dăm, n. n) din biografia lui Eminescu pentru a ilustra felul în care a știut Călinescu să surpe legende nefundate, dar și cum, prin exagerare, portretul lui Eminescu devine îngroșat după cum, vrea criticul”.

În continuă mișcare e unghiul de abordare al operei, Marin Mincu caută date noi înțelegere a textului abordat de istoric, în loicior, în doctrine ezoterice; cultura ese-istului e una de excepție, și, din acest punct de vedere, rezultatul e întodeauna înalt, după cum excepțională e tensiunea interioară a eseisticii practicate de critic.

George Ivaşcu: „Jurnal ieşean“^(*)

Editura Cartea Românească a iniţiat şi continuă editarea operel publicistice a unor prestigioşi scriitori, intelectuali militanţi, oameni de cultură cu o remarcabilă activitate în acest domeniu. Se înscriu acestei serii de publicistică *Pentru oamenii acestui pământ* de Zaharia Stancu, *Vârstele timpului* de George Macovescu, şi *Jurnal ieşean* de George Ivaşcu. Semnificativ numit *Jurnal ieşean*, George Ivaşcu şi-a adunat sub acest titlu articole de publicistică din perioada activităţii ieşene cuprinsă între anii 1935—1940. Majoritatea articolelor au fost publicate în ziarul *IAŞUL*, iar unele în *Jurnalul literar*, *Însemnări ieşene*, *Manifest*, *Gîndul vremii* şi *Lumea*. Unele dintre articolele prezentului jurnal au mai putut fi cunoscute dintr-un volum mai demult apărut — *Confruntări literare* (E.P.L., 1966,) (Ex. art. *Politica de intimidare a intelectualilor*; *Profesorul meu...*, care în jurnal apare cu titlul schimbat *Ce-am învăţat de la Ibrăileanu*.) Fiind o suită de articole de atitudine, cartea lui George Ivaşcu are caracterul unui *jurnal*, înregistrînd cu precizie pulsul zilnic al unui timp frământat de prevestirea zguduitoare a cataclismului ce avea să urmeze. Faptele urmărite şi notate minuţios. — nimic semnificativ nu este ocolit — sînt trăite la o înaltă tensiune emoţională. *Jurnal ieşean* fiind seismograful unui timp include o varietate de probleme, complexe ca însăşi epoca ce le-a generat de la cele social-politice la cele ale vieţii intelectuale, sau culturale ori pur literare; jurnalul este — după propria mărturisire a autorului, un adevărat memorial, o derulare de „fişe caracterologice“ marcînd caracteristica unui anume timp istoric. „Începînd cu acea evocare din iulie 1935 în „Gîndul vremii“ a lui C. Dobrogeanu-Gherea — sub semnul a ceea ce denumeam atunci „actualitate“, şi sfîrşind cu articolul din 2 iulie 1940, adică din ultimul număr al „iaşului“ (căci după acest număr, ziarul a fost suprimat,) — acest *Jurnal ieşean* este un memorial cu o succesiune de fişe caracterologice, asupra unui timp anumit, purlînd direct semnele aceluia timp, reflectînd, pe fiecare şi tot mai mult, o evoluţie ce devenea tot mai ameninţătoare pentru întreaga omenire civilizată, pentru ţara şi poporul nostru“ (pg. 16).

În această Florenţă a României, cum numise George Călinescu Iaşul, palpa încă prolific spiritul cultural şi emulaţia literară impuse de Revista *Viaţa românească*. Autorul *Jurnalul ieşean* s-a format în această atmosferă culturală şi sub influenţa covârşitoare pe care personalitatea complexă, dar unică, iradiantă de cultură, de amicitie şi respect, de austeritate şi jovialitate, a lui Ibrăileanu, a manifestat-o asupra sa. După mărturisirea autorului influenţa lui Ibrăileanu a fost enormă, atît asupra formării sale intelectuale şi literare cît şi asupra unui lung şir de generaţii de intelectuali. „Am

^{*)} Ed. Cartea Românească, 1971.

învățat de la Ibrăileanu, în primul rând, că trebuie să-mi iubesc clasa din care am ieșit, cea țărănească și prin ea poporul. De la el am învățat să privesc lumea și fenomenele sociale prin prisma lucidă a adevărului, nefalsificat de nici un clement înșelător. Căci m-am purificat la flacăra învățaturii lui de ingredientele înșelătoare. Am învățat că trebuie să privesc lucrurile critic, să le analizez în structura lor intimă și să le raporteze pe calea orientării juste. Am învățat că trebuie să-mi susțin convingerile, astfel făcute, cu credință, fără șovăire, la nevoie cu jertfă. Am învățat de la Ibrăileanu, în afară de modul cum trebuie judecată și apreciată cultura și literatura, că mai presus de orice să iubesc oamenii, să iubesc omenirea cu generozitate și că trebuie să-ți dăruiești sufletul pentru binele ei." (pg. 348)

Jurnalul relevă atitudinea unui tânăr — pe atunci — intelectual militant, format sub directa înfățișare a ideilor P.C.R., în cele mai dificile dar importante probleme ale vremii. Activitatea gazetărească a început la revista *Manifest*, transformată dintr-o publicație fără orientare și finalitate precisă într-o publicație sub influența politică a P.C.R. Dacă atmosfera intelectuală a Iașului dominată încă, uneori nostalgic, de *Viața românească* a avut o mare influență pentru formația culturală a lui George Ivașcu, contactul cu reprezentanții P.C.R. între care, mai înainte, cu Lucrețiu Pătrășcanu, va fi esențial pentru viitoarea sa orientare ideologică. În *Retrospectivă* este relatată împrejurarea în care l-a cunoscut pe Lucrețiu Pătrășcanu, în grădina casei lui Ibrăileanu, precum și discuția care a dus după sine schimbarea profilului revistei *Manifest* la a cărei conducere se afla. „Frapat mai întâi de însăși figura lui, cu o boltă a frunții înaltă, cu privire pe cât de caldă pe atât de pătrunzătoare apoi de metoda înfățișării analitice a unui întreg lanț de aspecte ale situației social-politice în mediul intelectual, în sfârșit, de critica foarte deschisă, în privința modalității (cam academice, cam adresă precisă, cam fără finalitate mai pregnant militantă într-o direcție mai clar definită) în care apărea *Manifest*, — m-au cucerit într-ait argumetele aduse (și el a sesizat aceasta) încît la o a doua învedere (în aceeași grădină a casei unde Pătrășcanu era conspirativ găzduit) am decis însăși schimbarea de profil, de format, astfel încît revista să afirme tot mai pregnant o linie și — de se poate — chiar o apartenență politică bine marcată: cea a Partidului Comunist.

După suspendarea revistei *Manifest*, George Ivașcu, ca prim-redactor al ziarului *Iașul*, publică aici majoritatea articolelor care constituie actualul *Jurnal Iașean*. Articolele sînt evident selectate în sensul caracterului semnificativ alți ca evocare de fapte cit și de atitudine într-o retrospectivă jurnalistică care-și propune evocarea anilor de formare și delinire a conștiinței și demnității civice și profesionale. Fraza sobră, tonul urban chiar în cea mai vehementă atitudine critică, relevă intelectualul umanist, dîrz și intrasigent în idei, stăpînitor perfect al tehnicii incisive a articolului jurnalistic. Fiecare articol este un moment de viață, parte integrantă dintr-un întreg care poate fi ușor reconstituit la nivelul totalitar al jurnalului. Reconstituirea epocii cuprinsă în jurnal trebuie făcută prin raportare la întreaga complexitate socială și politică. Jurnalul trebuie citit ținînd cont de toate caracteristicile complexe ale epocii și atitudinea atît asupra problemelor externe cît și evaluată în această perspectivă. Articolele referitoare la politica internă conduc în fața cititorului atmosfera plină de neliniști generată de procesul de fascizare tot mai acut, tolerat sau obăduț de virfurile conducătoare; cele în care se discută probleme de politică externă refac imaginea unei Europe torturată de agresiunea fascistă manifestată tot mai deschis. În aceste condiții rolul presei îndrumată de Partidul Comunist era dintre cele mai importante datorat marelui

ecou în masele largi și al efectului catalizator și mobilizator pe care cuvântul Partidului l-a avut în rândul acestor mase. În această perspectivă a influenței consecvente a Ideilor Partidului trebuie încadrate articolele jurnalului. „E ceea ce se reflectă în presa legală călăuzită de Partid — precum la Iași revista *Manifest* — sau în diferite ziare și periodice ale vremii, în activitatea consecventă a unor ziaristi și scriitori comuniști care, la rândul lor, antrenau și pe alți intelectuali pe același drum. De aceea și articolele de față — de la cel intitulat *Ghera în actualitate, din iunie 1935*, până la cel intitulat *Locul nostru în Europa, din 27 Iulie 1940* — trebuie citite, ținând necontenit seama de această dimensiune majoră care — de sursă și eficiență antifascistă — era, tocmai prin integrarea ei în datele umanismului promovat de marxim-leninism, de elevată semnificație patriotică”. (pg. 19). Cu rostul intelectualului mereu combatant în primele rânduri pentru triumful Ideii de dreptate și claritate a unei probleme ades discutată referitoare la rolul și locul nostru în Europa este scris articolul cu acest titlu. Impresionează argumentația realizată într-un stil afectiv. „Totdeauna, de când istoria înregistrează în aceste locuri un popor și o limbă unitară, am sălășluit efectiv, am stăpinit și ne-am gospodărit pe noi înșine, cu datini și cu legi de la străbuni. Totdeauna de la civilizația agrestă a agathrsilor din centrul Transilvaniei, până la creațiunile de civilizație de astăzi, — am trăit și ne-am dezvoltat armonic — e adevărat fără zguduiri și fără trimbițări de presligiu și de polte cuceritoare. Totdeauna am dus în cuprinsul Daciei Traiane, peste care s-a suprapus firesc România de azi, o viață liniștită, modestă, uneori atât de liniștită și modestă, încât istoriile oficiale ale altor state n-au crezut potrivit să înregistreze cum se cuvenea această viață a noastră. .

Am fost — și o spunem asta cinstit — crunt loviți de alte neamuri, de acele neamuri, de năvălire și de pradă. Am împărțit adică o soartă ce a fost a altor vechi popoare, în timpul cumplitelor frământări ale evului de mijloc. Dar toate acestea au trecut, toate au fost vremelnice, căci ființa românească era adînc împlinită în pămîntul acesta”. (pg. 342).

Jurnalul Ieșean cuprinde, în bună măsură, și comentarii dedicate problemelor culturale mai largi sau în mod special celor literare. Într-o perioadă în care împotriva intelectualilor progresiști se ducea o dură și sistematică prigoană de intimidare, de distrugere a rîndurilor celor angajați în lupta pentru progres, sub semnele înalte ale umanismului, George Ivașcu condamnă această politică oficială, pledînd pentru cauza intelectualității progresiste. Este această expresia unei înalte conștiințe civice solidară cu toți cei care au ales riscul luptei pentru pace, dreptate și adevăr.

Jurnalul Ieșean oferă, retrospectiv, viața unei epoci și imaginea unei clarvăzătoare conștiințe civice și profesionale.

Karinthy Fr. și Kassák L. în tălmăcirea lui A. Buteanu

Treptele pe care urcă activitatea de traducător literar a lui Aurel Buteanu între 1955 și 1971 leagă într-un întreg nivele variate de creație. Aproximativ cincizeci de titluri — romane, nuvelele, volume de schițe, piese de teatru și culegeri de poezie — îi conferă, totodată, diversitatea. Sint notabile titluri ca *Lunaticul din Debrecin* de Jókai Mór, *Taedium vitae* de Justh Zsigmond, *Peripeziile unei căsătorii* de Eötvös Károly, printre clasicii literaturii maghiare, și *Fluturile* de Moricz Zsigmond, *Tisa în Ucăai de Illés Béla*, *Dați-mi voie, domnule profesor* și *Cele două suflete ale Oliviei* de Karinthy Frigyes, *Poezii* de Kassák Lajos, printre marii contemporani ai scrisului ungar. Totodată, reacțiunii prompte a lui Aurel Buteanu la valorile perene ale literaturii germane postbelice i se datorează traducerea celor mai reușite trei piese de Fr. Dürrenmatt: *Romulus cel mare*, comedie istorică, jucată de teatrele din București (Teatrul Național J. L. Caragiale.) Timișoara, Bacău și Oradea, *Fizicienii*, comedie jucată la București / Teatrul de comedie / Timișoara, Cluj și Bacău, și *Meteorul*, reprezentat la București / Teatrul L. Sturdza-Bulandra/, și publicate și într-un volum al Bibliotecii pentru toți. Se remarcă mai departe numărul mare de autori contemporani din țară și străinătate /Asztalos István, Bajor Andor, Balázs Béla, Károly Sándor, Méhes György, Plesz Pál, Arthur, Mesterházi Lajos, Sütő András, Tamás Gáspár etc./, din creația cărora la fel Aurel Buteanu a transpus cu promptitudine lucrări de o reală valoare teatrală. Credem a putea identifica în această promptitudine efectul interesului vechi înrădăcinat pentru actualitate al jurnalistului de neobosită prezență și vervă, care, în tinerețea sa, a fost A. Buteanu. Tot din aceeași experiență îi repugnă parcelizarea literaturii în majoră și minoră ca și muncă în *Sărămături / travail en miettes*, după canoanele unui exclusivism estetizant, cu înclinații de antologizare a literaturii încă înainte de verificarea produselor sale în contact cu marile publice. Cu un cuvânt, traducător A. Buteanu servește toate vîrstele și toate nivelele: tineretul dornic de frumos și melomanul pretențios, scenele de înaltă ținută și performanță creatoare și teatrul amatorilor modești, dar consecvenți în a sluji dorința de frumos a maselor largi. În sfîrșit, trebuie adăugat că, în egală măsură cu traducerea sa literară în limba română, A. Buteanu a oferit publicului contemporan din țară și străinătate și o seamă de opere dramatice românești în tălmăcire maghiară. Amintim printre ele: *Omul cu mitișoaga* de A. Ciprian, *Omul care a văzut moartea* de V. Eftimiu și *Scoala ferichii* de A. Baranga, toate jucate și de Teatrul maghiar din Timișoara. În felul acesta, punțile pe care A. Buteanu le-a creat între cultura română și cultura maghiară s-au dovedit de o deschizătură largă și de mare elasticitate.

A traduce o operă literară înseamnă a transpune dintr-un mediu lingvistic în alt mediu lingvistic modul de reflectare a realității într-o conștiință creatoare. Procesul traducerii artistice implică în felul acesta, pe lângă o seamă de probleme pur lingvistice, ca o condiție *sine qua non* a reușitei, imperativul identificării traducătorului cu viziunea despre lume și viață a autorului original. Punctul de vedere după care o traducere reușită este posibilă fără să-l cunoști în întimitate sa pe autorul tradus s-a dovedit în decursul deceniilor din urmă imposibil de susținut. Studiul aprofundat noologic al literaturilor a demonstrat și a confirmat că opera literară nu se reduce

niciodată la un act de singularitate. În consecință, traducătorului nu i se permite nici lui să facă vreo simplificare perspectivică în aprofundarea traducerii unei opere literare.

A analiza aspectele formale ale unei traduceri înseamnă a le percepe sub prisma formelor corespunzătoare ale originalului. Diferențele structurale între limbile română și maghiară fac ca organizarea materialului lingvistic al traducerii din punct de vedere semantic, sintactic și stilistic să urmeze o cale proprie. În acest sens a traduce nu înseamnă pur și simplu a reface o structură preexistentă. „Punerea în formă” a traducerii poate varia în raport cu sensibilitatea, pregătirea, maturitatea și spiritul de răspundere ale traducătorului; în substructura ei, orice traducere răspunde la un apel al formei transmisibile a originalului.

Termenii din urmă impun câteva lămuriri suplimentare. Ce anume se numește formă transmisibilă a originalului?

În raport cu opera literară, spiritul uman nu se găsește niciodată în fața unui agregat amorf de date. Opera literară este organizată după legi structurale care îi asigură scara sonoră, ritmul, conșonanțele compoziționale, forma. Acestea rămân invariabile aceleași în raport cu publicul, indiferent de spiritul și sensibilitatea indivizilor care se confruntă cu opera de artă. În traducere, ele sînt transmisibile. Netransmisibile rămîn doar unele nuanțe stilistice cu totul particulare, legate de structura limbii originalului. În cazul unei traduceri bune, ele însă sînt suplinite de fiecare dată în spiritul ierarhic al unor valori similare sau înrudite din limba traducerii.

Creația lui Karinthy Frigyes se sprijină mai în întregimea ei majoră pe așa-zisul „gest lingvistic”. Mijloacele sale sînt împrumutate empiriei budapestene: jargonul, modalităților de accelerare și încetinire a vorbirii, intonației, dar și limbii stilistice formate. Ce alte cuvinte: Este limba vie, în care adesea între sunet și sens există o unitate expresivă de mare forță. În această ordine de idei îmi aduc aminte de o mică întâmplare a cărei martor am fost, petrecută la Teatrul Thalia din Cluj în anii 30 unde lui Karinthy Frigyes i s-a jucat o piesă. O înăără dar talentată actriță nu nimeria în ciuda unor îndrumări minuțioase din partea regizorului, tonul unei replici. Atunci Karinthy, care era de față, se ridica din fundul sălii și se apropia tăcut de scenă. „Fetițo, fii atentă. Ce se petrece în acest act iar tu ce ai de făcut? Încă o dată fii atentă!” Și cu dibăcia unui imitator de mare clasă îi înșiră, într-o gradatie vertiginoasă, cu intonația necesară, toate replicile principale ca, ajungînd la replica ei, să se oprească brusc. Dar în golul creat în felul acesta izbucni acum prompt, perfect înțeleasă și artistic definitiv modelată, replica interpretei, mișcată de altfel pînă la lacrimi de emoția reușitei.

Specificul limbajului artistic karinthyian îl formează în ultima reducere așa-zisul „halandzsa”: parodia minutilor studiată a vicilor gramaticale, specifice diferitelor categorii sociale. Există astfel un „halandzsa” la nivelul foneticii cu efecte sonore supraréaliste de-a dreptul halucinante; dar nu mai puțin el a fost urmărit de Karinthy Frigyes și la nivelul creației literare prestigioase. Parodiile sale din seria *Igy Irto ki/ Așa scrieți voi!*, care tind spre esența pură a unor forme stereotipice din creația contemporanilor săi: a ponocifelor, trusmelor, topos-urilor etc. ne păstrează cel puțin alt aspect al „halandzei” precum traduce A. Buteanu „halandzsa”/: abaterile cu iz de voită originalitate stilistică și fără nici o valoare artistică detectabilă, de la limba normală, regulată, expresivă.

Să adăugăm că în „prezentarea” lui Karinthy Frigyes aceste abateri nu sînt fără savoare. Pe de altă parte, prestigiul autorilor aduși sub lupă, pe de altă parte, modul expeditiv, en *raccourci*, de a trata operele investigate, spre a determina „halandza” cuprinsă în ele, fac ca parodiile karinthyene să le revină pe lîngă un înalt grad de originalitate și o ușoară putere de desfătare intelectuală și estetică.

Fenomenele lingvistice investigate de Karinthy Frigyes nu sînt de astfel fără o bogată tradiție culturală în variate medii maghiare și ele au stîrnit interesul scriitorilor maghiari în unele cazuri cu mult înainte să iar traducătorii operelor respective au fost puși de multe ori în fața unor greutăți aproape insurmontabile.

Încă în *Lunaticul din Debrecin* de Jókai Mór traducătorul s-a văzut în fața sarcinii de a înlocui un bogat limbaj studentesc, cu o terminologie intențională creată ad hoc. Apelul la facultatea imaginativă a fost mare, darul de invenție multilateral verificat. Înviorarea textului — mai ales a dialogului — de pe urma soluțiilor preconizate, a fost considerabilă. Se cere să ne oprim puțin asupra fenomenului. Cu siguranță

că și în centrele gimnaziale românești ale Ardealului — la Bistrița-Năsăud, Brașov-Schei, Blaj și în altă parte — a existat la începutul secolului un asemenea limbaj studentesc, cristalizat din experiența secolului XIX, cu tot pitorescul său specific antibuchinist. Dacă de pildă în *Hronicele și cîntecul vîrștelor* L. Blaga nu ni-l notează, faptul se datorează în primul rînd distanțării generale a burgheziei ardelenne de după 1918 de realitățile culturale locale, anterioare Unirii. Un bogat tezaur de fapte și tradiții a fost privit cu falsă superioritate și în felul acesta dat uitării. Rezultă de aici însă și că unificarea lingvistică se produce totdeauna în detrimentul detaliului pitoresc, de obîrșie locală sau socială, cu un pronunțat caracter de singularitate. Nu mai puțin adevărat însă este că, unificarea o dată înfăptuită, spiritul creator sînt mereu din nou nevoia de a coborî la obîrșii, pentru a feri limba literară de pericolul anticvării. Astfel în mai toată durata secolului trecut, în literatura germană s-au putut înregistra două curente paralele: unul cu vădit interes pentru literatura dialectală, forțat plină și în plină perioadă a naturalismului / în dramele și comediele lui G. Hauptmann / de ex-crescențele anestetice ale mimetismului, și celălalt caracterizat de o mare sensibilitate pentru puritatea limbii literare, înțeleasă totuși / în dramele lui Schnitzler, Hofmannsthal și Beer-Hofmann / nu și în sensul negării mediului lingvistic austriac. În felul acesta, între cele două curente aparent separate și independente au existat numeroase vase de comunicare, mai mult sau mai puțin tainice, iar experiența creatoare ce a rezultat din confruntarea lor valorică, servește astăzi drept model, în literaturile anglo-saxone, germane și francofone pentru înnoirea limbii literare contemporane.

În poezia maghiară din primele decenii ale veacului nostru, înnoirea limbii s-a produs mereu pe două căi: în creația lui Ady Endre prin confruntarea cu marea tradiție lingvistică a autorilor calvini și unitarieni ai Ardealului începînd din secolul XVI, iar în poezia lui Kassák Lajos prin așezînea la dicțiunea poetică excepțional de clară și expresivă, pre-romantică și anti-biedermeieriană, a lui Berzsenyi Dániel. Admirator al lui Francois Villon, apreciînd în mod cert și experiența felibrilor, maturizîndu-și gustul artistic în egală măsură însă și prin confruntarea repetată cu poezia lui A. Rimbaud, P. Verlaine și M. Maeterlinck, Ady Endre, bun cunoscător și al artei lui Cézanne și Rodin, n-a căzut niciodată într-un istorism lingvistic steril și inexpressiv. Pe de altă parte, Kassák Lajos, prin așezînea sa la expresionism, a știut să depășească creator modelul adoptat în sensul unei modernizări continue a expresiei poetice nerefuzîndu-și în unele momente de criză expresivă nici formulele extremiste ale poeziei vizuale *avant la lettre*.

Să nu părăsim aceste cîteva considerații filologice și istorice fără raportare la reușita traducerilor din opera lui Karinthy Frigyes și Kassák Lajos, semnate de Aurel Buteanu. Evident, în împrejurările date, situația sa nu a fost tocmai ușoară. Făcînd parte însă din ultima generație a oamenilor de literă ardeleni care si-au făcut studiile secundare înainte de Unire, Aurel Buteanu cunoaște nu numai foarte bine mediul lingvistic din care s-au adăpat Karinthy și Kassák, ci, contemporan cu el, a putut să-i urmeze și în evoluția lor creatoare, prin confruntarea sa proprie, vie și activă cu aceleași fenomene și valori artistice, de care, în suzul vertiginos spre desăvîrșirea viziunii lor asupra lumii și artei, s-au ghidat și ei în mai tot timpul vieții. Fiîndu-și deci contemporani în cel mai nobil sens al termenului, sau mai precis: capacitatea înțelegerii depline între traducător și autorii traduși fiind aprioric garantată, nivelul traducerilor n-a putut să fie decît acela al optimei realizări.

Ne refuzăm dreptul de a exemplifica cele de mai sus prin citate în paralelă. Sîrul ar fi prea lung și, poate, în ultima analiză neconcludentă, fiindcă orice citat înseamnă *volens, nolens*, trunchiere și prin aceasta diminuarea frumuseții și expresivității. Nu ne putem reține însă de a cita următoarele versuri din poemul *Motiv* de Kassák Lajos în traducerea lui Aurel Buteanu: „În lumina unei comete de foc / șezi pe tărîmul insulei de perle / pe acel nedeterminat tărîm / pe care valurile / galbene albastre roșii ale mării / îl ascundăzî implorînd / să le mintuiești / de sub rigoarea legilor materiei moarte / Scutul tău e foaia de pinză albă / pensula cu vîrfurile moale e arta ta / ... / Ai trecut de mult de tristetea celor slabi / și de necredința rătăcitorilor / ... / tu, care însuși nu ești decît joc și farmec.” / *Poezii*, p. 70 și u. / . Poate e prea puțin, poate nu e prea mult, dacă susținem și despre traducerile din Karinthy Frigyes și Kassák Lajos ale lui Aurel Buteanu că ele sînt „joc și farmec” — joc, în sensul schillerian al termenului ca rădăcina artei; farmec, în sensul incantației pe care o exercită de totdeauna realizările artistice perene.

Ioan Munteanu

Aspecte privind activitatea P.C.R. la sate în anii crizei economice (1929-1933)

O etapă importantă în dezvoltarea Partidului Comunist Român o constituie Congresul al V-lea, ținut în 1931 în plină criza economică. El a făcut o analiză mai aprofundată situației economice și politice din România, a raporturilor între clasele și forțele politice, stabilind că România se găsea în perioada desăvârșirii revoluției burghezo-democratice, că proletariatului îi revenea sarcina istorică de a organiza, în alianță cu țărănimea muncitoare, răsturnarea regimului burghezo-moșieresc și trecerea treptată la revoluția socialistă.

În această perioadă de adânci frământări sociale, partidul comunist își întărește legăturile cu masele; crește influența sa în rândurile muncitorimii, țărănimii, intelectualității, tineretului, femeilor, oamenilor muncii de toate naționalitățile, se stabilesc legături și se duc acțiuni comune cu organizații ale Partidului Social-Democrat, Partidului Socialist Independent și cu ale altor grupări politice. O dovadă a acestei influențe crescânde o constituie faptul că, în alegerile din 1931, Blocul Muncitoresc Țărănesc obține o victorie însemnată, câștigând 5 locuri de deputați în parlamentul țării.

NICOLAE CEAUȘESCU

Profundimea crizei din agricultura României, politica agrară a guvernelor burghezo-moșierești, scăderea considerabilă a prețurilor produselor agricole și imposibilitatea achitării datoriilor au agravat situația materială a țărănimii muncitoare și au determinat o intensificare a avântului său revoluționar. Promisiunile largi care s-au făcut anterior țărănimii au fost treptat abandonate și uitate în anii crizei economice de către Partidul Național Țărănesc. Acțiunile concrete întreprinse de guvernarea național-țărănistă au dovedit că între politica sa și aceea a precedentelor guverne deosebirile erau numai de metode și nu de fond, de principii.

Caracterul antițărănesc — în ansamblu — al guvernării burghezo-moșierești din anii 1929—1933 a fost cu justete și principialitate demascată de P.C.R. Astfel, comuniștii au arătat cu claritate maselor țărănești că instituirea unor noi impozite, majorarea impozitelor indirecte face parte din politica claselor dominante din România de echilibrare a bugetului țării prin intensificarea exploatării oamenilor muncii. Numeroase manifeste broșuri, ziare, reviste și alte materiale editate și răspândite de P.C.R., de organizațiile democratice de masă aflate sub influența comuniștilor (B.M.T., Liga contra cametei, Sindicatul Unitar, Comitetele de ajutorare, Comitetele cetățenești) au demascată măsurile antipopulare luate de clasele dominante din România pentru accentuarea exploatării maselor muncitoare.

Deși în acești ani se mai mențin — în unele materiale editate de P.C.R., — teze neclare în problema agrară și în atitudinea față de anumite pături țărănești, totuși se poate aprecia că P.C.R. a constituit principala forță politică care a militat pentru o reală îmbunătățire a situației țăranilor și care a luat cu claritate atitudine în problemele fundamentale ce frământau țărănimea. De pildă, în broșura „Contra războiului imperialist”, se demască cu justete Legea circulației bunurilor rurale prin care clasele dominante urmăreau să deposedeze țărănimea săracă de pământul ce-l avea.¹⁾

În manifestul „O vorbă serioasă țăranilor săraci și mijlocași”²⁾ editat de C.C. al P.C.R. în anul 1930 se analizau cauzele înrăutățirii situației materiale a țăranimii și se sublinia necesitatea realizării alianței clasei muncitoare și a țăranimii muncitoare în lupta revoluționară, sub conducerea Partidului Comunist.

După lichidarea luptelor fracționiste, pe baza indicațiilor date de conducerea P.C.R., numeroase organizații locale de partid editează și răspindesc manifeste proprii la sate. Se înviorază totodată și activitatea Blocului Muncitoresc Țărănesc (B.M.T.) care va trece la reconsolidarea organizațiilor sale regionale și la o intensă propagandă revoluționară în rindul țăranimii.

O deosebită însemnătate în privința orientării activității comunistilor în lumea satelor o prezintă lucrările Congresului al V-lea al Partidului Comunist Român. Cu toate că unele rezoluții și materiale elaborate la Congres conțin și aprecieri greșite în problema agrară și indicații nejuste privitoare la munca în rindul țăranimii, totuși hotărârile fundamentale ce au fost luate vor marca un pas important înainte în ceea ce privește atitudinea P.C.R. față de țărănime și față de activitatea la sate.

Congresul a apreciat just că „avântul revoluționar al țăranimii se manifestă, în primul rind, pe linia luptei de masă contra vânzării cu toba a pământului țăărănesc și a inventarului... Această luptă cuprinde treptat toată țara, devenind din ce în ce mai mult punctul general, de plecare al luptei țărănești pentru pământ...³⁾ În același timp, Congresul a pus în fața întregului partid sarcina de a organiza lupta maselor țărănești, pentru a o ridica de la acțiuni răzlețe la o luptă generală împotriva regimului burghezo-mosleresc, pentru a unifica „într-un singur torent revoluționar de neluș, sub hegemonia proletariatului și sub conducerea Partidului Comunist, toate acțiunile țărănești risipite, spontane îndreptate contra jafului fiscal, contra cămătăriei și robiei semifeudale”.⁴⁾

S-au cerut organizațiilor de partid locale ca în munca la sate să acorde o importanță deosebită coordonării și îndrumării luptei proletariatului agricol și păturilor sărace ale țăranimii.⁵⁾

Traducând în viață hotărârile principale, juste ale Congresului al V-lea, P.C.R. și-a intensificat activitatea la sate, lichidând treptat o serie de neajunsuri ce s-au manifestat în munca cu masele țărănești. O problemă acută care frământă în anii crizei economice păturile țărănești — și căreia P.C.R. i-a acordat o deosebită însemnătate — a fost aceea a datorii și dobinzilor. În numeroase materiale editate în anii 1932—1933, P.C.R. a analizat temeinic și veridic cauzele care au dus la înglobarea gospodăriilor țărănești în datorii. Este un merit important al comunistilor că au știut să pătrundă în adâncimea acestei probleme, ceea ce le-a și permis să arate realitatea și să demaște demagogia partidelor burgheze în legătură cu legea conversiunii datorii agricole. Organele de presă ale Partidului Comunist și ale organizațiilor democratice de masă au publicat mai multe articole în care arătau ca această lege urmărea să abată masele țărănești de la lupta revoluționară creind iluzia unei îmbunătățiri a situației lor materiale.⁶⁾

O influență deosebită au avut asupra țăranimii muncitoare eroicele lupte ale proletariatului din februarie 1933. La plenarele CC al PCR din mai și iulie 1933 s-a subliniat că luptele petrolistilor și ciferistilor au avut un mare ecou la sate, determinând o intensificare a avântului revoluționar al țăranimii și o radicalizare a formelor

¹⁾ Documente din Istoria Partidului Comunist din România, 1929—1933, vol. III, ESPL, 1955, p. 15.

²⁾ Ibidem, p. 62.

³⁾ și ⁴⁾ Ibidem, p. 350 și pp. 367—368.

⁵⁾ Savu, Al., Despre activitatea P.C.R. la sate și dezvoltarea luptei maselor țărănești în anii 1929—1933, în „Studii și materiale de istorie contemporană”, vol. II, edit. Acad. R.S.R., București, 1962, p. 275.

⁶⁾ Petric A., Demascarea în unele materiale ale P.C.R. a politicii antițăărănești dusă de Partidul Național Țărănesc, în „Studii și mat. ...”, vol. II, edit. Acad. R.S., Buc., 1962, p. 226.

de manifestare a nemulțumirilor țăranilor. S-a remarcat din nou necesitatea organizării maselor țărănești și antrenarea lor la mișcările revoluționare alături de proletariat.⁷⁾

Analiza succintă a activității PCR la sate în anii crizei economice, pe plan național, ne permite să elucidăm mai temeinic o serie de aspecte privind activitatea comunistilor în rîndul țăranimii bănățene.

Deși organizațiile PCR au avut mult de suferit de pe urma luptelor fracționiste fără de principii, totuși, nucleul revoluționar al comunistilor, devotat clasei muncitoare, a tradus în viață tezele fundamentale ale partidului în ceea ce privește activitatea la sate.

Pătrunderea cuvîntului Partidului Comunist în rîndul țăranilor bănățeni a fost favorizată de o serie de factori obiectivi: înrăutățirea situației materiale a țăranimii în anii crizei economice, adîncirea exploatarei ei din partea moșierilor și chibaurilor, abuzurile nenumărate ale autorităților burghezo-moșierești, nedreptățile ce s-au săvîrșit cu punerea în aplicare a Reformei agrare. La aceste cauze obiective se adaugă un factor important, esențial: justețea principalelor teze ale PCR privitoare la țăranime și adoptarea unor lozinci adecvate, legate de revendicările fundamentale ale țăranilor.

Rapoartele autorităților din anii 1929—1933 remarcă o stare economică îngrijorătoare la sate și totodată subliniau starea de tensiune, de efervescentă revoluționară din masa țăranimii.

De pildă, primpretorul plășii Șiria sublinia în raportul său pe anul 1930: „Populația este într-adevăr de săracă, încît îi lipsesc cele mai necesare trebuințe ... Țăranii în număr de 95% sînt îngreunați în datorii, pe care azi nu le mai pot plăti.”⁸⁾

În Buletinul Informativ al Biroului poliției de siguranță din Arad — din 20 decembrie 1931 — se relatează: „Situația populației de la țară devine din ce în ce mai rea. Deprecierea monetară, prețul scăzut al produselor agricole și datoriile pe la bănci, cauzează mari nemulțumiri în rîndul țăranilor, cari lipsiți de orice surse de venit nu-și pot achita impozitele. Lipsa de tact a autorităților fiscale de prin unele comune din județ cu ocaziunea încasării dărilor către stat și comună, provoacă indignarea populației.”⁹⁾

De altfel, abuzurile pe care autoritățile le-au făcut atît cu adunarea impozitelor și datoriilor cît și cu punerea în aplicare a Reformei agrare au determinat o permanentă stare de nemulțumire în rîndul țăranilor. În numeroase memorii adresate autorităților, sătenii demascau mai ales nedreptățile ce s-au săvîrșit cu improprietărea îndreptăților. Este semnificativă în această privință petiția țăranilor din Topolovățul Mare către Serviciul Agricol al județului Timiș-Torontal. „Cei însărcinați în comună cu respectarea hotărîrilor de improprietăre definitivă, au abuzat de putere și din lotul de 4 jug. ce trebuia să-l primească fiecare îndreptătit, au detras cîte 2—3 jug. sau întreg pămîntul pe motivul că nu și-au plătit arenda și l-au dat favoriților sau și-au oprit pentru dînsii. ... Noi toți dorim improprietărea, plătind taxa cuvenită, dar mai întîi de toate voim descoperirea nedreptăților comise, adică cine a folosit pămîntul sustras și cu ce scop s-a sustras.

E adevărat că sîntem mulți cu restanțe în arenda dar și aceea știm că pămîntul nu ni s-a dat de bogăți ce eram, ci săraci fiind să ne ajutăm. Și dacă împrejurările ne-au adus la dezastrul de a nu mai putea plăti, să ni se ia și aceea ce am primit pentru existență?”¹⁰⁾ Numeroși locuitori din comuna Igrîș se adresau tot atunci Ministerului Agriculturii și Domeniilor, solicitînd să primească pămînt „deoarece fiind oameni săraci, fără avere, nu sîntem în stare a ne susține familiile”¹¹⁾

Nu mai puțin intense erau nemulțumirile sătenilor datorită repetatelor licitații și vînzări forțate de bunuri materiale ca urmare a neachitării datoriilor și impozitelor. Concludent în acest sens este raportul chesturii poliției din Oravița din 19 septembrie 1932: „Licitațiile se înmulțesc și sporesc germele nemulțumirilor și revoltele se lătesc”¹²⁾. Raportul confidențial al chesturii poliției din Timișoara remarcă de asc-

⁷⁾ Savu Al., op. cit., p. 291.

⁸⁾ Arhiva Prefecturii, Jud. Arad, fond „Acte confidențiale”, ds. 441/31.

⁹⁾ Arh. Stat Timișoara, fond „Inspectoratul general administrativ”, dos. 8/1931, p. 15.

¹⁰⁾ Idem., fond „Prefectura Județului Timiș-Torontal”, dos. 61/1929.

¹¹⁾ Idem., fond „Inspectoratul general administrativ”, dos. 8/1931, f. 9.

menea că „sechestrile și licitațiile pentru datoriile particulare se (în lant și se execută fără milă cu prețul de batjocură din lipsă de concurenți”¹³). Aceeași stare de lucruri și de nemulțumire o relatea și primpretorul din Deta. În 1932: „Starea precară economică și financiară și îndeosebi executările silite contra agricultorilor i-au adus la marginea falimentului, neputând să-și achite în bună parte nici impozitele necum să mai fi putut plăti și dobânzile datoriilor, au fost creat o atmosferă de nemulțumire în pătura lărănească. Această nemulțumire s-a manifestat pe alocurea în mod violent prin agresiuni contra delegațiilor judecătorei.”¹⁴)

În aceste condiții de profundă agitație și nemulțumire, tezele fundamentale, ale PCR în problema lărănească, au găsit un teren prielnic și au putut pătrunde temeinic și rapid în conștiința multor săteni bânățeni. Propaganda comuniștilor la sate, axată pe revendicările legitime și presante ale țărănimii, au demonstrat cu claritate masele muncitoare lărănești că singura forță politică care apără cu adevărat și în mod consecvent interesele lor este Partidul Comunist. Tocmai de aceea activitatea comuniștilor în rîndul țărănimii bânățene a înregistrat succese și a accelerat procesul ei de radicalizare politică, de orientare spre mișcarea revoluționară a proletariatului, spre lupta împotriva regimului burghezo-mosleresc alături de forțele democratice ale societății românești.

Cîteva dovezi scoase la lumină din actele vremii ne reliefează cu claritate acest proces de radicalizare politică a țărănimii bânățene ca urmare a activității comuniștilor în rîndurile sale. De pildă, Directoratul VII Ministerial-Timișoara într-un ordin adresat prefecturilor județene din s.v. României arăta: „În ceea ce privește comunele urbane nereședințe de județ și comunele rurale din județ, veți binevoi a lua la cunoștință că, conform informațiilor ce le avem, exponenții ai mișcărilor muncitorești au mers la sate și încearcă a cîștiga populația rurală pentru a participa la manifestații, și încă chiar cu succes”¹⁵). În legătură cu participarea posibilă a țărănilor bânățeni la manifestațiile revoluționare ale proletariatului, Legiunile de jandarmi au comunicat Directoratul VII Ministerial comunele „sensibile”, adică localitățile unde starea de spirit revoluționară a sătenilor era mai pronunțată¹⁶):

- 1) Jud. Timiș-Torontal — Fratelia, Chișoda, Săcălaz, Remetea-Mare, Reșas Buzlaș, Gătaia, Deta, Jamul Mare, Tormac
- 2) Jud. Caraș — Moldova Nouă, Moldova Veche, Berzasca, Boșca Montană Boșca Română, Dognecoa, Cuptoare, Secul, Cozla, Doman, Ocna de Fier
- 3) Jud. Severin — Topleț, Mehadia, Borlova, Margina, Nădrag, Rușchița, Goleț, Cîrpa, Ferdinand. (azi Oțelul Roșu).

În ordinul amintit, se indicau o serie de măsuri pe care autoritățile erau obligate să le ia pentru zădărnicierea acțiunilor țărănilor. La barierele orașelor se preconza luarea „unor întinse măsuri de pază pentru a nu intra din provincie în orașe, grupuri de oameni care ar fi suspecți și semnalate din partea autorităților administrative din comunele respective atari cari doresc a lua parte la manifestații și demonstrații ale muncitorilor.”¹⁷) Prefecții erau obligați să constate comunele în care se află mai mulți locuitorii „suspecți” și după aceste constatări „vor lua măsurile de prevenire a orice fel de mișcări și în caz de lipsă, de suprimare a acestor mișcări și demonstrații”¹⁸). Dacă în comunele din județ era necesară forța armată pentru reprimarea acțiunilor țărănești se vor îngriji ca pentru zilele critice să aibă la dispoziție mijloacele de transport”. De asemenea, autoritățile primeau „mîsnă liberă” de a aresta capii mișcărilor în preajma unor acțiuni inițiate în comunele rurale”¹⁹).

Într-o telegramă extraurgentă, din 27 iulie 1930, către prefectura județului Severin, Directoratul VII Ministerial insistă din nou asupra activității la sate a clementelor înaintate ale clasei muncitoare pentru antrenarea țărănimii la acțiuni revoluționare: „Sintem informați că muncitorii pregătesc manifestațiuni pe plus de 1 august (1930 n.n.) atrăgînd la această mișcare și locuitorii din comunele rurale. Prin manifeste

¹³) Idem., fond, Directoratul VIII, administrativ, dos. 31/1931, f. 8.

¹⁴) Idem., fond, Prefectura județului Timiș-Torontal, dos. 7/1932, f. 107.

¹⁵) Idem., fond, „Directoratul VII Ministerial”, dos. 77/1930, f. 15.

¹⁶) Ibidem., f. 23.

¹⁷) Ibidem., f. 15.

¹⁸) Ibidem., f. 16.

¹⁹) Ibidem.

ce urmează să fie răspândite în zilele și nopțile ce preced zilei de 1 august, muncitorii din oraș precum și țărani din comune sînt îndrumați a face manifestațiuni de stradă...

Teama autorităților din Banat de o posibilă apropiere și colaborare a țărănimii cu proletariatul este vădită și de ordinul Ministerului de Interne către prefectul județului Severin, din 13 februarie 1931: „Cum este aproape sigur, că în urma faptului că lipsa de lucru se resimte nu numai la orașe, ci și la sate... muncitorii și conducătorii acestora, membrii ai Internaționalei a III-a își vor extinde activitatea lor și asupra comunelor, cutreierînd satele făcînd propagandă, răspîndind manifeste și îndemnînd populația la manifestațiuni aproape revoluționare”²¹⁾. Și Ministerul de Interne indică în ordinul menționat o serie de măsuri pentru stăvilirea avîntului revoluționar al țăranilor bănățeni.

În pofida acestor măsuri represive, activitatea P.C.R. și a organizațiilor democratice de masă pe care le îndruma, în rîndul țărănimii n-a putut fi estompată. După cum n-a putut fi stăvilît nici avîntul revoluționar al țărănimii în anii crizei economice. Astfel, primpretorul plășii Peciu-Nou, informează în 14 martie 1931 autoritățile superioare că aici se desfășoară o intensă propagandă de către Liga contra Cametei: „Propaganda aceasta este atît de periculoasă — arată primpretorul amînit — intrucît o mare parte din locuitorii comunelor Sînmartinul Sîrbesc, Ivanda, Dinaș, Rudna, au încetat a mai plăti interesele la bănci”²²⁾. Tot în anul 1931, Directoratul VII Ministerial într-o circulară strict confidențială către prefectii județelor subordonate, arăta: „În ultimul timp, Liga contra Cametei, Asociația proprietarilor ipotecati și alte organizații similare au întreprins o propagandă vie prin întruniri, prin răspîndirea de broșuri în care dobînda e arătată ca un furt ce nu trebuie plătit în care se îndeamnă populația la neplata datoriilor... În împrejurările actuale, această propagandă agită spiritele... Aceste organizațiuni au constituit filiale aproape în fiecare județ în vederea unei cît mai eficace propagande”²³⁾. În numeroase localități bănățene (Remetea, Peregul Mic, Urșeni etc) s-au răspîndit manifeste, iar la Vârșag într-o noapte, a fost chiar arborat steagul roșu pe o casă.

Activitatea intensă desfășurată de elementele revoluționare ale clasei muncitoare, în rîndul țărănimii s-a concretizat într-o tendință tot mai pronunțată din partea sătenilor de apropiere de organizațiile de masă conduse de P.C.R. Concludent în această privință este raportul confidențial al Directoratului VII Ministerial din 21 iulie 1930, în care se menționează: „Comitetul B.M.T. din Timișoara a lînut o consfătuire cu care ocazie s-a mai hotărît ca la data de 1 august muncitorii din toate fabricile să declare grevă de cinci sau zece minute. Tot cu această ocazie s-au dat cetire la mai multe scrisori primite din provincie de la țărani din diferite comune cari li cheamă pe conducătorii Blocului să se ducă în comune și să organizeze Asociațiuni țăărănești. Este de remarcat că unele din aceste scrisori, sînt venite chiar din comune pur românești. În urma acestor scrisori și a situației actuale, conducătorii (B.M.T. n.n) sînt de părere că e timpul să se înființeze în provincie comitete revoluționare, în care să se încadrează țărani fără deosebire de naționalitate, agitînd printre aceștia cu criza financiară, cu impozitul și cu legea Reformei agrare”²⁴⁾.

De altfel, procesul de radicalizare politică a țărănimii și orientarea ei spre forțele de sîngă, democratice, ale societății românești ne este convingător dovedit și de rezultatele alegerilor comunale sau parlamentare din anul 1931, B.M.T. a obținut în județul Timiș-Torontal 10.007 voturi, în timp ce P.N.T. a obținut 9.500 voturi, iar P.N.L. a obținut 5.123 voturi. La aceste voturi se mai adaugă și cele obținute de Liga contra Cametei — 2.214 (în cartel cu Partidul Țărănist). În județul Arad, B.M.T. a obținut tot atunci 5.787 voturi, în timp ce P.N.L. a obținut 2.844 iar Partidul poporului doar 2.776. Liga contra Cametei a primit aici 2.442 voturi.²⁵⁾

Succinta prezentare și analiză a activității PCR la sate în anii crizei economice ne-a dat astfel posibilitatea să subliniem cîteva aspecte privind orientarea politică a unei părți însemnate din locuitorii satelor bănățene.

²¹⁾ Arh. Stat. Lugoj, fond „Prefectura județului Severin”, confidențiale, dos. 4/1930, f. 11.

²²⁾ Idem., dos. 15/1931, act. nr. 53/1931, confidențiale.

²³⁾ Arh. Stat. Timișoara, fond „Directoratul VII. Ministerial”, dos. 92/1930, f. 1.

²⁴⁾ Ibidem., dos. 41/1931, f. 2.

²⁵⁾ Ibidem., dos. 97/1930, f. 42.

²⁶⁾ Neamul românesc, din 3 iunie 1931, p. 4.

Condițiile materiale tot mai grele, criza financiară a gospodăriei țărănești, abuzurile și nedreptățile autorităților burghezo-moșierești au creat în rândul țăranilor bănățeni un climat favorabil pătrunderii cuvântului Partidului Comunist la sate și au determinat totodată un pronunțat proces de radicalizare politică a unei însemnate părți a populației muncitoare din sud-vestul României.

Florian Moldovan

Considerații privind localitatea RANISSTORUM

N-avem încă o monografie cuprinzătoare despre Decebal. Prima încercare a făcut-o E. Jordan în 1941 cu romanul „Decebal” de asemenea, D. Tudor, a publicat în 1964 un studiu, pe care-l considera doar „ca o primă încercare mai amplă de prezentare a vieții și faptelor lui Decebal”.¹⁾

Descoperirea pietrei funerare de la Grammeni din Grecia, pe care sînt amintite ultimile clipe ale lui Decebal, a readus în actualitate mai mult ca oricînd personalitatea regelui dac și a stîrnit interesul istoricilor și cercetătorilor pentru explicarea inscripției cu scene asemănătoare intrucilva celei de pe Columna din Forul lui Traian. Acad. C. Daicoviciu, prof. univ. D. Tudor, prof. univ. I. I. Rusu, prof. H. Daicoviciu, prof. N. Gostar au subliniat fiecare în revistele de specialitate importanța pentru istoria noastră a acestei descoperiri. Alături de istorici, poeții au dăruit în versuri faptele petrecute la Ranisstorum, cu două milenii în urmă, din care cităm :

„Altar frumos de țerbă, Ranisstorum,
rană din care s-a născut un peam,
în fiecare amurg îngenuchez în mine
rugindu-mă de timp, ca niciodată.

nimeni să nu-ți găsească verzile ruini,
să nu te știe nimeni. Eternă însemnare.
rămîie taina ta, din turnuri nevăzute
veșnic peste tăcerea noastră (...”²⁾

În ce ne privește, ne-am expus părerile într-un articol de ziar³⁾, încercînd să aducem lumină asupra acestor probleme peste care s-a așternut ceața milenilor.

În scrierea lui Dio Cassius, Decebal este prezentat mare strateg, „ager a înțelege ale războiului și ager a le executa; inteligent în alegerea momentului de a năvăli

¹⁾ D. Tudor, Decebal, regele erou al dacilor, București, Ed. științifică, 1964, p. 4.

²⁾ Danie Novăceanu, Ranisstorum, Tribuna, Cluj, 16, nr. 19, 13, mai 1971, p. 7.

³⁾ Florian Moldovan, Ranisstorum — coincidență sau adevăr? Unirea, Alba-Iulia, 8 ianuarie 1971, p. 2.

asupra inamicului, oportun în retragere, meșter în curse, viteaz în lupte, știind a profita cu dibăcile de victorie și a scăpa bine dintr-o înfrângere". Aceste calități de comandant și strateg ale lui Decebal nu au nevoie de comentarii, raportându-le la curajul său ca în fruntea unui popor hotărât să-și apere glia strămoșească, să înfrunte imperiul roman, care se întindea pe trei continente.

Istoricii, în lipsă de documente, au făcut presupuneri asupra activității lui Decebal, după ce a fost învins în munții Orăștiei și mai ales, care a fost drumul de retragere al viteazului rege după înfrângerea de la Sarmizegetusa?

După generalul R. Rosetti, planul strategic al lui Decebal, hotărât să-și păstreze independența, ar fi fost „să atragă pe romani în interiorul țării (podisul Transilvănean)... uzându-i prin sălbăticia naturii și lipsa de comunicațiuni; să-i aducă la loc strimț, unde să-i zdrobească”.¹⁾ Scăpat din încercuirea de la Sarmizegetusa — arată D. Tudor în lucrarea amintită — Decebal s-a îndreptat spre părțile centrale ale podisului ardelean, pentru a organiza noi rezistențe și a solicita sprijinul vecinilor*.

Descoperirea de la Grammeni ne sugerează o părere cu totul diferită, anume că sfârșitul lui Decebal s-a petrecut într-o localitate mai apropiată de Sarmizegetusa, datorită zelului urmărilor pe care Decebal nu-l bănuise, fiind încercuit înainte de a-și fi putut regrupa forțele.

Profesorul Michael P. Spidel de la Universitatea din Honolulu (SUA), descoperitorul inscripției, e de părere că locul capturării lui Decebal ar fi pe lângă **Piatra Craivii**, în apropiere de Alba Iulia. Istoricii noștri cari s-au ocupat de această descoperire n-au precizat locul unde ar fi **Ranisstorum**, în afară de prof. I. I. Rusu care amintește localitatea **STURUM**, menționată de geograful din Ravena, în secolul VI e.n. localitate situată la nord sau la nord-estul Daciei* iar toponimicul îi consideră „semnificativ care comportă și el o discuție mai amplă”⁵⁾.

În privința acestor fapte importante pentru istoria noastră unele cercetări de toponimie (minoră), de tradiție populară, precum și unele documente, puține la număr, ne ispitesc în sensul că ultima luptă dintre romani și daci s-a dat în munții Apuseni, pe vatra străvechii localități, **Ampelum** sau **Auraria** denumită mai târziu **Zlatna**. Decebal după pierderea cetăților din munții Orăștiei, credem că s-a retras în Munții Apuseni pentru a-și reface forțele și să încerce o nouă rezistență. În jurul Alba-Iuliei și în Munții Apuseni, cercetările arheologice au scos la iveală multe urme de așezări dacice. Prin poziția lor strategică Munții Apuseni l-ar fi putut tenta pe Decebal, oferindu-i posibilitatea să acționeze cu luptători puțini împotriva unui adversar puternic care nu-și putea desfășura forțele în condițiile acestui teren. Ruinele cetăților de la **Geoagiu**, **Tăut**, **Piatra Craivii** și de pe **Arieș**, stau mărturie că dacii au fortificat toate intrările care duceau în munți, pentru apărarea minelor de aur și argint.

Dacă studiem topografia văii Mureșului dintre Orăștie și Alba Iulia, teritoriu pe care bănuim că s-a pregătit ultima bătălie, și o comparăm cu imaginile de pe **Columnă**, ajungem la concluzia că singurul teritoriu de retragere pentru Decebal și resturile ostirii sale, a fost Munții Apuseni cu văile și povârnișurile lor, care coboară pînă la albia Mureșului și care converg spre regiunea **Zlatnei**.

Unul din motivele pentru care romanii au purtat războaiele cu dacii, iar Traian grăbea lichidarea rezistenței lui Decebal, fiind bogăția în aur și argint a munților Daciei, este firesc să presupunem că împăratul Traian, după cele două campanii dificile în Dacia, terminate prin cucerirea Sarmizegetusei n-a zăbovit aici ci s-a îndreptat cu legiunile sale spre bogatele mine de aur de la **Zlatna**, **Corabia**, **Rosia**, **Almasi** etc. Documente istorice amintesc de rezistența dacilor pe teritoriul **Zlatnei**, și că „acest oraș ar fi fost distrus în timpul lui Traian, apoi reconstruit de romani”⁶⁾.

Numele dat localității de romani a fost mult timp controversat de istorici și filologi ca **Vasile Pîrvan**, **N. Drăganu**, **Ov. Densușianu** etc. Lui **V. Pîrvan**, **Ampelum** „... sugerează o origine toponomastică romană... dar — că rădăcina ar putea fi thracică *ampe* — pe care o întîlnim în numele unui **Bessus** bogat din ținuturile **Histriei**

¹⁾ General R. Rosetti, *Istoria artei militare a românilor*, București, Monitorul oficial și Imprimeriile statului... 1947, p. 43.

²⁾ Magazin istoric, 5, nr. 6, Iunie 1971, p. 4 (vezi și **Sturium**, localitate neidentificată la nord de Dunăre, menționată de același geograf, Izvoarele istoriei românilor, II, București, Editura Academiei R.S.R., 1970, p. 581).

³⁾ *Mathiae Bel. Compendiolium. Posonii et Cassoviaae. 1777*, p. 143—144.

la gurile Dunării: Bessus Ampudus⁷⁾). Același autor pentru Zlatna și Abrud admite „o denumire capricioasă romană, care ar fi înlăturat vechile nume dacice ale localităților, înlocuindu-le cu nume fanteziste, ceea ce nu e nicăieri cazul nici în Dacia, nici în general în imperiu, decât cu totul rar — rămânând — neexplicabil atât Ampelum cit și învecinatul Abrutus.⁸⁾

Denumirea antică a localității Zlatna este strins legată de numele râului Ampoi care izvorește de la poalele muntelui Dealul Mare, parcurge Valea Dosului, trece prin Zlatna, pe care o împarte în două, apoi își continuă cursul prin defileul munților, până la ivirea dealurilor mai domoale și a șesului, udând localitățile cu podgorii vestite, încă din antichitate cum sînt cele din Ampoia, Șard, Mircești și vărsîndu-se apoi în Mureș, lângă Alba Iulia. De originea râului Ampoi s-au mai ocupat și alți cercetători, printre care și N. Drăganu, acest autor care scoate în evidență apariția numelui Ampoiului în unele inscripții, în următoarele forme abreviate: AMP. (CIL, III, 1293); AMPE E (CIL, III, 1308) și AM, (CIL, III, 14507), constatînd că „cele mai vechi atestări documentare ale Ampoiului au forme cu ei — nu cu el, deci citirea Ampele — este cea mai posibilă ... considerîndu-l ca unul din numele topice cele mai importante din punct de vedere istoric românesc.”⁹⁾

Comentînd cele spuse de N. Drăganu, Ovid Densusianu arată că explicația acestuia este „greu de admis cît timp în indo-europeană nu găsim o temă Ampei — de la care ar trebui să plecăm. Originea lui iranică, cum am crezut că ar fi de luat în seamă, înlătură ca fonetism și ca înțeles, dificultățile care subzistă în încercările de a-l explica altfel.”¹⁰⁾

Este de reținut că cercetătorii acestui toponim nu-i caută semnificația și nici nu-l analizează în raport cu configurația terenului pe unde curge cu ocupația populației autohtone, elemente de la care ar putea să-și tragă numele. Singur, V. Pirvan, atribuie acestei denumiri o rezonanță greacă, găsind-o în același timp „fantezistă”.

După părerea noastră râul Ampoiu a fost botezat Ampei¹¹⁾ după bogatele podgorii întinse pe cursul său inferior înainte de a se vărsa în Mureș. Probabil că aceiași au denumit și prima localitate mai importantă, udată, de apele râului amintit cu numele Ampelum. Am făcut această precizare pentru a demonstra că denumirile vechi ale Ampoiului și Zlatnei se datoresc podgoriilor. Ce dovadă mai limpede privind continuitatea populației dacice pe aceste meleaguri ne poate oferi istoria decât numele Ampoiului și cel vechi al Zlatnei, reflectînd ocupația populației? Și, nu orice ocupație, ci cultivarea viței de vie care cere îndeminare și pricepere, de asemeni stabilitate pe aceste plajuri.

Reluînd firul evenimentelor din anul 106, moartea lui Decebal și transformarea Daciei în provincie romană, ne vom referi la cîteva documente scrise care întăresc părerea noastră că sfîrșitul lui Decebal s-a întîmplat în Munții Apusenii. Prima mențiune scrisă pe care o cunoaștem, cu privire la evenimentele din anul 106, petrecute la Zlatna, este a lui Martin Opitz, cunoscut umanist, poet și teoretician literar. Autorul unor lucrări valoroase despre români printre care „Dacia Antiqua”, pierdută din păcate și a poemului „Zlatna” în care scrie printre altele:

... Dar mai iubit e locul, pe care zidit
Opidul Zlatna: Aici Traian a biruit
Pe Decebal și cîmpul de luptă se numește
Chiar pînă-n ziua de astăzi: „Cîmpia lui Traian”
(De cumva-i chiar acela, de care s-aminteste
În cartea poporului român)...¹²⁾

Despre opera autorului amintit, Eftimie Murgu citînd autorii străini care au scris despre români, evidențiază pe Martin Opitz, ca pe unul care „a lăsat, despre el, o astfel de descriere în călătoria sa la Zlatna și în Transilvania, cum nu le-a venit în minte

⁷⁾ Vasile Părvan, *Histria*, IV, p. 634, 69 și 725.

⁸⁾ Vasile Părvan, *Getica*, București, Cultura națională, 1926, p. 278.

⁹⁾ N. Drăganu, *Ampoiu*: în: *Inchinare lui Nicolae Iorga*, Cluj, Editura Institutului de istorie universală, 1931, p. 133—137.

¹⁰⁾ Ovid Densusianu, *Opere I*, București, Editura pentru lit., 1968, p. 492.

¹¹⁾ *Lexicon manuale Greco-Latinum*, Viena, 1822, p. 28. Ampelos—vie.

¹²⁾ Martin Opitz, *Zlatna* (fragmente — Traducere de G. Coșbuc), *Unirea, Alba Iulia, Supliment politic, social, cultural*, nr. 2, decembrie, 1970, p. 12.

poate miilor de oameni cari li văd zilnic în fața ochilor".¹³⁾ Lucrarea lui Teofil Frîncu și George Candrea, pe care istoricul Nicolae Iorga o consideră ca „una din cele mai bune lucrări de etnografie ce avem pînă astăzi, cu privire la poporul nostru”, nu scapă din vedere însemnătatea acestui toponim, subliniind: „... iar Cîmpul Traianului (sau) Cîmpul lui Traian se cheamă lîngă Zlatna, locul unde Traian, după ce a învins pe Decebal, s-a ospătat cu căpitanii săi”¹⁴⁾. Aceleași argumente le aduce mai târziu cunoscutul publicist Ion Rusu-Abrudeanu în cele două lucrări despre moți, spunînd: „Mergînd spre Abrud, cum ieși din Zlatna, ochiul călătorului este atras în partea dreaptă de un șes frumos numit Plaiul lui Traian sau Troianul, unde se zice că și-ar fi făcut tabăra împăratul Traian, după ce a bătut pe daci”.¹⁵⁾

Tradiția populară, care a păstrat timp de două milenii numele acestui loc (TROIAN și nu TRAIAN), ne spune că aici va fi dat Traian o mare festivitate, în cinstea victoriei asupra celui mai redutabil dușman al romanilor — Decebal.

Mai trebuie observat un lucru important în sprijinul părerii noastre și anume: pe piatra funerară descoperită, numele împăratului apare TROIANO și nu TRAIANO, deci așa cum era pronunțat de mercenarii Legiunilor romane și, mai târziu, de daci și de celelalte popoare din Balcani. Se crede că forma „troian” provine de la slavi. Păstrarea nealterată a vocalismului și, în toponimicul ce a realizat din numele împăratului este de o mare importanță fiind una din dovezile eclatante că populația autohtonă și-a continuat existența pe aceste plaiuri cu toate vicisitudinile istorice pînă în zilele noastre.

Cu privire la toponimicul Ranisstorum ținem să precizăm: în cercetările anterioare prezentului studiu am încercat să lămuresc semnificația lui Ranisstorum, cu un toponimic compus din greacă RANIS+STOR cu obișnuitul sufix UM. RANIS=PICATURĂ, PLOAIE și STOR de la starennymi = a așterne¹⁶⁾. Ulterior însă, totuși credeam că traducerea corectă a radicalului stor ni-l păstrează dialectul eolic, în care înseamnă, „tabără militară”. Semnificația aceasta se încadrează în tema evenimentului petrecut după indicațiile de pe stela funerară unde se spune că Tiberius Claudius Maximus l-a „capturat pe Decebal și capul acestuia l-a dus împăratului Troian la Ranisstorum”, fără să se precizeze că acest Ranisstorum ar fi un nume de localitate, inscripția putîndu-se foarte bine interpreta în sensul că, capul lui Decebal picurînd încă de sînge a fost predat lui Traian în TABĂRA MILITARĂ unde se afla împăratul cu cartierul său general.

În traducerea epitafului făcut de Nicolae Gostar se arată că, „capul acestuia (a lui Decebal n. n.) l-a dus la Ranisstorum la împăratul Traian”¹⁷⁾, iar în traducerea lui I. I. Russu, cuvîntul „localitatea” este introdus de către traducător N. Gostar subliniază însă că, Ranisstorum, „este un toponim dacic, ca și Durostorum (azi Siliștră) și altele.”¹⁸⁾ După cite cunoaștem lămurirea semnificației toponimului Durostorum a fost ocolită pînă în prezent de cercetători și dacă facem o analogie între cele două nume înseamnă că am lămurit și pe cea din urmă (Durostorum), care trebuie să-și aibe originea tot în urma unor evenimente de ordin militar. Durostor sau cum obișnuiesc să-l numească localnicii români Drisor, devine pentru Șincal care-l transpune în spiritul graiului românesc din Transilvania, DRĂȘTIOR. „Adevărat se știe — zice Șincal că riul Ierusalui, care nu departe de DRĂȘTIOR cură în Dunăre” ...¹⁹⁾ Vom întâlni în cele ce urmează o asemănare extraordinară între Drăștior și Lăștior, acesta din urmă legat tot de regiunea Ampoiului, de care presupunem este legat la rîndul său și Ranisstorum.

După cucerirea Daciei exploatarea aurifere trec în proprietate personală a împăratului și cunosc una din cele mai înfloritoare activități. Împăratul le exploata prin arendarea lor, unor *leguli* supraveghiați de un complicat aparat funcționesc pus la ordinele unui procurator aurariarum care preda statului o parte din metalul extras. Ma-

¹³⁾ Effimie Murgu, Scrieri, Buc. Ed. pentru lit., 1969, p. 258.

¹⁴⁾ Frîncu-Candrea, Moții, p. 32.

¹⁵⁾ I. Rusu-Abrudeanu, Moții, Buc. Ed. „Cartea rom.”, 1928, p. 180.

¹⁶⁾ Flamura, Reșița, 25 sept. 1971, p. 3 și urm.

¹⁷⁾ Nicolae Gostar, Un document recent despre regele Decebal, CRONICA, 5, nr. 51, 19 dec. 1970, p. 3.

¹⁸⁾ Ibid.

¹⁹⁾ G. Șincal, Hronica românilor, E.P.L., 1967, p. 324.

rea majoritate a legulilor erau Pirustae și Baridustae neamuri iliro-dalmate, transferate în Dacia și menționate de tăblițele cerate sau de inscripții. În Dacia fuseseră colonizate cu unele drepturi ce depășeau pe ale peregrinilor obișnuți. Ele au dat naștere unor colonii miniere, alături de ale băștinașilor geto-daci. Se organizau în colegii de caracter profesional și, din extracția minelor arendate (*loculi*) se puteau îmbogăți²⁰⁾.

Funcționăria din jurul procuratorului minier de la Ampelum constituie un fel de „corp solidar” care în 161/167, ridică o inscripție onorifică împărătesei Lucilla, în care acești lib (erti) et familia aurar (iarum), își înscrie numele înaintea arendașilor de mine (leguli aurariarum), oameni liberi și cu oarecare stare materială (CIL, III 1317).

Sclavii și libertii din oficiul procuratorului de la Ampelum poartă frecvent nume specifice clasei lor și cu rezonanță greco-orientală: Callistus (CIL, III, 1301 = ILS, 1593) DIOGLES (CIL, III, 1295); DIOGENES (CIL, III, 1312 = ILS, 1593); Hermias (ibid), Leonas; (CIL, III, 1305); Sostratos (CIL, III)... Listele *denationes* din Ampelum ne arată, în primul rând un grup puternic de greco-orientali. Affia(?) Alexander, Callistus, Cresta, Diogles, Diogenes, Hermis, Leonas, Oceanus, Palestrice, Philumenus, Socrates, Tropina, Zmaragdus (Kerényi, p. 155 și urm. și Apulum, V. p. 591). După elementul onomastic roman, acesta era cel mai puternic²¹⁾.

Nu putem ști dacă chiar înainte de venirea romanilor aceleași semintii greco-orientale nu vor participa în număr destul de însemnat, alături de daci, la exploatarea aurifere de pe aceste meleaguri. Nu este de mirare deci că întâlnim aici toponimice de rezonanță greacă și de aceea putem situa în aceeași regiune toponimicul *Ranisstorum* alături de Ampel și Ampelum care sugerează și ele o origine toponomastică greacă. Subliniem că în această regiune ni s-a păstrat până în zilele noastre numele de „Grecean” cu o mare frecvență patronimică. În satul Viltori (Zlatna) care se întinde până la poalele muntelui Corabia, unde se făceau cele mai intense exploatarea în timpul ocupației romane, sînt numeroase familii „Grecean” care sînt atribuite de tradiție ca urmașe ale coloniștilor minieri vestiți din antichitate. Foarte interesant de observat că nu există între ele nici un fel de rudenie, lucru care ne-ar fi putut conduce la ideea că aceste familii s-ar trage dintr-una singură așezată pe aceste meleaguri.

Se știe că inscripțiile dacice sînt aproape inexistente. De aceea ne vom ocupa în continuare și de toponimia minoră din împrejurimile Zlatnei, unde am descoperit un toponim foarte ademenitor pentru lema noastră.

Într-o depresiune montană, cu o climă dulce, ferită de curenți, își continuă existența milenară, localitatea Zlatna; la est se află satul PATRINJENI, tot cu vestigii de existență milenară, și mai ales la sud dealul LĂȘTIOR pe o întindere apreciabilă de colonie și păduri. Așezările omenești de la poalele muntelui au fost atestate prin descoperiri arheologice vechi și mai recente. Au fost descoperite urme de exploatarea miniere pe versantul vestic al dealului Măgura din imediata apropiere precum și în satul Cib de lângă Lăștiior. Pe lângă aceste exploatarea de aur, se cunosc descoperiri de obiecte romane ca: ceramică principală romană, vase sigilate, cărămizi șampilate ș. a. dovezi care atestă o intensă activitate pe aceste locuri a noilor stăpînitari. Greu de acceptat, dar singurul care se aseamănă cu *Ranisstorum* situat într-un loc favorabil susținerii noastre, toponimicul Lăștiior, ne stîrnește curiozitatea și ne conduce la o ipoteză extrem de seducătoare. Lăștiiorul de azi, poate STOR deveni pe parcurs ȘTIOR, primind la începutul cuvîntului prepoziția „LA”, de unde apoi LĂȘTIOR.

Avem de a face cu patru toponime grupate în același loc; trei de rezonanță greacă și al patrulea TROLAN. Ampel și Ampelum ne transmit ocupația de bază a locuitorilor daci de pe malurile rîului Ampoi înainte de a se vărsa în Mureș; Lăștiior cu derivația probabilă din „— stor+um” ne indică locul unde se încheie epopeea războaielor daco-romane, iar Troianul numele lui Traian așa cum îl pronunțau mercenarii legiunilor romane și daci.

Considerațiile de mai sus ne conduc în mod ipotetic la situarea lui *Ranisstorum* în preajma orașului Zlatna, unde s-a aflat după părerea noastră, cartierul general al împăratului Traian cînd i s-a predat capul lui Decebal.

²⁰⁾ D. Tudor, Orașe, Țiguri și sate în Dacia romană. Buc. Ed. științifică, 1968, p. 183.

²¹⁾ D. Tudor, op. cit., p. 187, 168.

Perpessicius :
„Excurs sentimental. Medalii.
Memorial”⁴⁴

În luna octombrie a anului 1971 regretatul Perpessicius ar fi împlinit 80 de ani. Ca un omagiu vibrant, lucrătorii Muzeului literaturii române au realizat un volum destinat să releve multiplele dimensiuni ale personalității criticului literar, filologului, eseistului, publicistului, editorului eminescian. Semnatarii — critici literari, poeți, prozatori, esești ori simple cunoaștințe apropiate ale celui dispărut — stăruie asupra criticului literar de vocație, generos, delicat, fratern cu scriitorii fără să fie lipsit de exigență, asupra aceluia „sacerdot al cultului eminescian” (C. Cjopraga), asupra eruditului filolog care a fost elev al lui Ovid Densusianu, asupra artistului Perpessicius, poet și stilist împătimit pentru fraza ornată, bine alcătuită. Aproape toate evocările remarcă devotamentul și răbdarea benedictinului care împotriva suferinței personale (fusese rănit în primul război mondial) s-a dedicat unor mari fapte culturale. Paginilor despre tinuta demnă a umanistului, democratului apărător al culturii noastre și al slujitorilor ei le sînt justapuse altele care adaugă linii definitorii la portretul uman al lui Perpessicius („acea alcătuire umană cum scrie Geo Bogza de o gingășie, de un parfum al sufletului și al minții, cu rareori natura izbutește”), cărturarul de o rară urbanitate, care posedă ca nimeni altul o inimitabilă artă a simplității în relațiile cu confratii mai tineri.

Criticul literar, adversar al exclusivismului diverselor școli critice al confortabilității și compromisului, a dovedit o largă înțelegere pentru sute de scriitori pe care l-a îmbărbătat, l-a trecut prin registratura sa. „Citi n-au devenit mai puțin sovăitori — scrie Geo Bogza — citi n-au îndrăznit să meargă mai departe, în urma celor dintii

rînduri, curtenitor colegiale, pe care le-au citit despre ei înșiși”. *Mențiunile* sale refac o amplă epocă a literaturii noastre și se constituie într-o posibilă istorie a literaturii române, chiar dacă autorului ei nu l-a stat în intenție o asemenea realizare. El s-a mulțumit să gloseze cu un superior gust artistic asupra cărților, cu rafinată plăcere de om al Renașterii. Al. Dima observă că lirismul lui Perpessicius — criticul nu împieteează asupra obiectivității, asupra recititudinii actului critic și de aceea se cuvine să i se facă dreptate lui Perpessicius.

Eugen Barbu ne invită la meditație asupra exemplarei dăruirii a eruditului creat parcă să stea numai între cărți și documente, abstras de la orice publicitate și tentație modernă: „În acest veac agresiv, cînd poarta de bronz a Parnasului este uneori forțată de turme violente de veleitari, prezența cărturarului modest care era Perpessicius va fi fost pentru mulți o apariție insolită. Retras de ani de zile într-o intimitate severă, refuzînd contactul cu publicul, prezidînd un vast tezaur de litere, domnul acesta provincial, cu o stăruință litanică își desăvîrșea opera sa urlașă și nepretuită.”

O a doua secțiune a volumului a reținut contribuții utile la cunoașterea anumitor momente și direcții ale activității lui Perpessicius. Este vorba fie despre relațiile sale cu Aradul — unde în anul 1919 a fost profesor la liceul „Moise Nicoară”, a colaborat la ziarul local *Românul* și tot aici, peste cîțiva ani, avea să-l apară volumul *Repertoriu critic* (1925) —, despre prezența în fruntea Bibliotecii Academiei, fie, în sfîrșit, despre unele opinii exprimate de Perpessicius în cadrul înaltului for de cultură ori la Radio. Unele scrisori, cum sînt acelea adresate lui Octav Suluțiu și lui Ovidiu Papadima completează fericit portretul perpessician.

Volumul, completat de facsimile după unele dedicații primite de la scriitorii români de seamă și de o cuprinzătoare autobiografie îmbogățită de fiul și colaboratorul lui Perpessicius, D. D. Panaitescu, impune prin

⁴⁴ Muzeul literaturii române, 1971.

valoroasele contribuții semnate de Miron Constantinescu, Eugen Barbu, I. D. Bălan, Geo Bogza, Șerban Cioculescu, C. Ciopraga, Al. Dima, Eugen Jebeleanu, Octav Onicescu, Al. Oprea, D. Păcurariu, Al. Philipide, Al. Rosetti, Zaharia Stancu, M. Beniuc, I. Biberl, V. Eftimiu, Horia Opreșcu, Edgar Papu, Ion Sava Proilav, Dan Simion, Constandina Stoian, Cicerone Theodorescu, Iulius Tundrea, M. Zăciu. El se constituie ca o carte de căpătii pentru așteptata monografie asupra lui Perpessicius.

IORDAN DATCU

Felix Aderca : „Murmurul cuvintelor“

Cu *Murmurul cuvintelor* (poeme de Felix Aderca), Editura Minerva continuă acțiunea de restituire literară a unui reprezentant cel puțin interesant al literelor noastre din prima jumătate a secolului. „Umorist-ul abscons“, autor de articole pacifist și de literatură „viitoristă“, poet de originalitate incontestabilă, prozator a'e cărui personaje „fac comunism“, după expresia lui George Călinescu, în a cărui „Istoria literaturii române...“ beneficiază de fericele coloane, s-a manifestat în cele mai diferite compartimente ale fenomenului literar ca un pronunțat spirit citadin. Deopotrivă prozator, poet eseist, traducător din Munthe și Steinbeck, Felix Aderca se situează la confluența simbolului cu expresionismul și suprarealismul, reușind să se afirme ca exponent al unui lirism de o factură specială, a cărui originalitate nu este de loc amenințată, cu toate diversele afinități, ușor depistabile. Spun diverse afinități și poezie de o factură specială deoarece lirica lui Aderca, a unui barbian avant la lettre „Linia ce curge de la umăr la picior / se alege, de mi-o caut / visător, / dintr-un melc și-un ton de falt“ (*Statueta de cretă din Reverii sculptate*) și prin acest pronunțat spirit geometric nu numai prin descoperirea geologi-

cului; amintește totodată pe B. Fundoianu ca voluptate senzitivă, este intelectualistă în genul lui Camil Petrescu: „Sînt om al vremii mele: / tăcut, ne-nduplecat și artist, / Cu fruntea-n vînt / ochiul trist / și versuri rebele“, în fine, cu strămoși „băluți ca mine însumi / de idei“ (*Ante amorem*) și deliberat bacovjană: „Eu sînt bine ... Uneori baș norolul de pe străzi / casc la fete, la vitrina, la parăzi“, în această poemă „De vorbă c-un mori“ și „Toamna“ din „*Lucaiafărul morții*“.

S-a remarcat recent o oarecare desuetudine ce ar apărea pe alocuri și ar scădea valoarea poeziei, fără să se observe că, de fapt, este o desuetudine voltă, ironică, după cum sugerează și Eugen Barbu în cuvintele introductive ale cărții. Asemenea exclamații: „A! Cum te iubesc! Pe-aceleași brate care m-au ucis / de-atîtea ori părinții / mă svîrcolesc / mușcîndu-mi ca-ntr-un vis / amaric dinții (al 3-lea poem din „*Noaptea*“), generate în cazul de față de anume obsesii ce se justifică raportate la momentul respectiv, cu o bună doză de ironie, adesea sarcasm. Departe deci de a constitui notele unui sentimentalism pastoral.

Universul liric al lui Aderca, de sorginte sceptică, se afirmă cu toată dezinvoltura începutului de secol, notînd ireversibilitatea importanțelor mutații survenite în conștiință, cu o acuitate ce reinventă motivul tristei siguri: „Ridicîl sînt și veacul ăsta practic / nu-ngăduie barocul în iubire. (*Don Quijote*) cu iz suprarealist destul de accentuat, reiat și amplificat spre sfîrșit în ciclul „*Humoresque*“: „Și au ghicit / că-n noapte- un șoricel fu gătit / Evenimentul e prea fericit: / zimbiră / Și cum gedeau, cu drag în ochi ei se priviră. / S-a-tors și Dumnezeu în cerul / din care scoate un picior prin nori: / Luminînd misterul / o lună ciuntă apare uneori. / Și mai departe din gtlejul de sîgorn / El sforăie în flecare horn“ (*Șoricelul, omul, pistica și Dumnezeu*).

Ironia lui Aderca e tragică, ea derivă dintr-un sentiment al irecuperabilului și creează o vizlume în mintatură a lumii: „Și-

nele s-astern pereche pe cîmpie — /trenul tuge, tuge ca o jucărie" („Cîntec vesel de dimineața").

PETRU M. HAȘ

Teodor Virgolici :

„Dimitrie Bolintineanu și epoca sa"

Monografia lui Teodor Virgolici excellează printr-o documentare intensă ce epuizează toate izvoarele informative în mod aprofundat, exhaustiv, întinzîndu-se de la datele verificate bio și bibliografice la ample considerațiuni asupra mediului social din principatele române de după 1840 și asupra influențelor contemporane europene exercitate în primul rînd de Franța revoluționară.

Pînă la această monografie opiniile asupra poetului și omului politic Bolintineanu erau foarte împărțite, sufereau de incertitudini și oscilau între doi poli : al admirației, calificării ditirambice, exaltării exclusiviste a meritelor, și într-al exagerării carentelor. Figura poetului intrase într-un con de umbră și reclama un spirit critic avizat, de discernămint nelendoielnic pentru a se exercita o justă judecată de valoare a operei sale poetice și scrierile politice.

Monografistul porcede la o viguroasă și severă selecție a surselor pe care se sprijină rectificările și precizările ce se impun pentru cunoașterea onestă. Opera lui Teodor Virgolici e prin excelență îndrăgă : pentru înfrîta oară dsa s-a decis la o muncă de migală în biblioteca națională din Paris și a despoiat cele 50 mape din arhiva Cuza de la biblioteca Academiei R.S.R. Numai creștia acestei prestigioase consultări de materiale indispensabile stabilirii adevărului, era posibilă „conturarea unei imagini unitare și veridice" a lui Bolintineanu. Virgolici se consacră unei vaste și minuloase scurtări a tuturor datelor și scrierilor lui

Bolintineanu descoperind și înlăturînd „elementele perpetuate confuze și eronale" Pînă la dsa fusese neglijat total bogatul fond de scrisori păstrat în manuscrisele vechii biblioteci din capitală.

Printr-o trudnică strădanie și subtilă analiză, monografistul a încheșat unul dintre cele mai deșăvșite portrete literare și politice. E succesul binemeritat al scriitorului Teodor Virgolici în reconstituirea marcantii figuri pașoptiste Bolintineanu. Volumul conține bogate anexe cu indicații care grăiesc elocvent despre strălucitul efort științific în zugrăvirea epocii, vieții și operei.

ION CLOPOJEL

Ieronim Șerbu :

„Itinerarii critice"

Buc., Editura Minerva, 1971.

Dacă cineva se va încumeta o dată să elaboreze o *Istorie a criticii literare românești*, întreprindere extrem de dificilă dar și foarte utilă, fără îndoielă că se va folosi cu prisosință de numeroasele culgeri de „critice" (e drept, inegale sub aspectul lor valoric), apărute în ultimii ani de sub teascurile editurilor. O carte recentă comportînd un asemenea profil, scoasă la Editura Minerva sub titlul *Itinerarii critice*, aparține unui nume frecvent întâlnit în critica și publicistica românească : Ieronim Șerbu.

Itinerarii critice, volum subtitlulul semnificativ *Eșuri și critici literare*, cuprinde în ansamblul său eseuri, cronici, recenzii, publicate de Ieronim Șerbu între anii 1933—1969 în diverse publicații și reviste ca *Discobolul*, marea săptămînal Azi (perioada 1938—1940), *Revista Fundațiilor*, iar după 23 August 1944, *Viața românească*, *Gazeta literară*, *Tribuna* etc. Problematika materialelor, ordonate în cîteva mari sec-

tiuni — *Prozatori moderni. Prozatori tradiționali, Critici și esești, Ediții definitive, Lirici, Scriitori străini, Variorum* — constituie mărturia unui bogat și diversificat registru de interese literare. Sînt prezente ample articole cu caracter vădit exegetic asupra Hortensiei Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, I. Peltz, Dostoievski, altele cu o mărturisită intenție teoretică, *Eseul și cultura*, dar și cronici și recenzii ce se limitează în câteva pagini la comentarea unor creații literare (*Diamantul verde* de Mihail Celarianu, *Pinza de paianjen* al Căllei Serghi, *Prăvale-Baba* de Ionel Teodoreanu, volume de poezii ca *Visuri în viața vremii* al lui Al. Philipide sau *Oglinzile* lui Victor Eftimiu etc.) sau ediții critice definitive (spre pildă, ediția Macedonski a lui Tudor Vianu), apărute majoritatea în deceniul antebelic, „criticele” lui I. Șerbu purtînd pecelea și tensiunea vremii contemporane cu obiectul comentariului.

Concepute într-un stil clar și plăcut, fără multe artificii stilistice (care, de fapt, nici nu și-ar găsi locul firese în structura actului critic!), eseurile și cronicile lui Ieronim Șerbu aduc cu ele din prospețimea unor epoci în care însăși critica se află în căutarea unor certitudini. În acest sens amintim articolul *Eseul și cultura* (publicat în 1953) și comentariul pe marginea *Principiilor de estetică* ale lui G. Călinescu, atunci apărute (1939). Întreprinzînd o analitică excursiune în istoria eseului european, pe care I. Șerbu îl definește larg ca fiind „expresia organică a unei structuri spirituale bine definite” sau, mai concret, „expresia spiritualității moderne”, *Eseul și cultura* cuprinde afirmația că eseul este strîns corelat cu apariția filozofiei moderne. Tinzînd spre a susține în subtext o reeditare a viziunii maioresciene a „formelor fără fond”, Ieronim Șerbu afirma (la 1935!) că în cultura română eseul nu e altceva decît expresia unei subiectivități anarhice și

schimbătoare, deoarece încă nu avem o spiritualitate modernă. Pare paradoxală această afirmație, cu atît mai mult cu cît însuși I. Șerbu, în eseurile și cronicile cuprinse în secțiunea *Prozatori moderni*, relevă de fapt existența unui spirit modern în literatura și cultura noastră: Hortensia Papadat-Bengescu, printr-o majoră literatură cu caracter citadin, se subscrie accepțiunii moderne de *specific național*, la fel Camil Petrescu care e un mare modern tocmai prin „relevarea proceselor de conștiință, ..., prin analiza unor stări acute și subtile”, scrierile Luciei Demetrius și ale Căllei Serghi par a se corela literaturii moderne prin „nota de senzualism și intimism”, dublată uneori de tentația introspecției.

Itinerarii critice ne prezintă de fapt o pană critică într-o evoluție pozitivă de-a lungul a trei decenii și jumătate. Dacă în comentariul din 1939 pe marginea *Principiilor de estetică* ale lui G. Călinescu, Ieronim Șerbu mai manifesta tendințe subiectivist-impresioniste negînd caracterul de știință al esteticii, în intervențiile sale critice din epoca noastră, el vedește o tot mai organică apropiere de viziunea estetică marxiste (în *Modernitatea lui Dostoievski*, *Eroii lui Cehov* etc.). Și aceasta cu atît mai mult, cu cît încă în 1938, comentariul la romanul *Rădăcini* al Hortensiei Papadat-Bengescu îi oferea prilejul de a se situa, în problema controversată a specificului *național* în literatura spre pildă, pe o poziție obiectivă și științifică: noțiunea de *specific național* cuprinde o arie mult mai largă și mai profundă decît cea susținută de idilismul sămănătorist sau de teoriile promovate de orodoxismul gîndirist.

Volumul *Itinerarii Critice* constituie astfel nu numai o imagine evolutivă a activității unui critic literar, ci și o vie oglindă a unei epoci literare, reflectînd fidel și mari încrucișări de opinii.

CORNELIU NISTOR

Ion Vitner : „Semnele romanului“

Un voluminos (345 pag.) și stufos studiu despre *Semnele romanului* semnează Ion Vitner. În *Cuvîntul îdmuritor* ni se precizează sensul special, circumscriș al vocabulei de „semn“ astfel cum e întrebunitată ea în această carte. E un alt sens decît sensul comun, deosebindu-se și de acela folosit în cercetarea structuralistă. „Semnul“ la Ion Vitner are un înțeles înveninat cu izvorul filologic din care cuvîntul sens porcede. Ar fi vorba, anume, de sublinierea unei corelații între conștiință și realitate, sau, cum se exprimă Ion Vitner, „percepția nu este niciodată o copie, ci o transfigurare cristalizată în semn“. S-ar putea astfel vorbi despre *Semnele romanului* ca o încercare de a urmări, prin avatururile romanului, un tip special de epistemologie artistică ?

O astfel de întreprindere ar fi, prin firea lucrurilor, cum nu se poate mai interesantă și mai bine venită. Ea s-ar articula în direcția unei cunoașteri artistice sui generis, aceea prin mijlocirea „semnelor“ romanului. Încercarea solicită însă o sistematizare și o argumentare progresivă, a unui mănunchi de postulate inițiale expuse cu limpezime. Ori, din păcate, tocmai coerența și limpezimea lipsesc studiului lui Ion Vitner. Ce-i drept, cele trei mari secțiuni ale cărții, *Tradiție sau heterodoxie*, *Oglinda și reversele ei*, *Metamorfozele personajului românesc* ar putea constitui premisele ferice ale eșafodajului demonstrației. Ce se întâmplă însă în carte ? De timpuriu promisiunea întrevăzută în *Cuvîntul îdmuritor*, aceea de a elabora o epistemologie a cunoașterii prin „semne“ ale romanului, se subțiază : cartea e transformată într-o suită de secvențe între care legătura e precară. Intervine apoi și o deplasare a unghiului de vedere din care e privită problema ; ponderea teoriei e înlocuită cu ilustrarea. Exemplele sînt numeroase și, în majoritatea cazurilor,

bine alese. Autorul este în suferință însă, mai după fiecare exemplu, cu concluziile. Astfel discuția asupra pertinentei, dar controversatului studiu al lui Lucien Goldmann : *Sociologie du roman*, rămîne, în cele din urmă, în aer. Ce preia și ce respinge Ion Vitner din metodologia pe care o propune Lucien Goldmann în abordarea, în perspectiva sociologiei literaturii, problematicii romanului ? Întrebarea rămîne fără răspuns.

Curiozitatea ne-a împins să căutăm concluziile fiecărei secțiuni, din cele trei ale studiului. Ele lipsesc. *Tradiție sau heterodoxie* se încheie cu un capitol asupra *Legatului dostoevskian*. Sartre și Bekett Camus și Kafka, Proust și Joyce ar fi, cu toții, moștenitorii lui Dostoievski, Nataliei Sarraute și Faulkner așzderca ; se prea poate întrebarea care se pune însă e aceea a felului specific, individual, în care se manifestă această înflurire. A spune doar cum face Ion Vitner că ne aflăm în fața unor drumuri deschise de Dostoievski, înseamnă, în fond, a nu spune mai nimic. A-l de/ni pe Kafka doar ca un „Dostoievski utilizînd mituri, alegorii și parabole fantastice“ /p. 101/, înseamnă a ne juca cu cuvintele. Oricum problema semnelor romanului, a încărcăturii epistemologice cred, care trece de la Dostoievski la romancierii amintiți adineaori, rămîne un simplu enunț. Concluziile lipsesc și la a doua secțiune. *Oglinda și reversul ei*, unde, ar fi trebuit să se dezbătă fondul problemei. Punctul de plecare e o meditație asupra mimesisului /autorul scrie „mimesis“ la Platon și Aristotel/. Punctul de ajungere este însă o ciudată înșălilare pe marginea cifrei șapte. Ea e prilejuită de romanul lui Liviu Rebreanu *Adam și Eva*, roman în care, cum bine se știe, cei doi eroi, parcurgeau nu mai puțin de șapte vieți pentru a se împlini în iubire. Reflexiile asupra unui mit cosmologic existent în mai multe zone geografice, informațiile despre arhitectura simbolică „încîntată de misterul inițial al cifrei șapte“ /p. 189, nu ar prisosi dacă ar fi de o exegeză a romanului lui Rebreanu. Dar romanul însuși trebuia ca

să servească ca o argumentare a unei teze pe care cititorul poate doar să o bănuiască: aceea a unei reflecții cu ajutorul unor mituri „transfigurate”. Demonstrația în ceea ce privește această modalitate a mimesisului rămâne doar bănuită. O observație nu lipsită de subtilitate, privind teoria platoniciană a mimesisului care stabilește o distanță între obiect și imagine, /p. 108/ e pierdută pe drum, un drum plin de cotituri, de la Gide, la Lawrence Durrell, de la behaviorism la V. Conta și C. Finlneru. A treia secțiune a cărții, cea mai organică și rotundă trece în revistă *Melamoriozele personajului romanesc*. Că autorul e capabil de subtilitate și finețe analitică o dovedesc, cu prisosință, paginile cuprinzând o descripție a procedeelor artistice și a opiniilor despre roman ale romanțerei engleze Virginia Woolf. Observațiile privind lărgirea noțiunii de real, la Virginia Woolf, contactul necesar pe care realismul îl presupune, în concepția Virginia Woolf, cu substanțialitatea sint. pe cât de bine venite, pe atât de actuale. Dar, vai și această secțiune se termină „ex abrupto” prin câteva considerații marginale la Romanul „obiectal” /?/? al lui Alain Robbe Grillet și o succintă trecere în revistă a *Mutațiilor personajului romanesc în sfera literaturii române*.

Ceea ce i se poate deci reproșa cărții lui Ion Vițner e împrejurarea că ea săgăduiește multe și ne dă, de fapt, puțin. Trecerea în revistă a unora din principalele probleme ale unei posibile poezii a romanului se face mai mult printr-un excurs în istoria romanului decât prin aducerea unei problematice. Uneori, chiar, îmi face impresia că se dezbate o falsă problemă. Iată de pildă, titlul unui capitol: *Obiectivitate modernilor față de arta clasicilor*. „Clasic” în roman, ni se spune, e Balzac. Să zicem pentru a nu porni o ceartă de cuvinte. Dar oare Balzac nu e, pentru vremea sa, teribil de modern? Artă sa e tradițională sau, mai degrabă, pentru a adopta terminologia vițneriană, prin caracterul ei enciclopedic, heterodoxă?

Fără ca să fim grămățici tipicari i-am mai putea aminti autorului unele metehne. Este Leopold Bloom, eroul lui Joyce, un „amator de cultură” astfel cum i-l ar revela „scena bibliotecii și a discuției erudite care are loc” /p. 327/. Dar, în scena amintită de Ion Vițner, episodul Scylla și Carybda, eroul nu este Bloom, ci Stephen Daedalus. Bloom e mai degrabă antipodul omului de cultură. Supără apoi citarea trunchiată a titlurilor unor cărți. *Falsificatorii de bani* a lui André Gide sînt citați, de pildă cînd cu titlul complet, cînd *Falsificatorii* /p. 111 și 112/. Îngreunează, în sfîrșit, lectura, limba contorsionată, stilul prolix, al autorului.

„Gigantanisie” și „Heterodoxie”, „claudicare surescristă” și „momente stipulative”, „Inviditate” și „dilatere”, personaje care au o „anvelopă” /în înțelesul de înveliș și nu pentru că sînt posesorii unui cauciuc al roții de automobil/ și indivizi „descoperitori și capabili de erostratism” /de la Erostrat?/ iată numai câteva exemple care ne fac să bănuim că Ion Vițner năzuiește să fie citit cu dicționarul de neologisme alături.

TRAIAN LIVIU BIRAESCU

Ivo Muntean :
„Mărturisiri”, versuri,
Editura Kriterion, 1971

A doua carte de versuri a tinărului poet sîrb limșorean Ivo Muntean este, într-adevăr, un șir de mărturisiri, prețioase, am putea spune, pentru identificarea personalității autorului și a universului său poetic. Calde și clare, aceste mărturisiri relevă, înainte de toate, sufletul duios al poetului și gingășia sentimentelor sale, Ivo Muntean cultivînd, sub acest aspect, o poezie plină de candoare, evidentă mai cu seamă în poeziile de dragoste, dar și în multe lucrări cu altă tematică. Reținem de asemenea, o su-

vitate și în limbaj, care este, artistic, simțitor evoluat față de cel din prima carte, realizată, după cum s-a remarcat la timpul său, într-o vădită perioadă de încercări și căutări.

Versurile din a doua carte a lui Ivo Muncean impun prin limpezimea conținutului și totodată a transmiterii lui artistice. Se pare, din acest unghi de vedere, că tinărului poet timișorean îi displace ermetismul și-l refuză categoric. De aici, în poezia sa o comunicare directă, spontană, înlesnită și de o suită de metafore ușor de recepționat, care cuceresc și emoționează din primul moment prin forța simplității și clarității lor după cum se poate vedea și din următorul crîmpei:

Am lîșnit ca iarba de lîngă drum, din umblet nu mi-am oprit pasul nicidecum. Ochi, și negri, și albaştri, am lubit și între vis și aveau am plutit.

Majoritatea mărturisirilor sale ni-l înfățișează pe Ivo Muncean un poet al visului, dar și al realității imediate, pătruns de o mare dragoste față de om și destinul acestuia, poetul considerîndu-se așa cum se autodefineste în poezia *Autobiografie* — o albină care zboară din floare în floare și adună toată delicatetea și frăgezimea timpului ca s-o dăruiască oamenilor. Sau, iată-l, în alte autodefiniri, sub raportul prezenței sale în epoca în care trăim, „seismograf al bucuriilor”, „volevod neastîmpărat al visurilor și înamic neîmpăcat al cătușelor”, prezent „la granița dintre realitate și vis”, „răscruce de vînturi” și „indicator de drum spre ieri, azi și mine”, „barometru al scrierilor și al dimineților”. Toate acestea denotă contemporaneitatea poeziei lui Ivo Muncean.

Poezia intimă, erotica și unele pasteururi, ocupă de asemenea un loc important în volumul *Mărturisiri*. Din versurile de dragoste se degajează frumusețea și puritatea acestui sentiment. Semnificativ sub acest aspect și cuceritoare prin tensiunea ei lirică este poezia *Invitație la nuntă*, pe care o considerăm una din piesele de greutate ale volumului. Pastelurile sînt imprimate adecvat

peisajului ales, scoîndu-l puternic în relief prin vioiciunea culorilor și caracterizîndu-l prin pasta folosită.

Am arătat și am subliniat la începutul acestor rînduri limpezimea din versurile lui Ivo Muncean. Apreciem această limpezime de cristal din lirica sa, dar se pare că în dorința lui stăruitoare de realizare a acestei limpezimi, poetul pierde uneori din vedere expresia artistică și alunecă în prozism, ca în poeziile *Înundațe* și *Spectru*. De asemenea nu ne-a plăcut, mai ales că se repetă în două poezii (*Căldătoarea* și *Pastei*), metafora „cavaleria neagră” (crna konjica), care amintește în primul rînd de versurile poetului iugoslav dintre cele două războaie Rade Drainat, de la care metafora a fost apoi preluată și de alți poeți sîrbi, epigoni ai „bardului hoinar neastîmpărat”. Oricît de frumoasă ar fi această metaforă, care în limba sîrbă are, într-adevăr, o rezonanță aparte, preluarea ei n-o socotim oportună, mai ales că Ivo Muncean are, cum de altminteri a și dovedit-o în numeroase poezii, suficientă forță lirică și lexicală, ca să construiască metafore proprii, care să-i definească, și din acest punct de vedere personalitatea. Certitudinea ne-o dă acest al doilea volum de versuri, care este într-o categorică avansare, comparativ cu prima sa carte.

Jiva Popovici :
„Spirala de aur”, versuri,
Editura Kriterion, 1971

Dacă în cartea sa de debut, apărută acum cîțiva ani, poetul sîrb timișorean Jiva Popovici a dat vădite semne că se află pe drumul însușirii unui limbaj literar de factură modernă și al construirii unor imagini artistice de o tinută aleasă, al doilea volum, *Spirala de aur*, ni-l înfățișează în plin mers pe acest drum. Avem acum în față o poezie cu o abundență de imagini artistice adecvate scrisului modern. Jiva Popovici rămîne însă credincios prozodiei clasice, aproape în toate poeziile din acest al doilea volum,

demonstrând, voit sau nu, că el nu înțelege modernitatea poeziei în primul rând sau numai prin abandonarea ritmului și a rimei, cum greșit judecă unii poeți tineri, ci, dimpotrivă, folosind chiar cu predilecție canoanele poeziei clasice, el cultivă totuși o lirică modernă, care se deosebește net de cea clasică îndeosebi și în mod categoric prin recuzita poetică ujlizolă.

Afectiv, Jiva Popovici scrie o poezie cu o tonalitate gravă. Indiferent de tematică, atmosfera gravă se menține și predomină în versurile sale, determinată, pare-se, de însuși temperamentul autorului, temperament. În fond, vulcanic la care însă nu erupția spectaculoasă contează, ci preludiul ei, clocotul interior, tumultul care creează starea de încordare în așteptarea momentului final: erupția. De aici, toată atmosfera gravă care domnește în poezia sa.

Tematica poeziilor din *Spirala de aur* este variată. Totuși se impun câteva coordonate care definesc poezia lui Jiva Popovici, cum este, de pildă, aceea de glorificare a partidului pe care autorul îl vede mereu „în fruntea coloanei acolo unde scîlcesc valurile îndrăzneții”, unde „gîndurile capătă contururile maturității”, iar „visurile îmbracă haina realității”. Dragostea de patrie și căntarea pămîntului natal este o sîtă coordonată, edificatoare în poeziile *Iubim*, o odă a frumuseților țării, și *Superbi și tineri*, odă a muncii de construcții gigantice din patria noastră. Poetul se simte puternic angrenat în activitatea efervescentă a oamenilor muncii, constructori ai socialismului și comunismului:

Înima mea cu voi își poartă pasul
Și vă leagăna visurile și zborul,
Buzele mele în larg vă aduce glasul
Și vă slăvesc în cîntec viitorul.

Există, de asemenea, în poezia lui Jiva Popovici o dragoste fierbîntă față de ființa umană și, în același timp, o grijă permanentă pentru destinul omenirii, manifestată pregnant mai ales în poemul epic *Spirala de aur*, subintitulat *poem dramatic*,

care este în esență o emoționată pledoarie pentru apărarea demnității omului și a civilizației umane împotriva războiului, distrugător de bunuri materiale și spirituale.

Setea de cunoaștere și de pătrundere dialectică a fenomenelor apare tot că o coordonată a liricii lui Jiva Popovici. Prețuind forța cunoașterii, care-l ajută pe om să descifreze fenomenele vieții și ale naturii, poetul îi înalță un imn de slavă, subliniind în același timp măreția la care ajunge omul datorită forței de cunoaștere:

Văd: zările se apropie fastuos:
Mă uit cum luna, galbenă, se coace;
Privesc înălțimea coborînd în jos
Și freamătul din jur l-aud cum taie.
Idolii și zeii, în basm i-au strămutat;
Cunoașterea m-alintă ca o mamă
Și-acum, de prejudecății despovărat,
Treptele orizontului mă cheamă.

Neîndoios, a doua volum de versuri al lui Jiva Popovici ne oferă multe satisfacții, atât în ce privește conținutul cât și realizarea artistică. Dar sînt și piese mai puțin accesibile. Și anume: există în *Spirala de aur* o seamă de poezii al căror înțeles cititorul îl pătrunde anevoios, impunîndu-i lecturi repetate și atente, dar adeseori nici atunci nu rămîne cu certitudinea că le-a descifrat pe deplin. Așa sînt, de pildă, poeziile *Rugă* și *Pastei*. Inaccessibilitatea este de multe ori pricinuită fie de o exprimare exagerat de concentrată (autorul pune mare preț pe exprimarea concentrată) fie de o aglomerare de imagini artistice, perfect valabile ca frumuseți de detaliu, care însă, nelegate între ele, nu constituie o osatură a lucrării respective, cu alte cuvinte, nu constituie o piesă unitară și cu un conținut clar.

Rezervele acestea pe care le avem față de claritatea unor poezii nu ne împiedică însă să apreciem caratele din *Spirala de aur*.

GEORGE BULIC

Argumente pentru o sociologie românească a literaturii

Aduce acad. Miron Constantinescu într-un articol publicat în revista TOMIS, nr. 10/1971. „Literatura exprimă viața socială se spune cu îndreptățire, în acest articol, subliniindu-se împrejurarea că, împreună cu științele sociale și cele istorice, literatura surprinde dinamica dezvoltării societății. Această particularitate a literaturii impune, arată autorul, „o cunoaștere științifică socială a literaturii”. Ea este, se precizează, de altă natură decât sociologismul vulgar care a condus către o aplicare mecanică a metodelor istorice și sociologice în domeniul literaturii. Ceea ce se cere o studiu faptului literar ca fapt social în cadrul unei sociologii românești a literaturii, continuând, în această direcție, tradiția unui Garabet Ibrăileanu, C. Dobrogeanu Gherea, ș.a.m.d. „Poate s-au statilizat condițiile — se întreabă în finalul articolului său acad. Miron Constantinescu — pentru crearea unui Centru de studii sistematic al problemelor sociologiei literaturii?”

Discutarea problemei amintite și, cu osebirc, trecerea la măsuri organizatorice concrete, ca amintitul Centru de studii de sociologie literară este, credem, nu numai oportună ci, mai mult, neapărat necesară. O sociologie românească a literaturii ar permite astfel o perspectivă vastă de amploare și de profunzime, nu numai a dinamicii dezvoltării societății noastre noi, socialiste, așa cum este reflectat acest proces în creația literară contemporană, ci și asupra genezelor procesului de creație însuși, asupra rolului pe care îl au scriitorii în importanța sarcină de edificare a conștiinței socialiste. „Avem nevoie de o artă care să fie sufletul din sufletul poporului, să redea și greul și bucuria și visurile spre viitor ale oamenilor muncii, o artă

izvorâtă din realitățile națiunii noastre profund umanistă”, spunea, în cuvântarea sa de la Plenara C.C. al P.C.R. din 3 noiembrie n.s., tov. Nicolae Ceaușescu. Este evident că creerea unei astfel de arte și literaturi nu poate fi decât ajutată de o sociologie românească a literaturii aplicată, în măsură egală, asupra semnificației sociale a creației literare și a resfrîngerii și cunoașterii problematicei sociale de literatură și de scriitori. Până la creerea amintitului Centru de sociologie literară credem că începuturile unei cercetări de sociologie literară pot și trebuie să se reflecte, în mai mare măsură, în critica literară. Suplețea în interpretarea faptului social prezent în structura operei literare, evitarea tezelor dogmatice ale sociologismului literar, efortul spre teorie și, în egală măsură, discutarea ecoului operei literare în marele public, iată doar câteva din noisiunile de probleme ale sociologiei literare care își așteaptă locul, important și de cinste, în cercetarea și critica literară contemporană.

Centenarul Proust

O monografia despre Proust (Dan Berindei: Marcel Proust, editura Albatros, 1971), studiul și articolele în *hebdomadare* și *mensuale* au marcat, în publicistica românească, 100 de ani de la nașterea marelui scriitor francez Marcel Proust. Reține atenția, în această direcție, grupajul din nr. 6-7 al revistei Secolul 20. Alături de fragmentele traduse din opera autorului, din corespondență și din exegeza proustiană, câteva articole sînt semnate și de autori români. I. Igiroșanu ne împărtășește impresiile dintr-un pelerinaj la Combray, localitatea imaginare plasmuită de Proust corespunzându-i în apropiere de Chartres, orașul lui Illiers. Date noi despre Corespondența lui Proust comunică

F. Băileșteanu (de fapt autorul glosează pe marginea primului volum din noua ediție a Corespondenței lui Proust, volum apărut sub îngrijirea cercetătorului american Philip Kolb). Cornelia Ștefănescu semnează un articol erudit despre Proust și curiozitatea tehnologică, iar Adriana Milescu ne propune un Contre Proust, parafrazînd cunoscutul eseu pamflet al scriitorului: Contre Sainte-Beuve. Cîteva afirmații, din eseuul Adrianei Milescu mi se par însă, cel puțin, ciudate. A afirma, de pildă, că „în Proust se simte absența acută a dramei. Poate mărșia și decăderea lui Proust stă focal în refuzul programatic al durerii, angoasei și tragicului.” (p. 325), mi se pare o mare eroare. În bibliografia proustiană mai veche, Henri Massis: *Le drame de Marcel Proust* (Grasset, 1937 în cea recentă biografia lui Proust scrisă de Painter (unele fragmente au apărut chiar în aceeași număr al revistei Secolul 20), arată cu cît dramatism s-a plasmuit din oțolă, opera scriitorului. Și cu fragism, dar fără angoasă, cum pare-se l-ar fi dorit pe Proust, travestit în strai existențialist, autoarea. Surprinde și apropierea între Roquetin al lui Sartre, din *La Nausé*, și Proust, cînd legătura care s-ar fi putut face era Céline. Fără îndoială că argumente pentru un Contre Proust există. Nu mai departe decît în fragmentul din *Lecture de Proust tradus, în același număr al revistei Secolul 20, de Cornelia Ștefănescu* (Gaétan Picon: Proust astăzi...). Ele sînt însă altele decît acetia ale Adrianei Milescu.

O rezervă critică poate sîrni și eseuul semnal în revista *Viața românească* nr. 8/1971 de Alexandru Sever: Proust, iluzie și inteligență. Iată, de pildă, doar două aserțiuni care ar fi trebuit mai amplu și discutate și, mai cu seamă, „...demonstrate. „Ideile lui Proust sînt strălucite de umbra lui Platon” (p. 94). Oare așa să jte? E adevărat că o legătură între Proust și amamnesitul plato-

nic nu poate fi respins din capul locului. Dar — și observația trebuie neapărat făcută — ceea ce la Proust e „idee” e, la Proust, „senzație”, mecanismul memoriei înconjurare fiind pus în mișcare de senzații. Proust a repudiat cu o pasiune iconoclastă forma Jeroavaea intelectualistă. Nuanțările trebuiesc, în această direcție, precizate. Ce spune bunăoară o formulă ca aceea a lui Alex. Sever când vorbește de „revelația” proustiană? E o revelație de natură mistică? Și o astfel de interpretare s-a încercat în exegeza proustiană. Ea trebuie repudiată, iar revelației proustiene trebuie să i se sublinieze semnificația estetică. Ceea ce nu face Alex. Sever.

Cît privește afirmația că „Joyce e mai proustian decît Proust” pentru că duce mai departe tehnica asociațiilor involuntare, ea impune o logodire cel puțin forțată. Asociația de idei și de sentimente folosită în literatură nu a o invenție a lui Proust, după cum monologul interior al lui Joyce nu e împrumutat de nicăieri. Joyce, afirmă, ce-i drept, că l-a fost precursor, în această direcție Eduard Dujardin; nu trebuie, neapărat, să-l credem pe cuvânt; și apoi monologul interior, conștient în același continuum, prezentul, trecutul și viitorul, nu are nici în cin, nici în mîncă cu memoria involuntară proustiană, cum, pripit afirmă după părerea noastră Alex. Sever.

T. L. B.

Ramuri

Revista „Ramuri” nr. 10 din 15 oct. 1971 se deschide cu un comentariu cald la apariția în limba română, la Editura politică, a lucrării: Nicolae Ceaușescu — biografie și texte selectate, biografie datorată d-lui Michel — P. Hametlet.

Tot pe prima pagină — o poezie de Traian Lăncu: iată un vers care ne-a părut cu deosebire frumos: „Coroana mărului e plină. Ca ramul acamurilor mele / Jubirea mea în măr suspină, / Că am scâpat de vremuri grele”...

... Un reportaj despre Porțile de Fier (Mihai Pelin) de la care am fi așteptat mai mult,

(de la reportaj)... dar, cum spune autorul în încheiere: „... modestia reporterilor, evident, se confundă cu modestia cuvintelor”.

O largă — și la obiect — dezbateră despre cultură și educație; un articol informativ despre al IV-lea Congres Internațional de logică, metodologie și filozofie a științei (29 august—4 septembrie; 800 participanți din 40 de țări), cronica literară (Poezia lui Ion Brad) semnată de Al. Piru; un foarte interesant studiu datorat lui Adrian Marino: „Limitele metodei hermeneutice” (critica ideilor literare) precum și articolul de istorie literară: „Reviste satirice din sec. al XIX-lea” completează sumarul revistei.

Marin Beșteliu încearcă să definească „conceptul de literatură fantastică” — dar, prea puțin mobil pentru astfel de întreprinderi, cu un stil tern, care obosește la lectură — nu reușește decît să ne strănească nedumeriri: „prin noia sa de generalitate delinșia (s.n.) are meritul de a formula elementul specific depășind aspectele concrete ale modelelor genului dar rămîne tributară explicării prezenței acestuia numai prin relațiile interne ale operei”; „... de mare folos în explicarea specificului unei creații cu trăsături greu de individualizate, mi se pare a fi luarea în considerare a factorilor de ordin istoric...”. „Mușumun frumos!”: sau, astfel de improprietăți de exprimare: „... vom găsi cele mai extravagante explicații sau justifi-cări ale începuturilor de certitudine (s.n.) (mai curînd extravagante)”. Și în sfîrșit: „Romantismul nu înregistrează numai o răzprălire împotriva raționalismului clasic ci și nașterea unei noi vîrste în istoria gîndirii umane”. O și dacă spuneați Dvs.

ANTIFON

Reportaje

Neglijat o vreme, reportajul este repus în drepturi, și nu formal. În revistele literare în-tinim tot mai des reportaje care solicită atenția, scrisă cu nerv și cu talent. În nici un caz niște „materiale de serviciu”.

Ne-am amintit probabil că în țara lui Geo Bogza nu ne putem permite să trecem indiferenți pe lângă ce se întîmplă, că nu avem dreptul să ne interesăm de circumstanță și să descriem [ad ceea ce vedem, doar întru umplerea unui spațiu tipografic.

După excelența „Se aud apele Ioannici” (de Ilie Purcaru, R.L. nr. 42), citim în numărul din 28 octombrie al „Românii literare”. „Din viața cotidiană a țovarășului Alexandru Dobi”. Reflecțiile directorului Uzinei Mecanice de Material Rulant din Croșova, „consemnate” de Platon Parău, ne-au dat ștorul autenticității. În patru coloane — un caracter deosebit de contemporan, un concis tratat despre cum se face istoria și senzația reconfortantă de satisfacție că am cunoscut un OM. Fără prea multe cifre, fără artificii „scriitoricești” — simplu, cald, uman, eficient.

L. C.

Un poem despre Porțile de Fier

Tînărului poet severinean Ion Șerban Drincea i-a apărut la Casa Județeană a creației populare Mehedinți placheta POARTA LUMINILOR. Poemul un leit de istorie lirică a uriașului de pe Dunăre (nu se vorbește despre „Ziua turnării primelor bene în baraj”, despre „Ziua primului vas trecut prin ecluză”, despre „Ziua rotirii primei turbine” etc.) constituie mărturia unei deplină aderări sentimentale și în planul conștiinței, adesea cu bune mijloace artistice la ceea ce se cheamă patosul muncii în socialism.

Cele peste 500 de versuri ale poemului însă, reliefează, pe lângă talentul lui Ion Șerban Drincea și inconsistente de ordin procedic, asupra cărora nu vom insista.

Volumul POARTA LUMINILOR apare în bune condiții grafice — coperta și ilustrațiile: Doru Brăteanu, tehnoredactor; Costel Lungu. Un poem cu nuanțe de baladă dedicat zilelor noastre.

ION VELICAN

atelier poetic

Un cântec tânăr

*În clipa pădurilor albe
mă-ntorc mai curată de vise
Cimpiile, soare de salbe,
Își coc semințele-n mine.
Mai stăruie miros de brad
ca plînsul doinei din fluier
și dor ascuns, același vad
tot urcă din strămoși în miine.
Coloane înfinite sparg tăcerea,
pămîntului îi fură clocot de fiței.
Chiar munții și-au uitat durerea
cu norii păcii-și împletesc cununa.
Sub steag de august ne-nfricat
un cântec tânăr cheamă timpul
să-nvețe tot ce n-a visat.*

Flavia Marcu

Poeții

*Învălmășiți cu anotimpurile toate
Sintem torentul de nestemate
Melancolia, odihna-avîntului
Cu aripi din seva pămîntului.*

*Ne cercetăm înălțimile, adîncile,
Sporindu-ne dragostea, apele, stîncile.
Și tainele zborului și aburul norilor
Să cînte în miezul comorilor.*

Titus Lazăr

Autumnală

*Wolframul verii s-a topit din nou
Și se chircesc umerii ei de jar
Sub jugul brumelor neiertătoare
Solii ale cețosului brumar.*

*Vor arde zările-n potir de flori
Și ne-or împărtăși cu reverie
Cohorte de apusuri vîlvătăi
Vor picura în noi melancolite.*

*Și ne-om împodobi cu solzi de frunze
Și-om undui prin timpul pluvios
Cîrduri de tandre, săltărețe mrene
Tinjind după un soare mai voios.*

*Și se vor tăinui din nou poteci
În noi, tinzînd spre înălțimi bizare,
Și sub zăpezi de gînduri fumurii
Ne-om împlini iar zîmbete de soare.*

Crișovan Leca

Lui Mihai Eminescu

*În dimineața zilei cu semne de mai,
Ai plecat să-mblînzești o gură de rai.
Prin ape de nopți, prin mituri ai mers ;
Să vezi și să spui totul în vers.*

*Dar cînd s-o ajungi te-a văzut și ți-a zis :
„Te plimbi prin mine ca zeei prin vis,
Ai gene de-argint, ai gură de rai ;
Te joci cu balade cu glasuri de nai“.*

*Vedeai cum în tine răsare un cînt,
Cu muguri de viață, cu vițe de gînd ;
Cum brațele tale se-ntindeau pîn-la cer,
Și cum se-afundau prin zori și eter.*

*Ne-ai spus ce-ai văzut și-apoi ai plecat,
Ai plecat în viață, de moarte uitat . . .
Ai singe-n cuvinte, ai lacrimi de prunci ;
Ai pietre de soare, le porți de atunci.*

Vasile Puha

Steag

*Istoria-i gravată cu nume de eroi,
Aurul e sîngele lor, izvor netulburat,
Vibrante strigăte, jertfe lăsate de părinți
Din acea lumină pură, România și-a țesut
Corolă miraculoasă, traversare, imn solar.*

*Din ruine, din tălângi ce suie-n depărtări,
Din zborul unei păsări măiestre,
Voievozi la loc de cinste,
Ce-ași purtat destinul țării,
Ași rămas în somnul vremii
Leagănul poetului, în îndepărtatul vis
Ce-l apropiem de marmura zilei.*

Rodian Vasilache

Geneză

*O fărîmă de pămînt
O fărîmă de apă
O fărîmă de soare.
Din fărîma de pămînt
Cresc pomii
Din pomi curge fărîma de apă
Fărîma de soare se aprinde
Arde, se stinge și rămîne
Un cărbune moale și cald —
E fărîma de viață.*

Maria Deliman

Înrourare

*În robirea ochiului din roată
cu ris albastru se îringe osul tău Tată
și mîna se înrouează și lacrima
și planta e născătoare și ramura
și păsările plutesc crude în sînge
și focul e lutul în palme cînd plînge
și mă naște copil selenar,
precum înrouarea într-un sărut de — olai.*

Octavian Doclin

Stampă '71

*La prora de belșug și sănătate
Cei șapte marinari ai săptămânii
Impart alișele cu seceta Ingenunchiate,
Triumful vinului și plinii!*

*Le-adună sufletul în toamna lui
Părtaș ia-nireaga Mare a vieții
Rotund purtată-n brațe, cerului
Umbrindu-i roadele nămeții*

Constantin Iercescu

Osia pământului

*Mi-am pus mîna la ochi streășind
Privind în adîncul pământului
Și-n înalțul cerului
Pușin cîte pușin
Scurtînd păsările de dincolo de pămînt
Și păsările din sufletul meu
Care n-au știut din todeauna să zboare.
Mi-am culcat urechea deasupra oceanului
Și-am lăsat-o să junece în
Pe ape,
Dincolo de ialduri de ape
Ascultînd simfonia necunoscutului
Care nu dintotdeauna a fost simfonie.
Brațele, cu brațele a fost altă poveste,
Le vom îmbrățișînd pămîntul,
Dar ele rătăceau printre stele
iȘ cu luceafărul de dimineață,
Dar întotdeauna se întorceau cuminți
Să-și încălzească osia degetelor
Lîngă osia pământului.*

Dafina Romanescu

ABONAȚI-VA

LA REVISTA ORIZONT

Prețul unui abonament

3 luni – 21 lei

6 luni – 42 lei

12 luni – 84 lei

ORIZONT

Redacția :
Timișoara
Piața V. Roaită nr. 3
Telefon : 3 33 90

•
Administrația
București
Șos. Kiseleff nr. 10

•
Manuscrisele și orice
correspondență scrisă
citez pe o singură parte
a birlei cu indicarea
adresei exacte a expedi-
torului, se trimit pe
adresa redacției
Manuscrisele
nepublicate nu se
restituie

•
Tiparul executat
sub comanda nr. 1501
Întreprinderea
Poligrafică Banat
Timișoara
Calea Aradului 1/A
R. S. România

42907

Lei 7 —